

MANUAL
DE PALEOGRAFIE
SLAVO-ROMÂNĂ

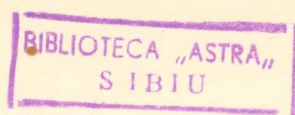
2004

S'AU TRAS DIN ACEASTĂ CARTE, PE
HÂRTIE VIDALON, DOUĂZECI ȘI CINCI
DE EXEMPLARE NEPUSE ÎN COMERȚ,
NUMEROTATE DELA 1 LA 25.

HENRI STAHL ȘI DAMIAN P. BOGDAN

MANUAL DE PALEOGRAFIE SLAVO-ROMÂNĂ

BUCUREȘTI
FUNDAȚIA PENTRU LITERATURĂ ȘI ARTĂ „REGELE CAROL II”
39, Bulevardul Lascar Catargi, 39

1936

Biblioteca Județeană ASTRA

397187

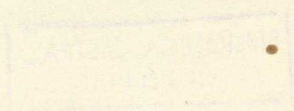
397187

IAN. 2012

5661 cas

930

575

*Inchinăm această lucrare
memoriei lui*
IOAN BOGDAN

P R E F A Ț Ă

Precum latina era limba cărților sfinte pentru toți catolicii, indiferent de originea lor etnică: Francezi, Germani, Irlandezi, Cehi, Poloni etc., tot asemenea limba cărților sfinte, pentru majoritatea ortodoxilor, era sloveneasca, indiferent de originea etnică a credincioșilor: Muntenegreni, Sârbi, Bulgari, Munteni, Moldoveni, Ucrainieni, Ruteni, Ruși ¹⁾.

Slujitorii bisericii, din cauza limbii, deosebită de a vulgului, pe care o vorbeau, din cauza uniformei ce purtau, formau o lume cosmopolită, puteau călători în toate țările religiei lor, găsind găzduire în orice mănăstire; se puteau înțelege, cu cei din tagma lor, în orișice țară, prin acel «esperanto» al veacurilor trecute: latina sau sloveneasca. Astfel, un străin de nația noastră, un Nicodim de pildă, a putut exercita o influență culturală tot atât de intensă ca a celui mai bun din neamul românesc; un călugăr neamț, Hildebrand, a putut ajunge papă, stăpân atotputernic peste lumea catolică, la Roma.

Deoarece singurii știutori de carte au fost, multă vreme, numai cei din tagma bisericească, aceștia au trebuit să fie și primii scriitori de acte civile, și, pentru că foloseau toți aceeași limbă a culturii — latina la catolici, sloveneasca la ortodocși — aceste două limbi au devenit, alături de cea greacă vorbită în imperiul bizantin, și limba actelor diplomatice.

Această predominare a limbii latine sau slovenești a dăinuit până când, sub influența husitismului și a reformei, limba națională a fiecărui popor a fost admisă în slujba bisericii. Atunci, știutorii de latinește s'au împuținat, documentele s'au scris într'o latinească tot mai barbarizată, mai împetritată cu elemente naționale, până ce latina a încetat să mai fie limba documentelor. A fost păstrată doar pentru unele acte de un caracter internațional, până ce limba franceză a luat locul latinei, ca limbă a diplomației.

---

¹⁾ În imperiul bizantin limba greacă era limba cultului și a diplomatiei.

La noi, limba sfântă a bisericii ortodoxe, sloveneasca, și-a avut toată extensiunea în epoca când Domnii noștri se încuscreau cu familiile domnitoare din sudul Dunării, pentru că erau de aceeași religie cu noi; iar limba de înțelegere între familiile domnitoare românești și domnițele bulgărești, sârbești, era sloveneasca, așa cum astăzi franceza a fost limba de înțelegere între domnițele noastre și suveranii balcanici cu cari s'au căsătorit. Relațiunile de rudenie implicau ajutorul nostru împotriva Turcilor, a căror putere creștea amenințător. De aci un schimb neconținut de scrisori, documente, ce trebuiau scrise în singura limbă înțeleasă de toți: sloveneasca. Când micile țarate și principate creștine dela sudul Dunării au fost rând pe rând desființate de Turci, în drumul lor sigur de-a-lungul căilor de negoț, spre Belgrad—Timișoara—Arad—Buda, atunci nenumărați călugări, moștenitori ai culturii bizantine, au găsit adăpost în țările noastre. Astfel numărul cunoscătorilor de slovenie a tot sporit, trecând și în Moldova mai la adăpost de cucerirea turcească decât Muntenia, cruțată și ea la început, deoarece Turcii aveau interes să o aibă prietenă, spre a nu fi atacați de flanc sau pe la spate, în drumul interesului lor spre apus.

Dela o vreme însă, din sudul căzut în deplină stăpânire turcească, n'au mai venit la noi știutori de slovenie și, dat fiind vitregia vremurilor cum și din cauza deosebirii adânci dintre limba noastră și cea slavă, știutorii de slovenește s'au tot împuținat. S'au mai păstrat câțeva vreme, în documentele de Stat, câteva formule în slovenește pentru preambule ori fraze de încheiere, stereotip repetate în decurs de secole și de aceea ușor reținute de diaci, grămăticici, pisari; dar restul actului, partea esențială a documentului, s'a scris în românește. Chiar când, pe la jumătatea veacului al XVII-lea, sloveneasca a dispărut din documentele noastre ¹⁾, alfabetul cirilic s'a păstrat până în secolul al XIX-lea.

Deoarece actele cele mai vechi, cele de mai covârșitoare importanță pentru reconstituirea trecutului țării noastre, sunt scrise în limba slovenească, cunoașterea acestei limbi și a paleografiei cirilice este indispensabilă istoricilor, filologilor, teologilor, tuturilor iubitorilor trecutului acestei țări.

Astăzi, când am avut teribila lecție a pericolului pierderii la Moscova a celor mai importante documente istorice, în timpul războiului, se impune ca documentele noastre slave să fie cât mai neîntârziat culese, fotografiate, traduse, interpretate, adunate într'un mare Codex Diplomaticus

¹⁾ În mod excepțional, mai găsim acte în slavonește de pildă pe vremea lui C. Brâncoveanu; dar sunt numai acte externe (trimise în Rusia și Polonia).

de oameni cunoscători ai sloveniei. Aceștia însă sunt tot mai rari și avem datoria a-i crea, a-i înmulți cât mai mult. Lucrarea de față este o contribuție spre împlinirea acestui țel.

Dacă, pentru cei din Vechiul Regat, învățarea unei limbi moarte, ca sloveneasca, este grea, adâncirea limbii slovenești și a paleografiei cirilice ar fi foarte ușoară pentru tinerimea basarabeană și macedoniană, doritoare de muncă și foarte stăruitoare. Ea ar trebui deci atrasă în primul rând spre studiile istorice, pe lângă atâtea alte elemente tinere care au datoria să urmeze calea trasă cu abnegare de istorici de seamă ai noștri sau simpli pasionați ai trecutului acestei țări. Pentru aceasta ar ajunge să se creeze câteva locuri de arhiviști-paleografi, retribuți omeneste, pe lângă Arhivele Statului, Fundațiile Regale, Ministerul de Externe, de Interne.

La noi s'a înființat, din inițiativa profesorului N. Iorga, prin lege, la 28 Noembrie 1924, de ministrul instrucțiunii de atunci, Prof. Dr. C. Angelescu, «Școala Superioară de Arhivistică și Paleografie», dar această școală, singura instituțiune de înaltă cultură menită să studieze științific scrisul, evoluția lui, sigilografia, heraldica, numismatica, descifrarea documentelor, clasarea lor, interpretarea lor din punct de vedere istoric și filologic, procedeele de dovedire a falsurilor, această școală și-a văzut tăiată modesta subvenție ce i se atribuisese. Dacă totuși mai funcționează, este prin jertfa profesorilor instituțiunii cari de 8 ani predau cursurile gratuit ¹⁾.

În Franța, faimoasa școală similară: «École des Chartes», este și astăzi înconjurată de toată iubirea și prețuirea guvernelor, deși, în Franța, mai toate documentele vechi au fost traduse, tipărite, interpretate; s'au publicat minunate albume paleografice, și de aceea, în curând, «École des Chartes», nu va mai putea face operă creatoare ci numai una de asimilare a muncii predecesorilor. Dacă în Franța am putea admite, la rigoare, dispariția instituțiunii «École des Chartes», nu se poate concepe, de orice iubitor al trecutului, dispariția «Școlii Superioare de Arhivistică și Paleografie», pentru că, dacă în Franța alfabetul a fost cel latin, din cele mai vechi timpuri până astăzi, în țările românești, atunci când vechea limbă slovenească a fost înlocuită, în documente, cu cea românească, noi n'am schimbat alfabetul slavon ci am continuat a scrie în românește dar cu cirilice, până la 1863. Deci,

¹⁾ Nu s'a putut obține măcar o sumă ridicolă pentru un laborator fotografic în care toate actele importante, ce trec pe la Arhivele Statului pentru transcriere, să fie fotografiate, să se păstreze măcar în 3 copii fotografice încredințate bibliotecilor noastre de seamă.

pe când în Franța trebuie să sărim mai multe secole pentru a ajunge la paleografie, în România, paleografia se continuă până în zilele noastre, trecutul se unește cu prezentul, și nu numai istoricii, filologii, teologii, dar orice iubitor al trecutului, orice jurist, inginer hotarnic, expert, trebuie să o cunoască.

Apoi, pe când în Franța, dela 1337 (începerea războiului de 100 ani) și până la 1866, n'au fost decât 24 succesiuni la tron, în Principatele românești — pentru a nu vorbi și de Ardeal — au fost, cam în aceeași perioadă, dela înființarea Principatului muntean și până la suirea pe tron a dinastiei Hohenzollern, 239 succesiuni la tron (112 în Muntenia și 127 în Moldova). Deoarece fiecare voevod numea alți demnitari, făcea donațiuni mănăstirilor, boierilor, încheia tratate de comerț, acte de închinare etc., se va înțelege importanța deosebită a diplomatiei pentru Români.

În sfârșit, după 100 de ani de războiu victorios dus de Români împotriva Turcilor, pământul românesc n'a încetat de a fi teatru de războaie și prădăciuni¹⁾. Se înțelege atunci cât de mare trebuie să fie numărul actelor pierdute, furate, ascunse, distruse, refăcute, falsificate, și cu câtă sgârcenie țaranii păstrează și ascund, ca niște talismane, titlurile de proprietate, « cartea » care înseamnă « partea ». Se înțelege deci cât de imensă este munca ce revine diplomaștilor, arhiviștilor, paleografilor, istoricilor, experților, cari au datoriat cât mai curând să adune, să copieze, să claseze, să traducă, să verifice, să identifice, să scape de pieire, epavele unei civilizații de care nu ne mândrim în deajuns, civilizație care, în domeniul grafic, a dat, din veacul al XIV-lea până în al XVII-lea, opere paleografice tot atât de frumoase ca cele din apus.

Țara care a putut da, la mai puțin de 70 de ani dela întemeierea principatului, o capod'operă grafică, cu miniaturi de o perfecțiune desăvârșită, ca Evanghelia slavo-greacă a lui Gavriil monahul dela mănăstirea Neamțului; țara care a putut da picturile splendide din necropola în care, în odoare de preț de un gust rafinat, odihnește, la Curtea de Argeș, Basarabul, mort la 1352, țara aceea face dovada unei străvechi civilizații care nu putea fi creată de azi pe mâine și care, mai puternic decât oricare teorie roesleriană, face dovada continuității poporului românesc pe aceste meleaguri.

¹⁾ Și războiul nostru de 100 de ani îl puem oputne cu mândrie celui alt războiu de 100 de ani din apus, pentru că acela era dus, pentru ambiții personale, de o clasă de nobili fără ocupație; pe când noi duceam o cruciată; stăvileam năvala păgână și prin jertfa noastră, soldați de tranșee, dădeam puțință apusului să acumuleze în liniște tezaure de civilizație.

SCOPUL URMĂRIT

Prin lucrarea de față urmărim un dublu scop:

1. A da un *manual practic pentru învățarea limbei slave*.
2. Un *tratat simplu de paleografie cirilică*.

Dacă limba vechilor noastre documente este relativ ușoară de învățat pentru un Bulgar, Sârb, Rus, Ceh, Polon, etc., învățarea acestei limbi moarte este grea pentru cei ce nu vorbesc o limbă slavă, dar mai ales *pare grea* din cauza alfabetului cirilic.

Pentru Români, învățarea paleoslavei este mai ușoară decât s'ar crede, pentrucă avem în limba noastră foarte multe cuvinte slave ¹⁾ și pentrucă Românii au păstrat alfabetul cirilic până la 1863 și, probabil, a rămas, ca o moștenire subconștientă, atavică, oarecare predispoziție pentru învățarea alfabetului cirilic, cu care veacuri de-a-rândul au scris strămoșii.

Apoi, acest alfabet, pe lângă foarte multe defecte, este totuși simpatic, pentrucă are un semn pentru fiecare sunet din limbă și deci, fiind fonetic, scutește pe student să învețe o serie de reguli anacronice de ortografie. Să ne gândim de pildă la greutățile pe care le întâmpinăm ca să scrim corect englezește sau franțuzește! Englezul scrie « *mistress* » și citește « *missis* », sau scrie « *half penny* » și pronunță « *hepni* »! Francezul pronunță « *uazo* » dar scrie « *oiseaux* », deși în pronunțarea acestui cuvânt nu intră nici « *i* », nici « *s* », nici « *e* », nici « *u* », nici « *x* »! Nu mai

---

¹⁾ Vezi lista lor în O. Densusianu: « Histoire dela langue roumaine », t. I, p. 255 și urm.

amintim de pomelnicul sistemelor ortografice etimologice românești de pe vremea lui Massim și Eliade și până la ultimele reguli ortografice ale Academiei pe care nici academicienii nu le respectă!

Limba documentelor noastre vechi este în deosebi ușoară pentru că vocabularul strict necesar înțelegerii unor inscripții, unor documente în slavonește, este foarte redus. Greutatea este ca *din infinitatea de cuvinte risipite în miile de documente păstrate, să extragem pe cele mai uzuale*, să le grupăm într'o serie de exerciții graduate, și printr'o metodă de predare mai modernă, fără abuz de gramatică, de reguli de sintaxă și fără a pomeni de sanscrită, de variante arhaice, etc., să ușurăm memorizarea vocabularului necesar. Dorim să dăm o lucrare practică, cu ajutorul căreia *studentul să ajungă cât mai repede în stare a descifra o inscripție, un document*; iar nu o lucrare în care să etalăm o erudiție la care nu pretindem.

Am pornit dela următoarea idee: un bun dicționar al unei limbi moderne are peste 100.000 cuvinte. Nu e nevoie însă ca să știi toate cuvintele din dicționar spre a vorbi franțuzește de pildă. Numărul de cuvinte strict necesar pentru a vorbi o limbă variază enorm după gradul de cultură, după meserii. Un copilaș, cu un număr extrem de redus de cuvinte — și acestea stâlcite — e perfect înțeles de cei ce-l îngrijesc; un chelner, o vânzătoare într'un magazin, nu are nevoie decât de un număr foarte redus de cuvinte pentru a putea servi mulțumitor un client străin; un om din popor nu utilizează în medie decât 500 cuvinte de întrebuințare generală, curentă; un orășan între 3.000 și 5.000 cuvinte și cel mai cult om nu utilizează curent decât un maximum 15.000 cuvinte. Prin urmare, 500 cuvinte, bine alese, inteligent grupate, pe idei, ar fi suficiente, la rigoare, pentru a vorbi o limbă și mai ales pentru a înțelege un text scris în acea limbă.

Apoi, toate cuvintele n'au aceeași importanță: sunt unele pe care mereu le întâlnești, sunt altele pe care le întâlnim rar, altele extrem de rar sau de loc o viață întreagă. Sunt deci cuvinte care formează, așa zicând, *moneta divizionară a limbajului*, moneta de 1 leu, 2, 5, 10, 20 lei, de o imensă circulație; pe când altele, s'ar putea compara cu biletele de 500 și 1000 lei, care evident sunt foarte prețuite dar mult mai rare. Cuvintele formând moneta divizionară a limbajului sunt deci cele pe care întâi trebuie să le memorăm.

Fiecare meserie, pe lângă un vocabular comun tuturor, are terminologia sa proprie, indispensabilă celui care exercită o anumită meserie, dar aproape inutilă altei profesii. Altul este vocabularul plugarului, altul al chelnerului, al diferitelor bresle. Poți fi membru al Academiei — Secțiunea literară — fără să știi de pildă că « *alcaloidul peruvian* » este « *chinina* » și « *piridoltetrahidrometilpirolul* » este « *nicotina* ».

Limba documentelor în special necesită un vocabular relativ foarte redus, pentru că, mai întâi, fiind o *limbă moartă*, nu s'a mai putut îmbogăți și a rămas anchilozată așa cum era în secolul al XVI-lea; apoi, pentru că, spre deosebire de concepțiile stilistice moderne, când valoarea unui scris stă în noutatea expresiunii și a gândirii, când până și stilul comercial se emancipează de vechile formule stereotipe, în documentele noastre vechi dimpotrivă *tipicul primează* și exacta reproducere a vechilor formule făcea dovada dibăciei gramaticului. Precum, astăzi încă, miniștrii iscălesc cu stereotipa formulă: « Sunt, cu cel mai profund respect, Sire, al Majestății Voastre prea plecat și prea supus serv », tot așa, în documentele noastre vechi, o mulțime de formule se repetă neschimbat din document în document — *dovada existenței în cancelariile domnești a unui formular-concept* — sau: numele tatălui unui Domnitor,

este totdeauna însoțit de epitetul « *Bun* » sau « *Mare* », chiar dacă era ceartă între tată și fiu; titulatura se repetă stereotip, chiar când nu mai corespundea unei realități; Domnitorii se adresează de pildă: « *Prea cinstiților și prea iubiților și dragilor și bunilor mei prieteni* », deși, din chiar textul documentului, rezultă tocmai contrariul.

În consecință: descifrarea documentelor noastre vechi este mult înlesnită tocmai din cauza repetirii aceluiași *formule*, în total contrast cu miezul documentului, mai totdeauna original ca putere de expresiune, și emoționant de atâtea ori prin tragedia ce desvăluie.

Călăuziți de aceste constatări, am extras dintr'o lungă serie de documente muntenești și moldovenești:

1. Cuvintele foarte uzuale — moneda divizionară a limbajului — cuvintele servind de ciment îmbinării frazelor.

2. Toate formulele stereotipe, epitetele mai frecvente, termenii mai des întâlniți în documente.

Cu acest material am alcătuit seria lecțiilor noastre.

Îndreptăm toată mulțumita noastră către d-l prof. C. Moisiș, director general al Arhivelor Statului, care, cu amabilitate ne-a pus la îndemână documentele de curând sosite dela Moscova, către d-l prof. P. P. Panaitescu, care ne-a pus la dispoziție o serie de fotografii după documente originale, a binevoit a ceti manuscrisul acestei lucrări și a ne fi de folos prin observațiunile d-sale competente, și către Fundația pentru Literatură și Artă « Regele Carol II », fără sprijinul căreia lucrarea de față ar mai fi stat multă vreme în manuscris.

PLANUL LECȚIILOR

Fiecare lecție cuprinde:

1. Un text în cirilice.
2. Același text în alfabetul latin cu traducerea juxta-liniară.
3. O traducere curentă.
4. Note și sfaturi.

a) *Textul în cirilice* al fiecărei lecții reproduce cât mai exact forma literelor adecuată cuprinsului. Se știe că forma literelor, dimensiunile, distanțierea, grosimea lor, variază după cuprins, secol, importanța actului, gradul de cultură al scriitorului, după materialul de scris utilizat (piatră, pergament, hârtie). De pildă: altfel de litere se vor găsi pe o inscripție funerară, pe o pisanie, pecete, monedă; altfel de caractere într'un document domnesc, altfel într'o simplă scrisoare sau grafit, etc.

Pentru ca lucrarea de față să fie și un tratat rezumat și graduat de paleografie, ne-am silit a ține seama de cele mai sus expuse.

Având în vedere însă că, pe de o parte, cele mai ușoare texte în slavonește — ca vocabular — sunt epitafele și pisanile, dar că, pe de altă parte, din punct de vedere paleografic, tocmai acestea sunt cele mai grele de descifrat, din cauza îmbinărilor de litere și abrevierilor numeroase utilizate, am graduat dificultățile. Astfel nu am reprodus dela început fotografii după monumente epigrafice sau paleografice, ci *am creat* modele graduate.

Greutatea cetirei slovelor vechi nu o formează alfabetul ci faptul că:

1. Avem o limbă străină.
2. Cuvintele se înșiră fără întrerupere pe toată lungimea rândului, fără semne de punctuație.
3. Nu se pune majusculă la numele proprii.
4. Multe litere sunt îmbinate, contopindu-se două-trei caractere într'o singură formă, aceasta mai ales în monumentele epigrafice.
5. Abrevierile sunt numeroase.

Textul unui document s'ar prezenta, în scrisul nostru de astăzi, cam astfel:

«dsaledluidirectrgalefrvărogsăbvoîțialiberaunaboncfrcII».

Evident că acest rând s'ar ceti fără dificultate dacă l-am fi scris:

«D-sale D-lui Director General C.F.R. Vă rog să binevoiți a libera un abonament de C.F.R. Cl. II-a».

Pentru a nu descuraja pe începători, am dat primele exerciții paleografice fără nicio abreviere, fără litere îmbinate și am lăsat loc alb între cuvinte; în exercițiile următoare am introdus, treptat, câteva ligaturi, câteva abrevieri și numai la urmă am reprodus, prin fotografie, un document original.

b) *Traducerea juxtaliniară*, urmărește un întreit scop:

1. Descifrarea textului paleografic.
2. Invățarea limbii slave.
3. Invățarea gramaticii și a sintaxei fără casnă, fără multiple reguli descurajătoare.

Prin faptul că dăm, pe două coloane, față în față, textul slav și traducerea cuvânt din cuvânt în românește, ne putem da seama de construcția frazei slavone, de sintaxa limbei slave, dacă cutare cuvânt slav este de cutare gen,

dacă e în cutare caz, sau la cutare timp, etc.; deci regulile de gramatică, sintaxă, devin astfel aproape inutile.

c) *Traducerea curentă* are următoarele foloase: permite ca studentul ¹⁾, după ce s'a deprins a ceti fără ezitare textul paleografic, a-l traduce exact în românește, să caute, după traducerea românească curentă, să reconstitue textul slav și mai ales să se silească a reproduce din memorie și textul paleografic al fiecărei lecții.

Numai imitând grafic literile cirilice, copiindu-le exact; numai cetind mereu cu glas tare textul slavonesc, ajungem a ne familiariza cu limba și scrisul documentelor noastre vechi.

d) În *Note și sfaturi*, dăm o serie de lămuriri de paleografie și diplomatică, precum și alte precizări ce le socotim de folos studenților.

Am ținut seama apoi că altele sunt formulele și uneori chiar și vocabularul, în documentele muntenești față de cele moldovenești, și de aceea am dat, după o serie de documente muntenești altă serie de documente moldovenești; documente externe alternând cu cele interne, documente de Stat alternând cu cele particulare.

Din loc în loc am introdus un exercițiu pregătitor pentru descifrarea ușoară a documentelor. El constituie de fapt un *formular* pentru redactarea actelor, formular care trebuie să fi existat — așa cum există astăzi de pildă în Cancelaria Consiliului de Miniștri, a Ministerului de Externe — dar care nu ni s'a păstrat. Acest exercițiu pregătitor cuprinde: o serie de formule de început de act, formule de jurământ, formule pentru datare etc., etc. Combinând între ele toate aceste formule, suntem în măsură a ticlui un număr infinit de mare, *caleidoscopic*, de

---

¹⁾ Prin « studenți », nu înțelegem numai candidații la o diplomă universitară, ci pe toți iubitorii de studii.

acte după tipicul cancelariilor domnești din veacul al XIV-lea până în al XVII-lea.

Dăm patru asemenea exerciții: un formular muntenesc, altul moldovenesc, un al treilea cu termeni juridici, și ultimul cuprinzând fapte istorice, dând în rezumat o imagine cinematografică a sbuciumatei vieți a strămoșilor noștri.

I

NOȚIUNI DE PALEOGRAFIE

NOȚIUNI DE PALEOGRAFIE

Atâta timp cât cirilica era scrisul nostru național și, din copilărie până la bătrânețe, o viață întreagă, foloseam numai acest alfabet, descifrarea unui manuscris în cirilice se putea face de orice om cu puțină carte, așa cum astăzi oricine a făcut câteva clase poate citi un manuscris în caractere latine, dacă, evident, nu e scris prea repede și prea simplificat. Pentru generația actuală însă, descifrarea documentelor în cirilice constituie o dificultate, de multe ori foarte mare, pentrucă cirilicele le învățăm foarte târziu, foarte scurtă vreme și nemetodic. Nu avem niciun tratat practic de paleografie slavo-română, ci doar câteva albume cu reproduceri de documente, foarte folositoare, evident, pentru istorici și filologi, dar total improprie pentru învățarea paleografiei pentrucă, în afară de faptul că aceste albume sunt extrem de scumpe și rare, dar documentele nu sunt reproduse în vederea învățării paleografiei, nu sunt graduate ca dificultăți paleografice, nu dau nicio deslușire, nicio listă de variante, de îmbinări de litere, de abrevieri și nici măcar nu sunt traduse. Astfel fiind, te miri că mai sunt entusiaști cari să-și consacre timpul cu descifrarea documentelor. Am căutat, în măsura puterilor noastre și ca un îndemn ca alții să facă mai bine, să împlinim această lacună în lucrarea de față.

ORIGINEA ALFABETULUI

Atât alfabetul latin cât și cel cirilic derivă din majuscula greacă, dar la două epoce foarte distanțiate. Alfabetul cirilic a fost întocmit în secolul al IX-lea, când limba greacă era limba bisericii și a Statului în Imperiul Bizantin, deci după ce unitatea imperiului roman fusese distrusă, după ce masse compacte de Slavi s'au interpus ca un tampon impenetrabil între cele două părți ale Imperiului Roman, după ce imperiul de răsărit, devenit « Imperiul Bizantin » înlocuise limba latină prin cea grecească, pentrucă era limba majorității populațiunii.

Nu trebuie să pierdem din vedere, spre a înțelege multe chestiuni referitoare la paleografie, că, *după ce, la 476, imperiul de apus dispăre, cel de răsărit mai dăinuiește o mie de ani*. Toată civilizația s'a concentrat deci în Bizanț și astfel, pe vremea când, de pildă, Justinian

ΛΕΓΩΝ+ΚΕ· ΕΑΝ ΘΕΛΗΣ·
ΔΥΝΑΣΑΙ ΜΕ ΚΑΘΑ-
ΡΙΣΑΙ+ΚΑΙ ΕΚΤΕΙΝΑΣ
ΤΗΝ ΧΕΙΡΑ· ΉΨΑΤΟ
ΑΥΤΟΥ Ο ΙΗΣΟΥΣ ΛΕΓΩΝ

(λέγων + κ[υρι]ε· εὰν θέλῃς·
δύνασαι με καθα-
ρίσαι + καὶ ἐκτείνας
τὴν χεῖρα· ἤψατο
αὐτοῦ ὁ ἰησοῦς λέγων)

Fig. 1. — Evanghelie în grecește, scrisă în 949 d. Cr.
(Vatican).

împărătea la Constantinopole, în Franța aveam barbaria totală a fiilor lui Clovis.

BARBARIZAREA SCRISULUI

Din cauza barbarizării apusului, frumosul scris latin al inscripțiilor romane — scris pe care și astăzi îl păstrăm în titlul cărților serioase — un scris mare, simplu, precis, citeț, ponderat, disciplinat, maiestos, va degenera tot mai mult, până ce vom avea, în epoca merovingiană, acel oribil grafism cu litere îngustate, stângace, tremurătoare, încalcite, îmbâcsite, disproporționate, cu imense svârlituri de condeiu, ca niște sulii aruncate spre cer, alternând cu violente, brutale tăieturi de condeiu, ca niște lovituri de sabie.

Acest scris merovingian redă perfect toată nesiguranța, toată exuberanța copilăroasă, toată imaginațiunea svăpăiată, toată mobilitatea, violența nedisciplinată, toată brutalitatea și sensualitatea barbarului.

Și trebuie să notăm că cei cari, pe acea vreme, știau să scrie, erau dintre aleșii intelectualității acelei epoci, și atunci ne putem închipui barbaria masselor în Franța, pe vremea când Justinian, la Constantinopole, ne dădea « Instituțiunile », baza legiuirilor moderne! Numai foarte încet, cu revenirea treptată a civilizației, dela Carol cel Mare înainte, care a atras la curtea sa pe cei mai instruiți oameni din toată lumea creștină: Italieni, Irlandezi, Bretoni, scrisul documentelor va reveni la forme mai armonioase, mai disciplinate.

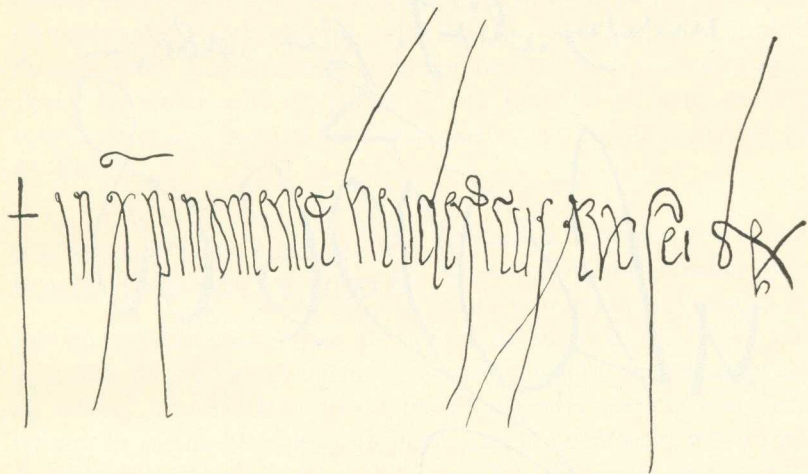

Fig. 2. — *Scris din epoca merovingiană.*

† In X rinomene Theudericus rex sci (subscripti)
(In Christi nomine Theudericus rex subscripti. 677)

Dar, cu nouile năvăliri barbare, scrisul din nou regresează, deși influența disciplinei carolingiene stămpără exuberanța loviturilor de condeiu ce sgâriiau pergamentul diplomelor postcarolingiene.

EVOLUȚIA SCRISULUI

Scrisul reflectează perfect starea sufletească a diferitelor epoci ale istoriei: capătă energie, siguranță în epocile de luptă împotriva nobilimii; scrisul e masiv, colțuros, are amploare, precizie, condeiu nu mai ezită, numărul știutorilor de carte sporește, scrisul capătă tot mai multă personalitate, se iuțește, pentru că timpul începe să fie prețuit, și abrevierile sbor acum deasupra cuvintelor, cu fantezie și originalitate, cu apăsări sensuale. Mai târziu, grafismul se complăce în răsuciri de condeiu, în înzorzonări, capătă grație, vibrează, are viață, artă. Înzorzonările sunt încă copilărești, literele sunt împodobite cu

desemne de animale apocaliptice, scrisul corespunde arhitecturii și mentalității timpului.

Foarte încet, scrisul leapădă înzorzonările, și masivele, sensualele apăsări de condeiu, se iuțește, se simplifică, până ce avem frumosul scris al Renașterii din care va reeși scrisul modern al alfabetului latin.

Evident că trebuie să avem totdeauna în vedere, studiind evoluția scrisului, și personalitatea scriitorului. Vom avea deci diferențe importante dela manuscris la manuscris, după cum el emană dela

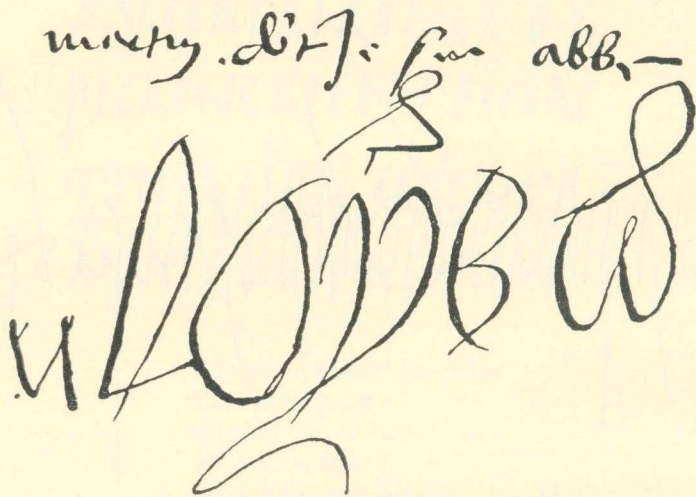

Fig. 3. — *Scrisul și semnătura regelui Franței Ludovic al XI-lea (1461—1483).* E un grafism de o rară energie, impetuoșitate și violență; semnătura e un pachet de spini, fiecare trăsătură de condeiu este o sgârietură acerată sau o apăsare brutală, manifestare a unei îndârjiri ce nu cunoaște milă și nu admite opunere la hotărârile regelui. Semnătura e bizară, imensă față de text și foarte suitoare: orgoliu și ambiție ce nu cunoaște descurajarea. Scrisul e clar, tocat, de un extraordinar relief, parcă săpat adânc în hârtie: inteligență vie și intuitivă. Mișcări mari de condeiu, exuberant svârlite spre cer, denotă o imaginație vagabondă. Scrisul e vertical, șerpuitor, gladiolat, deci: puțință de reținere, de calcul, șiretenie. Nu putea fi altfel scrisul făuritorului Franței moderne, contemporanul lui Vlad Tepeș și Ștefan cel Mare.

un om al bisericii, dela un om de arme ori dela un scrib, meseriaș al scrisului; vom avea deosebiri după cum e vorba de un act solemn, desemnat încet, cu grijă; sau de un grafism scris fără gând de caligrafiere. *Nu există prin urmare un scris tip, invariabil, același pentru toți într'o anumită epocă; ci grafismul variază neconținut după gradul de cultură, după temperamentul, aptitudinile fiecărui scriptor.* Doar scrisul mecanic, tiparul, poate da ceva stereotip și mort;

dar scrisul cu care ne însemnăm în grabă gândurile, fără preocupări de caligrafie, acela variază dela om la om. Numai lipsa de manuscrise suficiente pentru o anumită epocă a putut da naștere greșelii de a crede în posibilitatea împărțirii scrisului după influența model. Dacă avem multe documente pentru o anumită epocă și le cercetăm cronologicește, atunci evoluțiunea scrisului este imperceptibilă; dar dacă comparăm două documente foarte distanțiate în timp, deosebiri apar radicale și datarea unui document pe cale paleografică este posibilă pe secole. Până nu s'au descoperit manuscrisele pe papirus dela Herculenum și Pompei și mai ales imensa mulțime de papirusuri în mormintele ultimilor faraoni, bine păstrate datorită climei Egiptului, nici nu se bănuia că Romanii au avut pe lângă scrisul solemn, clasic, și un scris cursiv, extrem de variat și plin de viață.

SCRISUL SOLEMN. SCRISUL DE TOATE ZILELE

Explicația psihologică pe care am dat-o evoluțiunii scrisului își are toată valoarea când e vorba mai

ales de scrisul necaligrafiat, de scrisul de toate zilele. Să nu pierdem deci din vedere că avem două mari categorii de grafisme: *scrisul solemn*, un scris fără personalitate, caligrafia propriu zisă, întrebuințat în cărțile bisericești, în documentele de Stat; și avem *scrisul de toate zilele*, variabil dela om la om, dela document la document, singurul care înregistrează toate pulsațiunile sufletului. Oricare din noi poate scrie în două feluri: în scrisul lui intim și în scris încet, caligrafiat, așa cum ar fi o carte de vizită litografiată.

Astfel fiind, în apus, chiar și în epoca barbariei merovingiene, găsim documente aproape tot atât de frumos caligrafiate ca pe vremea lui Virgiliu. În special cărțile liturgice păstrează, până târziu în evul-mediu, toată armonia scrisului inscripțiilor romane.

În ceea ce privește *documentele noastre în slavonește, ele sunt numai în scrisul solemn*; sunt numai opere de caligrafie pură, mai frumoase sau mai urite, după gradul de cultură și gust al pisarului. Documente în scrisul de toate zilele, nu avem, din nenorocire, decât extrem de puține. Cel mai interesant este grafitul de pe tencuiala bisericii domnești din Curtea de Argeș, unde, în artistice trăsături, probabil pictorul sau arhitectul clădirii, a însemnat, pe tencuiala proaspătă, data morții « Marelui Basarab ».

Dar și în cele mai solemne documente putem găsi urme din scrisul natural al gramaticului: deși actul e scris după toate regulile

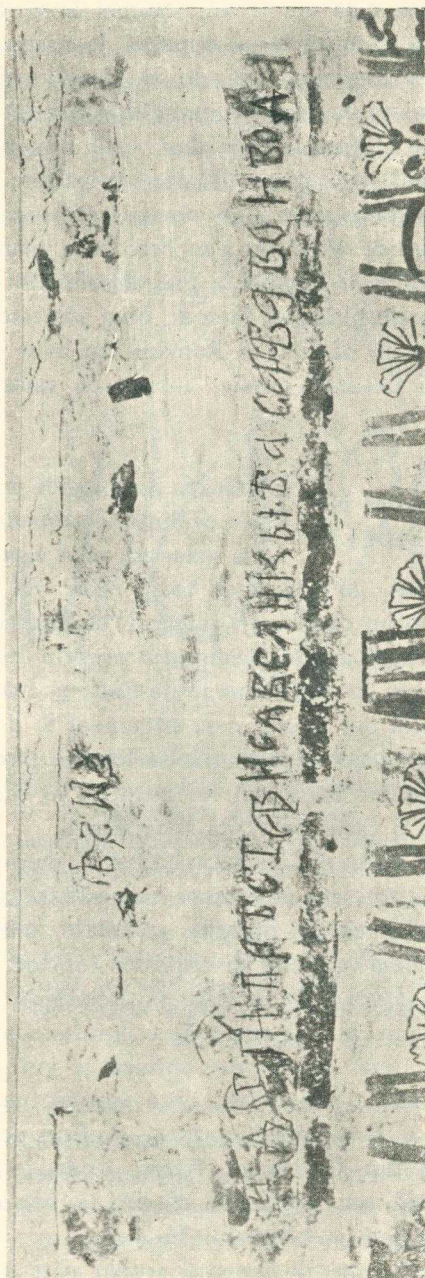

Fig. 4. — Grafitul cu știrea morții lui Basarab.

S'a scris, pe tencuiala încă nezugrăvită a bisericii Curtea Domnească din Argeș, cu un corp ascuțit, cu foarte artistice îmbinări de litere, probabil de către pictorul bisericii, următoarele:

« V lěto swă n/a/ Dligopuli přestavisia velikā Basaraba voivoda »

(In anul 6860 (=1352), la Câmpulung, a răposat marele Basarab voevod).

caligrafice ale cancelariei domnești, totuși, diacul, când pune data, sau când scrie «amin» ori când își înseamnă numele, dă drumul condeiului, agață o lungă coadă de vreo literă, sau îi dă niște dimensiuni exagerat lăbărțate, ori crează o formă de literă cu totul idiomatice, imprimând astfel personalitatea sa documentului, în total contrast cu impersonalitatea scrisului din restul aceluiași act.

IDIOTISME GRAFICE

Aceste scăpări de condeiu sunt de cea mai mare importanță. Dacă studiem cu atenție orice document, și conform regulilor grafologice, putem, până și în scrisul cel mai caligrafic executat, recunoaște personalitatea scriptorului și, studiind ceea ce în expertiza grafică numim «*idiotisme grafice*», adică acele particularități grafice pe care fără voie le reproducem în scrisul nostru, particularități care nu se întâlnesc în scrisul altei persoane, putem atribui fără greșală cutare scris cutărui diac, chiar când el nu și-a menționat numele, și putem preciza astfel sub ce domnie s'a scris cutare act nedatat.

INFLUENȚA TIPARULUI

Documentele scrise în slavonește, fiind, în imensa lor majoritate, acte oficiale, perfect caligrafiate, vor fi deci ușor de descifrat. Numai după ce tiparul se va fi introdus, după ce cărțile bisericești nu vor mai fi manuscrise ci tipărite, aducând deprecierea caligrafiilor, după ce știutorii de carte se vor înmulți, scrisul va pierde din frumusețea lui rece și va deveni un scris în care vieța pulsează cu intensitate. Din cauza legii minimumului de efort, scrisul va deveni tot mai cursiv, ridicările de condeiu vor fi tot mai rare, literile se vor înlănțui, prescurtările se vor înmulți. În această perioadă, deși documentele vor fi scrise în românește, totuși descifrarea lor va fi din ce în ce mai grea, pentru că, în locul scrisului uniform, vom avea un scris variind dela om la om, după gradul de cultură, după exuberanța sau calmul temperamentului său, așa cum infinit de variat, și uneori extrem de greu de descifrat, este scrisul din zilele noastre.

De această parte a paleografiei ne vom ocupa în al doilea volum al lucrării de față: «*Cirilica românească*».

ALFABETUL CIRILIC

Alfabetul «cirilic», cu care am scris până în 1863, este un amestec de litere comune alfabetelor latin și grecesc, la care s'a adăos un număr de litere de forme inedite, reminiscențe din alfabetul orientale, pentru a reda sunetele proprii limbii slave. Aceste din urmă

litere sunt în contrast cu primele, fiind complicate; ele necesită numeroase ridicări de mână și deci pierdere de timp, sunt ușor deformabile și se pot lesne confunda unele cu altele dacă nu sunt scrise cu deosebită încetineală și atenție ¹⁾. Alfabetul cirilic este deci o armă defectuoasă de cultură, dar are marele avantaj de a avea un semn special pentru fiecare sunet al limbii, ceea ce nu avem în alfabetul latin, prea sărac pentru o limbă bogată în sunete, cum e cea slavă, cum e cea românească ²⁾.

Avem deci în alfabetul cirilic:

1. Litere identice cu cele din alfabetul latin:

M I T O K E N

2. Litere din alfabetul latin, dar cu altă valoare:

P Y C B H X
r u s v i h

3. Litere identice cu cele din alfabetul grecesc:

п л w λ ϕ ρ ψ
p l o d f g ps

4. Litere speciale alfabetului cirilic:

ш м ѱ ѱ ѱ
ș t șt ge ț
а б в ж з з з к к к к к к к к к к к к к к к
a b c j u d z z i ă, ă ie ia î â ia iu x

Iată acum înșirarea literelor în ordinea alfabetică cu numele lor:

а	б	в	г	д	е	ж	з	и	й	к	л	м	н	о	п	р	с	т	у, ѱ
azu	bukî	vidie	glagoli	dobro	iestu	jiviete	dzielo	zemlia	iie	kako	liudie	mîslite	nași	onû	pokoi	rîi	slovo	tvrado	uku
ф	х	ц	ч	ш	щ	ъ	ы	ь	я	і	ї	є	іе	іа	іе	іа	іа	іа	іа
frătî	hieru	otî	șta	ti	črăvi	șă	ieru	ierî	ieră	iaî	iush	ia	ie	ia	ia	xi	psi	fita	iifta

¹⁾ Alfabetul *glagolitic*, cu care s'au scris numeroase texte slavonești, dar nu la noi, este și mai complicat: fiecare literă este înzorzonată cu rotoale mărunte ca niște cercei și inele agățate de obrazul unui sălbatec.

²⁾ Notăm: 13 litere majuscule grecești sunt identice și în alfabetul latin: A, B, E, H, I, K, M, N, O, P, T, X, Z deci și alfabetul latin și cel slav derivă din cel grecesc.

VARIANTE Din aceste litere capitale, s'au format cele cursive
GRAFICE și s'au obținut diferite variante grafice, datorită:

1. *Materialului utilizat*: piatră, metal, stofă, pergament, hârtie.
2. *Uneltei utilizate*: daltă, pensulă, pană, etc.
3. *Colorantului întrebuințat*: cerneală, văpsele.
4. *Școalei*, mediului, în care s'a format scribul.
5. *Gradului de cultură* al pisarului.
6. *Naturii documentului*: inscripție funerară, pisanie, manuscris.
7. *Importanței actului*: hrisov, scrisoare particulară.
8. *Formatului* materialului de scris.
9. *Grabei* sau încetinelii cu care s'a scris.
10. *Temperamentului* scriptorului.
11. *Spiritului de imitare*.
12. *Modei*.

Pentru un ochiu atent, există tot atâtea variante de litere câți scriptori sunt. Nu există două frunze la fel, nu există două grafisme absolut identice.

Totuși, ca formă generală, avem litere care nu se găsesc decât pe anumit gen de documente. De pildă, epitafele, pisanile și tot ce se atinge de cult, va fi scris cu litere lunguețe și îngustate, în armonie cu ascetismul chipurilor de sfinți din biserici; inițialele sau literele din monograma Domnului vor avea dimensiuni imense, precum imensă era distanța dintre suveranul absolut și supușii săi plecați; și aceste litere vor mai fi scrise cu roșu, ca purpura mantiei domnești, vor fi împodobite, aurite, încununate cu flori și embleme, în armonie cu veștmintele suveranului.

Dar chiar și literele din cuprinsul unui document vor ajunge să capete o formă generală radical deosebită de modelul primitiv, clasic; aceasta datorită în primul rând *legii minimumului de efort*. Mâna, având să execute mereu aceleași mișcări mușchiulare pentru formarea aceleiași litere, ajunge, prin deprindere grafică, să execute desemnul literei cu tot mai multă siguranță și ușurință; apoi, mâna, pentru a evita necontenitele opriri la fiecare ridicare a condeiului, va suprima mișcărilor inutile, va înlănțui traseul grafic, și va obține variante ale aceleiași litere care să favorizeze iuțea. Apoi la iuțea, unghiurile ascuțite se rotunjesc; linia verticală se încovoie, linia curbă tinde spre verticală, și astfel scrisul ajunge să aibă o serie de litere mult deosebite, ca primă impresie, de modelul dela care a pornit simplificarea. În sfârșit, această formă mai simplificată și mai

originală, se imită de alți scriitori și noua literă devine pe încetul o variantă de întrebuințare curentă ¹⁾).

PUNCTUAȚIUNEA

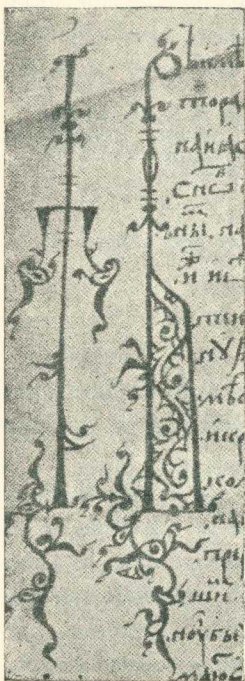

Fig. 5. — Ori ce document începea cu o cruce, mai simplă la început, din ce în ce mai împodobită în succesiunea anilor, în cerneală roșie impletită uneori cu aur, în actele de o deosebită importanță. Prima literă a textului e la fel enorm de mare și împodobită. În cuprinsul textului, de asemenea, găsim litere mult mărite și împodobite, înlocuind alineatele de astăzi și precizând un nou pasagiu al documentului: obiectul unei donațiuni, jurământul, martorii etc.

În documentele noastre vechi, — care, precum am văzut, se scriau fără intervale între cuvinte, fără aliniate, fără despărțirea în silabe a cuvântului prea lung dela finele unui rând — nu se întrebuința nici punct, nici virgulă, apostrof, liniuță cu valoarea din scrisul de astăzi. Există însă puncte, pe care le-am putea numi *puncte de respirație* pentru că se pun spre a indica pauzele pe care vocea trebuie să le facă pentru ca cetitul să aibă mai mult înțeles. De pildă, în Lecția I-a, — o pagină din Evanghelia lui Matei, — punctuația s'a făcut astfel:

« *Cartea nașterii lui Cristos. fiul lui David. fiul lui Avraam. Avraam a născut pe Isac. Isaac a născut pe Iacov. Iacov a născut. pe Iuda și pe frații lui. iar Iuda a născut pe Fares și pe Zara din Tamara* ».

Sunt și unele puncte fără nicio explicație ortografică sau fonetică. Credem că ele provin din încetineala cu care a scris copistul, a cărui mână s'a lăsat, din loc în loc pe hârtie, însemnând astfel un punct involuntar făcut.

Alteori un punct precede și urmează o cifră, un mileniu. Este aci, evident, o punere în relief a unei date.

În loc de aliniate găsim, de multe ori, o literă făcută în dimensiuni mai mari decât literile ce urmează. Această inițială este uneori înflorită, scrisă cu cerneală roșie, de aur, și mai îngrijit desemnată.

Unele vocale au accente, în special *I* și *A* inițial. Nu este însă indicarea accentului tonic al fiecărui cuvânt, ci, probabil, o influență din alfabetul grecesc.

¹⁾ O listă de variante, date conform lămuririlor grafologice de mai sus, se găsește la finele cărții.

Orice act începea cu semnul crucii, făcut foarte mare, lunguț și împodobit. O altă cruce, mărunță, bizantină, încheia majoritatea documentelor.

CIFRELE Documentele noastre vechi nu folosesc nici cifrele romane nici pe cele arabe ¹⁾, ci, ca și documentele grecești, *literile alfabetului au și valoare de cifre*.

Nu e nicio deosebire între cifrele întrebuințate în documentele grecești și cele din documentele noastre cirilice. O excepție ar fi pentru 900, redat în cirilice prin sunetul lui «ț»; iar ξ grecesc = 60 a căpătat o formă inversată în cirilică: ξ̄ = 60.

Ᾱ α = 1	Ῑ ι = 10	Ρ̄ ρ = 100
Β̄ β = 2	Κ̄ κ = 20	Σ̄ σ = 200
Γ̄ γ = 3	Λ̄ λ = 30	Τ̄ τ = 300
Δ̄ δ = 4	Μ̄ μ = 40	Ῡ υ = 400
Ε̄ ε = 5	Ν̄ ν = 50	Φ̄ φ = 500
Σ̄ σ = 6	Ξ̄ ξ = 60	Χ̄ χ = 600
Ζ̄ ζ = 7	Ο̄ ο = 70	Ψ̄ ψ = 700
Η̄ η = 8	Π̄ π = 80	Ω̄ ω = 800
Θ̄ θ = 9	Ῡ υ = 90	Ϟ̄ ϙ̄ = 900.

Fig. 6.

Pentru a reda pe 11, 12, 13, 14 etc., până la 20, contrar cu ceea ce se întâmplă cu cifrele arabe, unde scrim întâi zecimea și apoi unimea; în cirilice, mult mai logic, scrim obișnuit invers: *întâi unimea și apoi zecimea*, pentru că așa se și pronunță:

«unu spre zece, doi spre zece, trei spre zece etc., iar nu «zece unu, zece doi; zece trei, etc. ²⁾».

Spre a nu confunda o literă cu o cifră, se pune, deasupra literei alfabetului având valoare de cifră, o acoladă.

¹⁾ Doar în câteva documente slavonești ale lui Matei Basarab găsim anul redat în cifre arabe.

²⁾ Vezi tabloul cu cifre la finele volumului.

Când e vorba de mii, atunci se mai pune, precedând litera cu valoare de cifră, o liniuță oblică tăiată obișnuit de una sau două secante:

āī	kī	rī	āī
īī	ī2	ī3	ī4
~ xS	~ x3	~ xH	~ xI
6000	7000	8000	10000

ABREVIERI Spre deosebire de zilele noastre, când utilizarea abrevierilor într-o scrisoare ar fi socotită ca o nepoliteță și se tolerează doar, din ce în ce mai rar, în stilul comercial; dimpotrivă, în documentele în cirilice, abrevierile se întâlnesc la fiecare rând.

Ca logică, o abreviere ar trebui să aibă drept explicație: dorința de a câștiga timp, de a scrie mai *repede*; alta este însă explicația întrebuirii abrevierilor în vechile noastre documente.

Evident că, dacă pe o piatră de mormânt, pe o pisanie, pe o broderie (procovăț, aer, omofor), pe un clopot, o monetă sau o pecete, găsim prescurtate multe cuvinte, aceste prescurtări nu s'au făcut în vederea iuțelii. Tot asemenea, dacă găsim foarte numeroase abrevieri pe o Evanghelie, cu majuscule împodobite, colorate, aurite, cu complicate arabescuri sau miniaturi deo extremă finețe, care au cerut luni de muncă răbdătoare, nu graba poate fi explicația abrevierilor.

Întrebuirii prescurtărilor ar putea avea următoarele lămuriri:

1. *Nevoia de a economisi spațiul.* De pildă, pe o monetă, pecete, icoană, pe o piatră de mormânt cu deseme și arabescuri, sau pe un procovăț reproducând un chip domnesc, locul rămas disponibil pentru inscripție este foarte redus și atunci se abreviază cuvintele care se repetă stereotip în acest gen de documente; sau, se mai economisește spațiul îmbinând două-trei litere într'un singur desemn, căutându-se a se obține prin acest procedeu și o realizare artistică ¹⁾.

2. *Nevoia de a economisi materialul de scris.* Pergamentul (pielea de oaie, de vițel, sau, cea și mai fină, de miel nou născut; piele rasă, subțiată, netezită, lustruită, albită), costa foarte scump, fiind uneori extrem de greu de procurat, în vremuri de invazii, războaie. Pergamentul — pe care nu se putea scri decât pe o singură față ²⁾ — trebuia

¹⁾ Abrevieri de acest gen sunt foarte frecvente și astăzi, de pildă pe automobile citim: *Cț* în loc de Constanța; *Pl* în loc de Ploești; *Bv* pentru Brașov, sau pe vagoane: Cl. I; Cl. III, în loc de Clasa întâia, Clasa treia, etc.

²⁾ Aceasta numai în cea-ce privește documentele căci manuscrisele se scriau pe amândouă fețele.

deci economisit. Atunci, el nu se tăia după un anume format determinat, așa cum se taie azi hârtia, ci avea cele mai variate dimensiuni neregulate; se scria pe toată suprafața lui, nu se făceau aliniate, se scria extrem de mărunț și îndesat, fără intervale între cuvinte, pentru ca să încapă cât mai mult text, și mai ales se recurgea la abrevieri și litere aruncate deasupra cuvintelor, litere sburătoare.

Evident că nu se obținea astfel un spor de iuțea, care nici nu se căuta, dar se realiza o notabilă economie a pergamentului.

După ce s'a născocit hârtia din cârpe, scumpă și ea, și care se răspândește cam în vremea descoperirii tiparului, nevoia economisirii materialului de scris devenise obicei, iar scrierea cu litere sburătoare, modă. S'a continuat deci utilizarea de abrevieri, de litere suprapuse. Apoi, când, după răspândirea tiparului, scrisul caligrafiat a devenit tot mai rar, scribii au dat drumul condeiului, abuzând de litere sburătoare. S'a ajuns astfel la îndescifrabilul scris cu caturi al cirilicelor românești din epoca fanariotă ¹⁾.

3. *Lenea* este o principală cauză a utilizării abrevierilor. Lenea este uneori cauză de progres, pentru că silește creerul să născocască mijlocul de a cruța mușchilor oboseală. Scribii, văzând că se repetă mereu stereotip aceleași îmbinări de cuvinte ori nume proprii, s'au plictisit să le scrie integral și au început să le tot abrevieze, până s'a ajuns la o abreviere-schelet ca de pildă, la Romani: « *S.P.Q.R.* » în loc de « *Senatus populusque Romanus* »; ori « *I.N.R.I.* » în loc de « *Isus Navi Rex Judeorum* » sau, în documentele noastre: *GNĬ* în loc de Gospodin; *IO* în loc de Ioan, *HS* în loc de Hristos, *MȚA* în loc de Meseța etc. ²⁾.

4. *Spiritul de imitație*. Deoarece abrevieri, în genul celor de mai sus, s'au găsit practice, s'au imitat, și astfel unele abrevieri, cu totul personale la origine, au devenit, prin imitație, de uz comun.

¹⁾ Pentru același motiv al economisirii spațiului și apoi din spirit de imitație și modă, avem astăzi, în firmele de modă americanească atârinate de block-houseurile marilor orașe, litere puse unele deasupra celorlalte, în loc de a fi

C

aliniat orizontal, de pildă: A în loc de C.A.M. (Casa Autonomă a Monopolurilor).

M

²⁾ Este deci același procedeu — pentru că neschimbată a rămas psihologia omenească — pe care-l întâlnim astăzi la fiecare pas. Scrim: *I. I. C. Brătianu* în loc de « *Ion Ion Constantin Brătianu* »; *I.P.S.S.* în loc de « *Inalt Prea Sfinția Sa* », etc.; ori: un greșier, având să scrie zilnic, de sute de ori, « *Tribunalul Ilfov Secția de Notariat, Dosarul numărul 17354 din anul 1936* », se plictisește și abreviază, azi puțin mâine mai mult, până ce ajunge să scrie: *T. I. S. N. Ds. 17354/36*.

5. *Influența apusului.* Documentele latine sunt mult mai bogate în abrevieri decât cele grecești și mai ales decât cele slavone ¹⁾).

În lupta pentru predominarea limbii latine și a catolicismului, în opoziție cu limba greacă și ortodoxia, documente în limba latină, cu abrevieri numeroase precum am spus, circulau curent în Bizanțul cucerit de Latini în a patra cruciată, în ȧratele bulgărești, sârbești, în voevodatele românești, și astfel, au putut fi influențați și scrip-torii de grecește sau slavonește de abrevierile documentelor latine și le-au imitat.

Mai târziu, influența diplomaticii și paleografiei latine s'a exercitat prin contactul cu apusul, prin Ungaria și Polonia. Voevozii noștri primiau și trimeteau hrisoave în limba latină, dovadă că, în afară de pisarii de slavonește, erau și pisari de latinească în cancelariile domnești, iar dovada că și limba greacă era bine cunoscută în mănăstirile noastre, ne-o dă splendida Evanghelie slavo-grecescă de care am vorbit ²⁾).

6. *Notele tironiene.* În epoca de apogeu a civilizației romane, nu numai scrisul obișnuit era extrem de răspândit în toate straturile sociale, dar și stenografia; așa zisele « note tironiene » erau de utilizare curentă ³⁾. Stenografia aceasta a fost foarte răspândită printre primii creștini și mai era încă cunoscută în Franța până în secolul al IX-lea ⁴⁾.

Cu timpul, regulile metodei stenografice născocită de Tirone, s'au pierdut, dar abrevierile tironiene, pentru cuvinte foarte uzuale, s'au păstrat. S'a abuzat de asemenea prescurtări în așa măsură încât descifrarea documentelor medievale latine este mult îngreuiată tocmai din această pricină. Prin imitație, abrevieri convenționale din manuscrisele latine, s'au introdus și în cele grecești, deși în măsură mult mai redusă, și apoi și în documentele slavonești.

¹⁾ M. Prou, în al său « Manuel de Paléographie », Paris 1892, reproduce 4898 abreviațiuni întrebuințate în documentele latine din evul-mediu; V. Gardt-hausen în lucrarea sa *Griechische Palaeographie*, Leipzig, dă o listă de 909 abrevieri întrebuințate în documentele grecești.

²⁾ Vezi și Lecția I-a.

³⁾ Notele tironiene sunt numite astfel după *Tirone*, sclavul liberat al lui Cicerone. Tirone (născut la 103 a. C. + 4 a. C.), născocise un sistem de scriere foarte rapidă, o adevărată stenografie, cu care ne-a păstrat cuvântările marelui orator.

⁴⁾ Vezi Henri Stahl: *Stenografia Stahl*; lucrare premiată de Academia Română. Ed. II-a, 1926, pp. 33 și urm.

În special am moștenit liniuța sau acolada, aruncată sburător deasupra unui cuvânt pentru a indica abrevierea lui. Sistemul aruncării deasupra cuvântului a unor litere, în vederea abrevierii lui, este iarăși o moștenire din notele tironiene ¹⁾.

În tot cazul abrevierile, în documentele noastre sunt relativ puține și nu constituie o dificultate prea mare pentru descifrarea lor.

Dăm, la sfârșitul volumului, o listă de îmbinări de litere și de prescurtări mai frecvente ce întâlnim în documentele noastre vechi.

MONOGRAMA O abreviere complicată dar ușoară de descifrat și de cea mai mare importanță pentru datarea unui document, o constituie monograma.

Monograma, care nu se utiliza decât în documentele muntești, este și ea un împrumut apusean. Se cunoaște o monogramă din anul 650 a regelui merovingian Clodoric. Monograma devine de uz curent dela Carol cel Mare înainte.

Monograma, la noi, este o grupare a literelor numelui de botez al Domnului, în jurul inițialei, și formând un desen bizar, migălos complicat, făcut cu cerneală roșie sau aurie, cu duct subțire, proporționat, armonios la început; cu ductul mai mânjit, mai apăsător, mai nesigur, mai înflorit, mai lipsit de gust, pentru actele mai puțin importante, cum și în perioadele de decadentă, dovedind astfel un scriptor de inferioară cultură și simț artistic.

Monograma nu este scrisă de Domn, nu este un autograf, după cum ne-a dovedit o serie de expertize grafice, pentru că aceeași monogramă, a aceluiaș domnitor, diferă dela document la document, ca eleganță a ductului, ca dimensiune, ca presiune, ca proporțiune și armonie.

Monograma, care era uneori foarte complicată, cu îmbinări de aur și culori, cu deseme și flori, nu putea de aceea fi făcută decât de un specialist. De cele mai multe ori monograma era desemnată, pe pergament sau hârtie, înainte de a se scrie textul, ceea ce se vedește prin înghesuirea rândurilor precedând monograma sau prin faptul că textul ultimului rând încalcă cerneala monogramei ²⁾.

¹⁾ Din notele tironiene a rămas, în scrisul nostru de astăzi, abrevierea cuvântului *et* « & » (și) atât de frecventă în corespondența comercială; din abrevierea tironiană pentru *subscripsi*, s'a ajuns să se facă, pierzându-se înțelesul primitiv al stenogramei, *parafa*, care însoțește foarte multe iscălituri, parafă ce ia uneori o complicație fantastică.

²⁾ Vezi H. Stahl: *Despre autografe*, conferință ținută la Școala Superioară de Arhivistică și Paleografie la 1929, apărută în broșură după note stenografice în 1936.

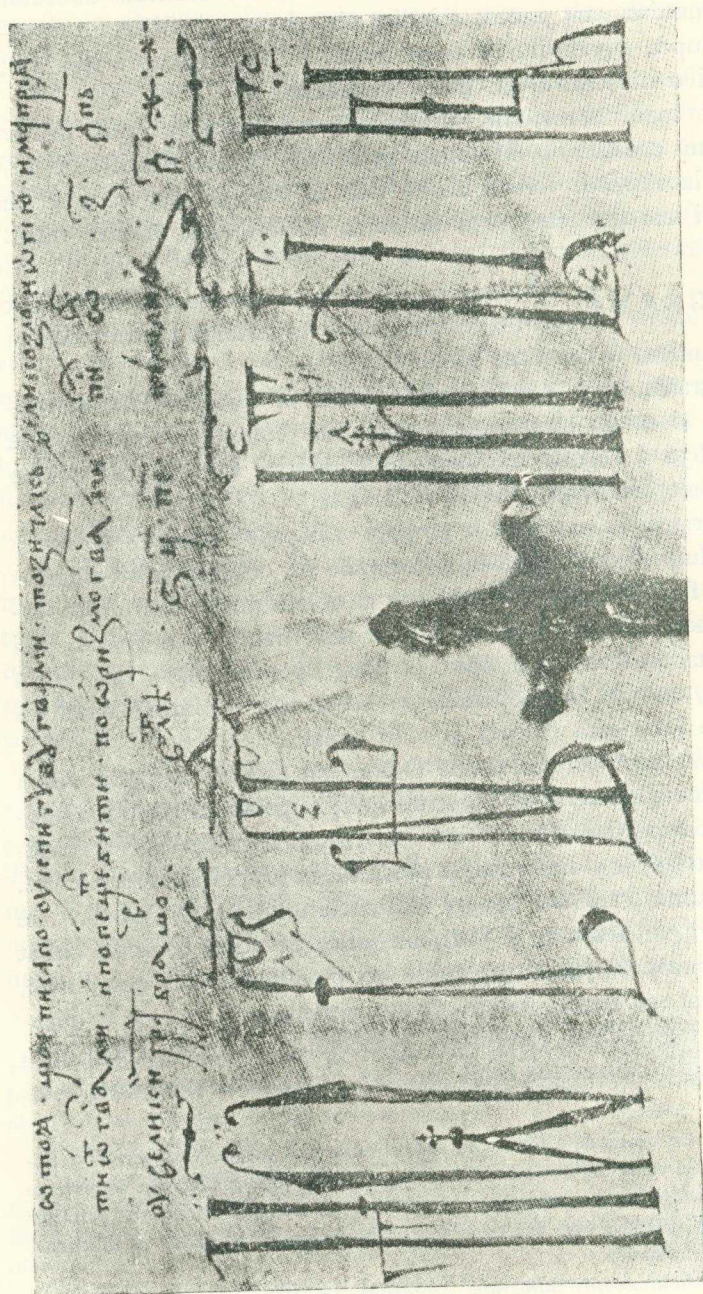

Fig. 7. — Monograma hrisovului din 1476 Oct. 7, al lui Vlad Țepeș.
 In documentele muntenești, dovada autenticității o făcea, pe lângă pecete și monograma. Se citește: «† Io Vlad voevoda
 milostia bojicia gospodini». (Eu Vlad voevod din mila lui Dumnezeu domn).
 Se văd șnururile bicolore, împletite în formă de cruce, de care atârna pecetea cea mare.

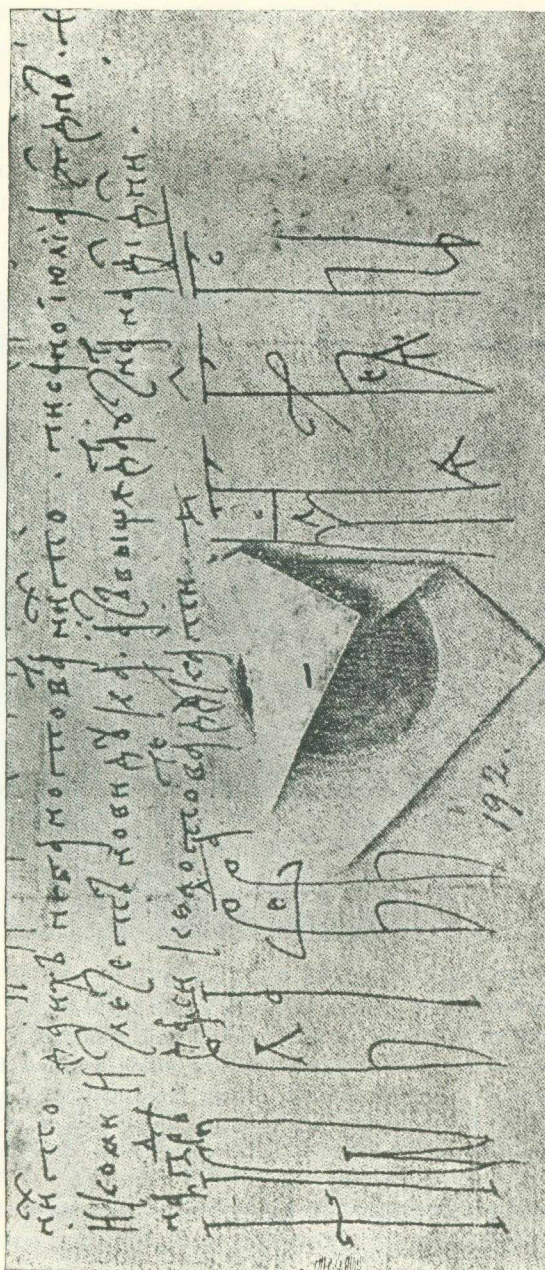

Fig. 8. — Monograma scrisorii din 3 Iulie a lui Vlad Dracul, adresată Brașovenilor, flancând pecetea mică, aplicată peste ceara fierbinte, pe un romb de hârtie protectoare.

După același procedeu ca al monogramei suveranului, se abreviază cuvintele ce însoțesc numele Domnului în monogramă:

Іw..... воевода милостиѧ божиѧ господинѧ.
† Io ..... voevoda milostiia bojieia gospodini.

PECETEA Consfințirea de către Domn a cuprinsului actului, se făcea prin aplicarea pecetei domnești; iar pentru actele de mare importanță, prin adăugirea, alături de pecetea roșie a suve-

Fig. 9. — Pecetea lui Ștefan cel Mare.

« † Peçatŭ Io Ștefanŭ voevoda gospodar zemli Moldavskoi ».

(† Pecetea lui Io Ștefan voevod domn al țării Moldovei).

Pecetea mare domnească se punea doar pe actele solemne. Ea singură consfințea cuprinsul actului. Foarte grea, aplicată pe un bulgăr de ceară roșie, pecetea era atârnată de pergament prin șnururi de mătase roșie și albastră, îmbinate în formă de cruce.

ranului și a pecetilor pe ceară verde ale boierilor. Aceasta însă, obișnuit, numai în Moldova.

Pecetea era sau aplicată direct pe document sau atârnată. Când se aplica direct pecetea mică domnească, atunci, pentru ca ceara

să nu se deslipească de pe pielea unsuroasă, pergamentul se înțepa pe verso cu zeci de înțepături care făceau ca locul pe care se puneau ceara să devină grăunțos. Alteori se făcea în pergament, sau pe hârtia documentului, o serie de incizii în unghiul ascuțit. Aceste colțuri triunghiulare se împingeau spre fața pergamentului sau hârtiei, pătrundeau în corpul cerii și astfel pecetea adera bine de document.

Fig. 10. — Bula de aur dela Alexandru II al Țării Românești.

Se citește: « Siu zlato pečat Io Alexandru voevod gospodinî vlaški »
(Această pecete de aur a lui Io Alexandru voevod domn românesc).

La aplicarea pecetei, se pune, dela o vreme, peste ceara fierbinte un pătrățel de hârtie și peste această foaie protectoare, se presa matricea de metal pe care era gravată pecetea domnească.

Pentru o și mai bună pază a pecetei, hârtia protectoare era cusută de document cu un șnur subțire de mătase, albă sau colorată, iar colțurile rombului de hârtie protectoare se păturau peste pecete. Alteori se aplica peste ceară un strat de vată.

Pecetea domnească se imprima peste un strat subțire de ceară roșie aplicată peste un bulgăr de ceară obișnuită.

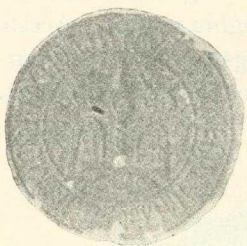

Fig. 11. — Pecete obținută prin aplicare, direct pe ceară, a matriței de metal.

Se lega de capătul de jos al documentului prin șnururi de mătase roșie și albastră și mai rar de alte colori: verde, galben, alb. Cele două șnururi erau îmbinate, petrecute în formă de cruce prin găurile făcute în pergament; iar capetele șnururilor erau prinse în massa topită a semi sferii de ceară.

Pecetea mare domnească era, în Moldova, atârnată, une ori, de document prin fâșii de pergament.

De pe la sfârșitul secolului al XVI-lea, avem și peceti imprimată cu tuș: se încălzea inelul sau metalul pe care era gravată pecetea la flacăra unei lumânări

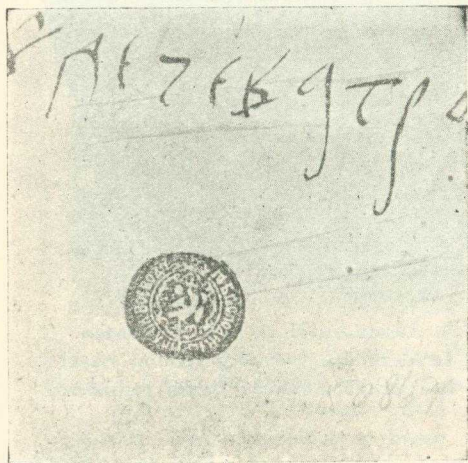

Fig. 13. — Pecetea lui Mihai Viteazul, pecete în tuș după inelul Domnului. Cele câteva litere apărute în clișeu sunt scrise de înșăși mâna lui Mihai.

Fig. 12. — Pecetea mijlocie, de pe un act din 1505, Martie 26, al lui Radu cel Mare.

În cele mai vechi documente se aplica direct pe ceară (fig. 11); mai târziu, matricea de metal se presa pe un romb de hârtie protectoare, pus peste ceara fierbinte (fig. 8 și 12).

până se înnegrea bine de funingine, și apoi, udându-se hârtia, se aplica pecetea.

Foarte rar la noi, pe documente de o excepțională importanță, pecetea era de metal.

«Pecetile de acest fel — ne spune d-l Prof. C.

Moisil — se prezintă la

noi sub două înfățișări: unele sunt simple *capsule de metal* — mai mult sau mai puțin împodobite — destinate să protejeze pecetea

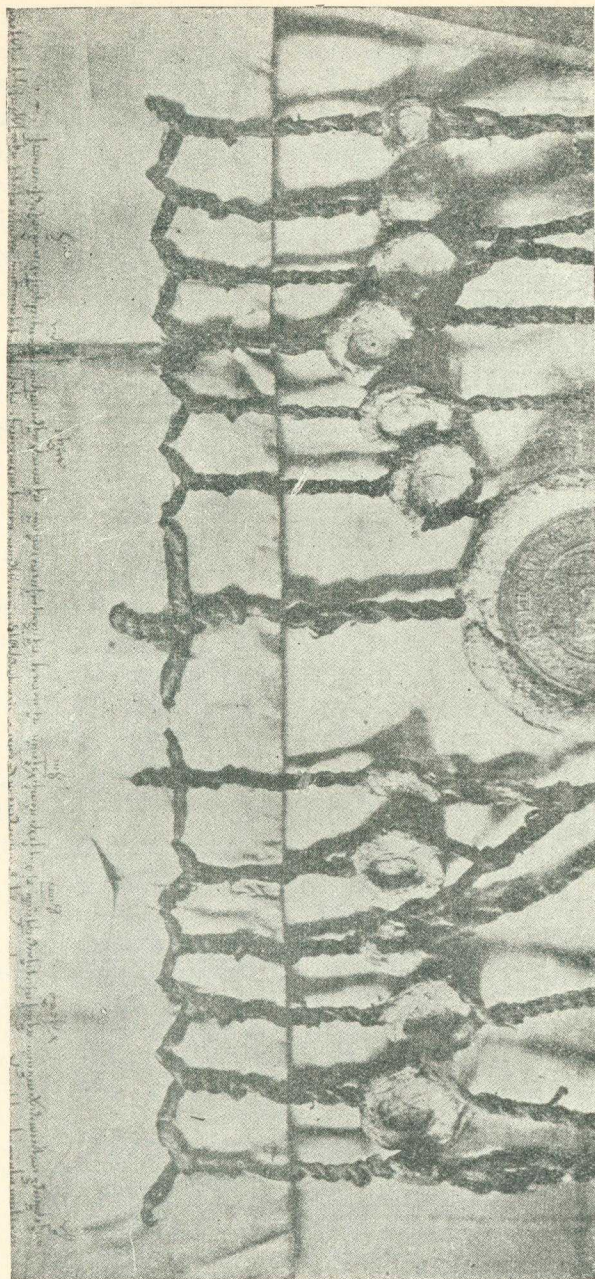

Fig. 14. — La mijloc, pecetea mare domnească, pe ceară roșie, flancată de pecetiile mici, pe ceară verde, ale boierilor Divanului Moldovei (de pe un act din 1510 al lui Bogdan cel Orb).

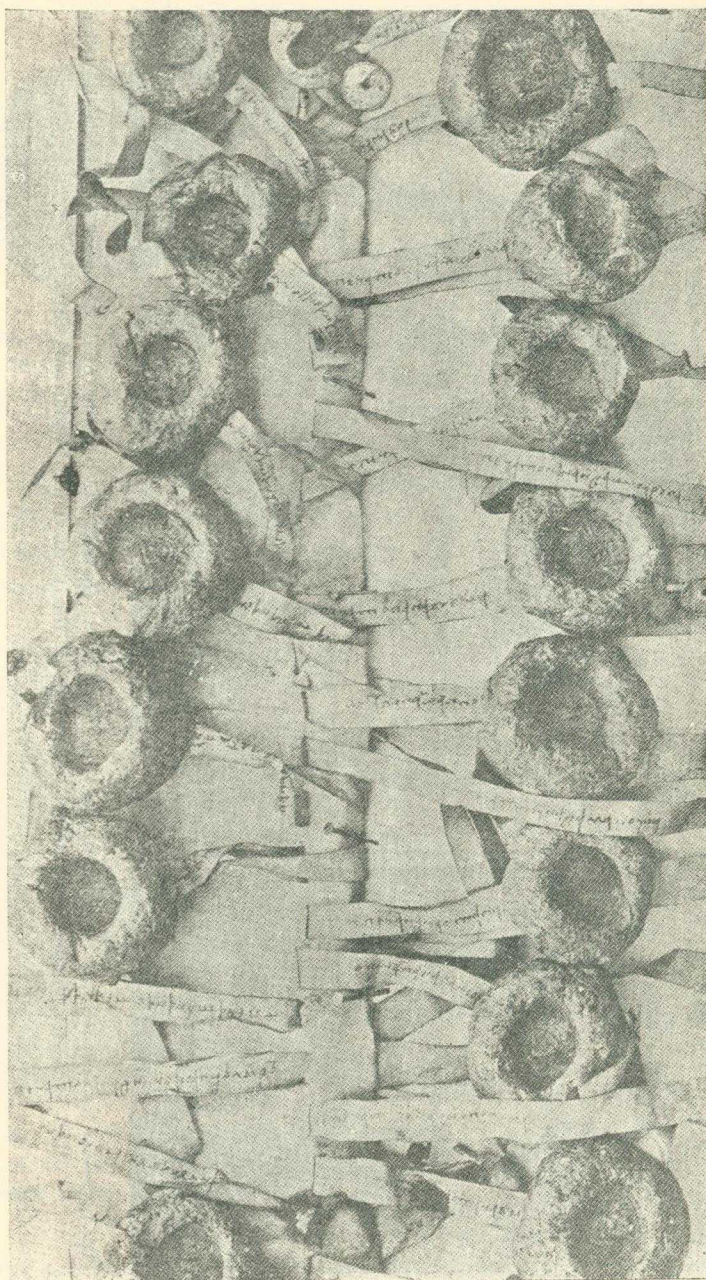

Fig. 15. — Peciți ale boierilor lui Iliș-Vodă (Fragment). — Pe fiecare fâșie de pergament era scris numele fiecăruia din boierii martori ai hotărârii domnești.

de ceară ce se află în interiorul lor; altele sunt adevărate *bule de aur*, ce au pe față și pe revers reprezentări și inscripții sigilare ».

Bule masive de aur nu s'au găsit până acum la noi ci numai unele *lamelare*, adică alcătuite din două plăci de argint aurit, rotunde și bombate, care sunt lipite la margine una de cealaltă prin sudarea metalului. În această margine sunt pătrunse de două sau trei găuri prin care se petrecea șnurul » ¹⁾). Inscripțiile, tipurile și ornamentele sunt în relief.

Pecetea făcea singură dovada autenticității unui act, chiar dacă Domnul știa să scrie. Nu ne-a rămas de pildă dela Ștefan cel Mare niciun rând scris de mâna lui, și totuși este cu neputință ca omul care a lăsat atâtea urme de cea mai curată și mai proporționată artă în tot cuprinsul pământului moldovenesc, să nu fi știut scrie și ceti; să nu fi cunoscut, marele ctitor evlavios, limba cărților sfinte, limba diplomației: limba slavonă.

ISCĂLITURI Știutorii de carte, foarte multă vreme, au fost numai preoții, dar chiar și în tagma bisericească au fost episcopi cari nu știau nici măcar iscăli ²⁾). Nu e de mirare deci ca numărul suveranilor cu știință de carte să fi fost foarte puțin numeros, în apus ca și la noi. Pecetea servea deci drept iscălitură. De aci importanța funcționarului domnesc în paza căruia se încredința pecetea domnească ³⁾).

Iscălitura își are originea în semnul crucii cu care începea și sfârșia orice document de Stat, și care a început să se aplice și în locul peceței. Scriitorul actului, în epoca postmerovingiană, desemna o cruce, mai simplă sau mai împodobită, în mijlocul căreia lăsa un cerculeț

¹⁾ Const. Moisil: *Bule de aur sigilare dela Domnii Țării Românești și ai Moldovei*. București, 1925, p. 7—8.

²⁾ În loc de semnătura cutărui episcop, găsim numai crucea, și alături mențiunea scribului: *quia literas nescio* sau: *propter ignorantiam literarum* (Leist: *Urkundenlehre*, Lipsca 1882, p. 142).

³⁾ Astăzi, un analfabet, care are de pildă un carnet la Casa de Economii, vine cu pecetea lui, bine învelită într'o basma, pusă în chimir, sau atârnată de gât. Analfabetul, astăzi, când face o vânzare etc., în lipsa peceții, trage cu degetul peste crucea făcută cu cerneală, de avocat sau grefier. Evident că este aci mai mult un fel de legământ pe cruce iar nu noțiunea *impresiunii digitale*, atât de eficace pentru identificarea unui delicuent, pentrucă *se trage cu degetul* nu se apasă astfel ca să se imprime papilele vârfului degetului.

În multe din documentele noastre vechi, avem asemenea quasi-impresiuni digitale ale martorilor neștiutori de carte.

alb și suveranul, neștiutor de carte, trăgea o linie peste acest loc alb, complectând crucea, întărind actul ¹⁾).

Din această cruce, s'a format monograma.

Suveranii merovingieni știau mai toți să scrie, cu excepția vreunui

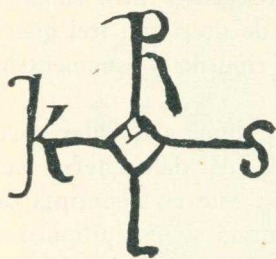

Fig. 16.— Cunoscuta monogramă a lui Carol cel Mare, din 794, imitată apoi pe toate documentele succesorilor împăratului.

Monograma nu e făcută de împărat, pentru că el n'a învățat să scrie decât la bătrânețe; iar ductul grafic e sigur și trădează, prin eleganța literei K în special, o mână dibace. S'ar putea însă ca micul apendice de sub litera «A» din rombul crucei, să fie făcut de mâna împăratului, pentru că și predecesorii lui: Carol, neștiutori de carte, complectau cu mâna lor, punând un punct sau o liniuță, un mic loc alb lăsat în crucea înlocuind semnătura, cruce făcută de scriitorul actului.

nevârstnic, ajuns rege. Aceasta se datora faptului că ei se aflau sub tutela preoților. Uzurpatorii tronului merovingian însă, majordomul Pepin cel scurt, un simplu soldat norocos, și urmașii lui, nu știau nici iscăli. Insuși Carol cel Mare n'a învățat să scrie decât la bătrânețe. El a adoptat, cel dintâiu, în loc de semnătură, înșiruirea literelor numelui său în jurul crucii, obținând cunoscuta lui monogramă, imitată apoi de toți suveranii, monogramă care a înlocuit pentru multă vreme iscălitura, chiar și atunci când este cert că suveranul ar fi putut măcar iscăli.

Semnăturile domnești reîncep, în apus, abia la finele veacului al XIV-lea, în mod cu totul sporadic, pe scrisori particulare întâi, și apoi și pe acte de Stat, pentru că e mai ușor să dai o semnătură decât să aștepți să se aplice pecetea legată complicat de document. Apoi semnătura, era o dovadă de cultură. Obligatorietatea semnăturii regale pentru a garanta autenticitatea unui act nu devine regulă decât în secolul al XVI-lea ²⁾.

La noi, cele mai vechi semnături domnești cunoscute până acum sunt din secolul al XVI-lea: semnătura lui Vlad al VI-lea, din 1534, și cea a lui Mihnea, din 1591, în Muntenia ³⁾. În Moldova, cea mai veche semnătură domnească, pe un act slavon, cunoscută nouă este de pe timpul lui Ion Vodă cel Cumplit (1572-74).

¹⁾ Până și astăzi preoții catolici pun o cruce la începutul unei scrisori, chiar și particulară, și altă cruce înaintea semnăturii lor.

²⁾ A. Giry: *Manuel de diplomatique*. Paris 1925, p. 771.

³⁾ I. Bogdan: *Documente privitoare la relațiile Țării Românești cu Brașovul și Țara Ungurească, în sec. XV și XVI*. București 1905, I, p. XLIX.

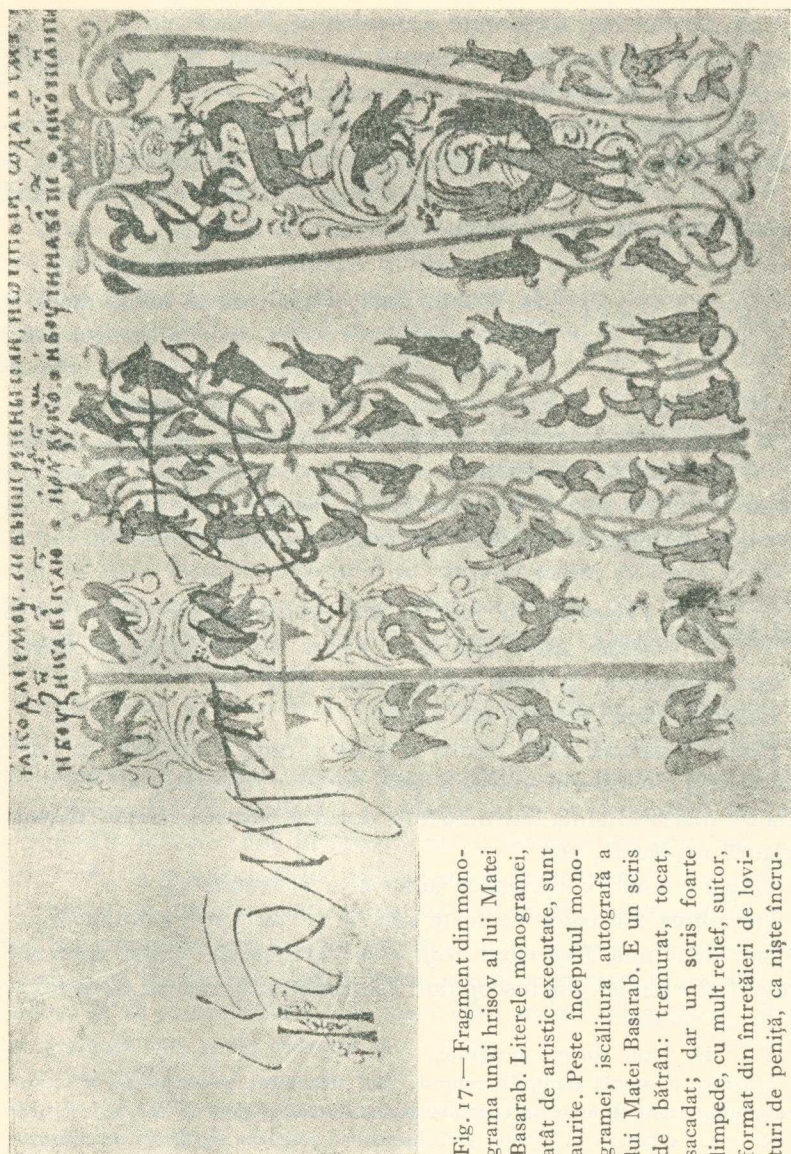

Fig. 17.— Fragment din monograma unui hrisov al lui Matei Basarab. Literile monogramei, atât de artistic executate, sunt aurite. Peste începutul monogramei, iscălitura autografă a lui Matei Basarab. E un scris de bătrân: tremurat, tocat, sacadat; dar un scris foarte limpede, cu mult relief, suitor, format din întretăieri de lovituri de peniță, ca niște încrucișări de săbii. (Prima literă « I », înzorzonată copilăros, nu este evident a bătrânului Domn ostaș și om de gust, ci a scriitorului actului).

Avem însă o semnătură cu litere latine a lui Despot Vodă (1561-63), pe un act latin din 1560, în care se intitula: « Heraclides Basilicus Jacobus Dei Gratia Despota Sami Princeps Moldaviae Doridos Pari et caeterarum Insularum Dominus et Haeres terrarum Valachiae etc. ¹⁾ ». Acelaș domn semnează în latinește mai toate actele sale scrise în slavonește.

Dela Mihai Viteazul înainte, dela care avem și iscălituri și olografe, majoritatea documentelor sunt semnate de Domnii noștri.

Această iscălitură se pune la stânga documentului, încălecând primele litere ale monogramei.

PLASTOGRAFI OFICIALE

În Franța, încă de pe vremea lui Ludovic al XI-lea, dela care avem mai multe semnături și chiar olografe, suveranii aveau funcționari speciali, dibaci în a imita scrisul suveranului, așa numiții *Secrétaires de la main* și cari îi scuteau de plictiseala semnării actelor fără importanță ²⁾. Asemenea funcționari, autorizați a semna pe Domn am avut și noi, deoarece găsim deosebiri radicale, din punct de vedere grafologic, între diferitele semnături ale aceluiași Voevod ³⁾.

FALȘURI

Falșurile, în scrieri, atât de numeroase și de variate astăzi, când mai toată lumea știe să scrie, au existat în toate timpurile, în toate țările și deci și la noi.

Falșurile sunt *parțiale* sau *totale*.

Falșul e parțial, când numai o parte a unui document s'a falsificat pentru a se înlocui o cifră, o dată, pentru a intercala, sau schimba, o clauză mai favorabilă într'un act de donație, pentru a face să dispară o clauză neplăcută, etc.

Falșul e total, când întreg actul este plăsmuit.

Dovedirea falsurilor de toate spețele se face prin ramura diplomatică denumită *Expertiza grafică* și care astăzi, grație aportului fotografiei, chimiei, microscopului, colorimetrului, razelor ultraviolete

¹⁾ Cf. H. Stahl: *Despre autografe*.

²⁾ Astăzi, o simplă stampilă, reproducând semnătura suveranului, înlocuește pe acel important funcționar « *secrétaire de la main* », și se aplică pe decretele de decorații, avansare în armată etc. Asemenea stampile au astăzi și miniștrii, magistrații, etc.

³⁾ Vezi H. Stahl: « Despre autografe », unde am reprodus mai multe semnături domnești falsificate. Vezi și « Grafologia și expertizele grafice », scrisul lui Mihai Viteazul și al plastografului său oficial.

și infraroșii, grafologiei, a ajuns la o precizie absolută în imensa majoritate a cazurilor.

SECRETUL SCRISORILOR Neexistând plicuri în care un document să poată fi închis și sigilat, cum avem astăzi, spre a se garanta secretul conținutului, și, pentru ca violarea scrisului să nu fie posibilă, documentul se păturea astfel ca, mai întâi, pecetea să fie ferită, acoperită de marginile hârtiei îndoită în trei.

Pentru ca cuprinsul actului scris pe hârtie să nu poată fi citit nici măcar parțial, se petrecea o fâșie îngustă de hârtie, prin niște inciziuni făcute în act, după păturirea lui. Fâșiile rețineau strâns lipite documentul, iar vârfurile lor se prindeau în ceara sigiliului cu care se încheia documentul.

REÎNVIEREA SCRISULUI Multe documente vechi se citesc foarte greu din cauză că pergamentul este pătat, îngălbenit, înnegrit, în special pe muchea de păturire a documentului, la mijloc și pe margini; din cauza umezelii, oxidării, frecării, contactului cu corpuri grase, cu ceara peceteii, etc.; ori din cauza cernelii îngălbenită cu vremea, fie pentru că era insuficientă cantitatea de fier din cerneală, fie că agenți fizici au provocat înnălbirea cernelii.

Palimpseste, adică raderea totală a scrisului de pe un pergament pentru a-l putea utiliza din nou ca material de scris, nu am întâlnit în documentele noastre până astăzi decât într'un singur caz, pe un act al lui Ștefan cel Mare din 17 Martie 1490¹⁾. Originalul, păstrat la Arhivele Statului din București, Secția istorică, ne arată însă că nu e vorba propriu zis de un palimpsest, ci de un pergament al cărui text inițial s'a șters; iar partea nescrisă a aceluiași pergament s'a utilizat pentru redactarea actului mai sus citat. E foarte probabil însă ca, mai ales particularii, într'o vreme când pergamentul era atât de scump, să fi căutat a utiliza a doua oară același pergament, pătat din greșeală sau greșit început²⁾.

¹⁾ Publicat de I. Bogdan în *Documentele lui Ștefan cel Mare*, I, București 1913, sub Nr. CCXX.

²⁾ Evident însă că importanța palimpsestelor, dacă se vor găsi, la noi, nu poate fi asemuită de pildă cu cel descoperit de Niebuhr la 1816 în catedrala din Verona, și care tănuia, în urmele vechii cerneli, intrată în porii pergamentului și reînviată, « Institutele » lui Gaius.

Reînvierea unui scris, devenit greu de cetit, ilizibil, sau aproape complet dispărut, se poate face pe două căi: pe cale chimică și prin procedee fizice.

La procedeul chimic nu trebuie să se recurgă decât atunci când orice alt mijloc s'a dovedit ineficace, deoarece documentul iese pătat și este expus distrugerii în mâna unei persoane neexperimentate.

PROCEDEE Procedeul chimic constă în recolorarea tanatului **CHIMICE** de fier din cerneală.

Cerneala, utilizată încă din secolul al VII-lea și până în zilele noastre pentru scrierea documentelor, se face din *acid tanic* (extras din nuca galică de Alep, 5% la litru), din *sulfat de fier* (45 gr.) și din *gumă arabică* (20 gr.). Guma reține în suspensiune în lichid tanatul de fier insolubil și care constituie partea colorantă a cernelii.

Chinezii, Egiptenii, Grecii și Romanii au utilizat *tușul* (*encre de Chine*), cerneală făcută din funingine disolvată în apă, conținând puțină gumă arabică. E o cerneală care nu se descompune sub acțiunea reactivilor, dar se cojește și se deslipește ușor de pe materialul pe care s'a întins; pe câtă vreme cerneala cu bază de tanat de fier, pătrunde adânc în porii pergamentului și poate deci fi reînviată chiar dacă ea s'a decolorat complet.

Spre a constata dacă avem o cerneală cu bază de cărbune sau cu bază de tanat de fier, și deci vechimea unui document, e suficient a atinge un fragment de literă cu un reactiv (de pildă acid clorhidric, acid oxalic). Dacă cerneala se descompune, avem o cerneală cu bază de fier; dacă nu, o cerneală cu bază de cărbune.

Tot prin acest simplu procedeu putem determina dacă un autograf este un original sau o copie litografică. În acest din urmă caz, cerneala fiind grasă, nu se atacă de acizi ¹⁾).

Ca procedee chimice de reînvierea scrisului, cităm:

1. Spălarea documentului într'o soluțiune de 10 gr. acid galic și 300 gr. apă distilată, după o prealabilă înmuiere a documentului în apă distilată și apoi într'o soluțiune de acid oxalic. (*Metoda Canneparius* (1660).

2. Spălarea cu o soluțiune foarte slabă de acid clorhidric, apoi cu o soluțiune saturată de prusiat galben de potasă. Scrisul re apare în albastru, formându-se, în contact cu urmele de fier, albastru de Prusia. (*Metoda Blagden* (1787).

¹⁾ H. Stahl: *Grafologia și expertizele în scrieri, Falșuri, Fraude și Raze ultraviolete*. București 1933.

3. Spălarea repede cu o soluțiune diluată de hidrosulfid de amoniu. Cerneala reappare în negru. (*Metoda Lehner*)¹⁾.

4. M. Prou: *Manuel de Paléographie*, p. 186, afirmă, că dacă spălăm ușor un scris dispărut cu sulfhidrat de amoniac concentrat, scrisul reappare fără ca manuscrisul să fie deteriorat.

Toate aceste procedee chimice sunt extrem de delicate; cele mai multe pătează pentru totdeauna un document și sunt în tot cazul arme periculoase în mâini nedibace.

Multe documente pe pergament (și deci cu pecetea atârnată) sunt pătate tocmai la mijloc, făcând extrem de greu cetitul.

Am constatat că în majoritatea cazurilor această pată provine din contactul pecetei de ceară, înfășurată în mijlocul pergamentului, la păturirea actului.

În aceste cazuri pata poate fi înlăturată, fără ca scrisul să fie alterat, disolvând grăsimea impregnată de ceara pecetei, cu eter, benzină pură, sau în unele cazuri, procedând cu multă precauțiune, cu amoniac sau terebentină. Evident că se va încerca întâi reușita procedeeului pe un colțișor nescris al pergamentului, îmbibându-l ușor cu o vată muiață în soluția indicată.

PROCEDEE FIZICE

În marea majoritate a cazurilor, scrisul, devenit ilizibil, poate fi reînviat pe cale fotografică. Fotografiem documentul, bine presat sub sticlă groasă, la lumină puternică, oblică, cu diafragma cea mai mică, cu placă pancromatică, utilizând și un filtru galben. Placa pancromatică este astfel chimicește preparată încât înregistrează cele mai fine nuanțe de intensitate a cernelii, nuanțe pe care o placă obișnuită nu le poate reda. Filtrul galben reține culoarea galbenă a fondului pergamentului sau hârtiei și astfel documentul apare pe fotografie, mult mai curat și deci mult mai lizibil.

Dacă însă cerneala este îngălbenită, atunci, evident, nu vom utiliza filtrul galben, pentru că cerneala ar dispărea complet. Vom fotografia, în acest caz, pe o placă obișnuită pentru că e știut că galbenul apare în negru pe placa fotografică și deci scrisul îngălbenit, devenind negru, va putea fi ușor recetiv. Culoarea roșie apare în fotografie în negru intens.

¹⁾ C. Ainsworth Mitchell: *Documents and their scientific examination*, London 1922. Ed. Charles Griffin.

Vom utiliza și alte filtre pentru a elimina anumite colori care ar păta documentul.

Rezultate extrem de frumoase am obținut în unele cazuri utilizând plăci pentru infraroșu și fotografiind cu filtru roșu; scrisuri, complect șterse, au reapărut pe fotografie. Evident însă că atunci, ori ce ar fi fost scris cu cerneală roșie va dispărea în fotografia obținută.

Copiile fotografice vor fi trase pe hârtie contrast.

Un rezultat bun se mai obține făcând după același document două negative: unul puternic, celălalt slab. Primul clișeu va înregistra scrisul abia vizibil, pe când al doilea numai fragmentele de scris bine citește. Cu acest al doilea negativ facem un diapozitiv și-l suprapunem, milimetric exact, peste primul clișeu. Astfel scrisul primitiv palid se îmbină cu scrisul clar vizibil dacă examinăm clișeele prin transparență și vom putea reconstitui fără casnă scrisul decolorat pe original.

Un alt procedeu constă în facerea unui negativ foarte intens; îl întărim în sublimat; după el facem un diapozitiv, apoi iar un negativ, din nou întărit, și iarăși un diapozitiv. Cu chipul acesta, repetând operația, se suge din document ultimele pigmente de cerneală. Am obținut astfel, în numeroase cazuri de falșuri moderne, reînvierea unui text scris cu creionul complect șters cu guma ¹⁾.

De multe ori un document poate fi mai bine cetit dacă îl reproducem în alb pe fond negru, direct pe hârtia sensibilă. Folosim aparatul numit *Luminofor* sau alte aparate cari printr'o oglindă inversează scrisul și-l reproduc direct pe hârtia sensibilă ca pe un negativ, așa cum am scrie cu creta pe o tablă neagră ²⁾.

E totdeauna bine, în aceste cazuri, ca fotografiile să fie mărite, pentru că urmele de cerneală, fiind mai mari, sunt mai citește și apoi putem mai ușor măsura distanța între litere și ghici, la nevoie, după numărul de litere lipsă, cuvântul ilizibil pe originalul documentului.

R A Z E L E ULTRAVIOLETE

Lampa de cuarț cu mercur, prevăzută cu filtrul lui Wood pentru selecționarea razelor ultraviolete, permite, în aproape totalitatea cazurilor, reînvierea perfectă a unui scris devenit ilizibil din cauza vicisitudinilor la care a fost expus în decursul secolelor un document, sau

¹⁾ Procedeu e indicat de R. A. Reiss: *La Photographie judiciaire*, Paris 1903.

²⁾ Un asemenea aparat există și la Academia Română.

din cauza spălării lui în scop de fraudă. La razele ultraviolete pergamentul ia o splendidă culoare violetă fluorescentă și cea mai îngălbenită cerneală, apare de un negru intens. Lampa de cuarț permite iarăși, citirea unui text în cerneală simpatică, îngăduie recitirea palimpsestelor fără nicio dificultate și fără a ne atinge de document. Cu această lampă, într'adevăr fermecată, de foarte recentă născocire, se pot obține chiar și fotografii excelente ale scrisului dispărut. Timpul de poză însă va fi foarte lung (în medie 20 minute cu două lămpi de cuarț) și va fi nevoie să utilizăm un filtru galben spre a obține, din îmbinarea violetului cu galbenul filtrului, culoarea verde ce poate fi înregistrată de placa fotografică, prea puțin sensibilă la culoarea albastră și derivatele ei ¹⁾).

REPRODUCEREA INSCRIPTIILOR LAPIDARE Reproducerea exactă a inscripțiilor lapidare se obține în cele mai bune condițiuni tot prin fotografie.

Cu progresele realizate astăzi în fotografie, grație obiectivelor rapide, plăcilor ultrasensibile, lămpilor cu magneziu, lămpilor nitrafot, timpul de expunere este redus la un minim. Apoi, cu automobilul te poți apropia astăzi până la poarta unei biserici sau mănăstiri, și cu farurile mașinii, cu câțiva metri de sârmă pentru a lua curentul electric dela acumulatori, poți obține o lumină orbitoare în cea mai întunecoasă biserică.

Fotografierea trebuie făcută la lumină oblică, pentru ca relieful literelor sculptate să arunce umbre scurte și inscripția să devină astfel clar citeață, și înfloririle de piatră, brăul unei pisanii etc., să apară în relief puternic, cu toate detaliile.

Se va utiliza, evident, un aparat cu mare deschidere unghiulară, pentru ca fotografia să nu iasă deformată pe margini; în lipsă, se va scoate o înșiruire de două sau trei vederi după aceeași inscripție; fotografiile parțiale vor fi apoi îmbinate, așa cum se obține o fotografiere panoramică a unui peisagiu.

În lipsă de aparat fotografic, sau de posibilitatea de a avea lumină suficientă, se poate recurge la procedeul pe care-l utilizează tipografii când dau la corectură, *o perie*: se întinde peste inscripția lapidară o hârtie albă, ușor udată — hârtie sugătoare de preferință — și cu o perie muiață în praf de grafit, se bate de repețite ori peste fiecare literă, peste fiecare ornament de piatră. Se obține astfel o copie

¹⁾ Henri Stahl: *Falsuri, Fraude și Raze ultraviolete*, București, 1933.

foarte exactă a inscripției, în care însă părțile în relief vor ieși în negru, fundul rămânând alb. E deci ca un fel de negativ al unei fotografii.

După acest procedeu a obținut Kozak clișeele foarte citețe din prețioasa lui lucrare: *Die Inschriften aus der Bukovina*, Viena 1903 ¹⁾.

Actele nu se pot reproduce exact decât pe cale mecanică, prin fotografie, utilizând diferite plăci și ecrane, precum am indicat.

Pentru reproducerea în mai multe exemplare a unui original, vom recurge iarăși numai la procedee mecanice: zincografie, autotipie, fototipie, fotogravură. Numai fotogravura (heliogravura) poate reda toate amănuntele unui document, cu cele mai fine nuanțe. Acest procedeu este însă foarte costisitor.

Originalul să nu fie prins de o planșetă cu ținte, ci bine întins orizontal, sub sticlă groasă de cristal. Numai astfel se evită deformarea scrisului pe linia de îndoitură a pergamentului sau formarea de umbre care îngreue descifrarea. De asemenea se va fotografia cu aparate verticale, fixate în perfect paralelism cu documentul așezat orizontal. Se evită astfel deformarea documentului.

Sfătuim iarăși ca în josul documentului ce fotografiem să așezăm un dublu decimetru, pentru a ne da seama exact de formatul unui document. În tot cazul formatul să se indice clar în Albumele paleografice ce se vor mai scoate, cât mai numeroase, precum e de dorit.

Reproducerea unui document prin decalc, trebuie absolut evitată pentru că, oricât de îndemânatic ar fi desemnatorul ce copiază un document, îi va fi cu neputință a reproduce exact un manuscris prin calchiere și, fără voia lui, va imprima propria lui personalitate decalcului său și va comite, cu cele mai oneste intențiuni, un fals.

CRONOLOGIE

Atât în actele care emanau din cancelariile voevozilor munteni și moldoveni cât și în cărțile ce se scriau în mănăstirile din Țara Românească și Moldova, datarea se preciza dela facerea lumii. Incepând cu secolul al XVII-lea se indica, concomitent cu anul dela facerea lumii și anul dela nașterea lui Cristos. În unele documente dela Matei Basarab, renovatorul cancelariei domnești și reintroducătorul limbii slavone ca limbă a diplomației, anul dela Cristos e precedat de cuvintele latinești « Anno Domini ».

¹⁾ Să se compare clișeele din Lecția VI-a din lucrarea de față. Primul e obținut prin procedeul periei; al doilea prin fotografii juxtapuse ale aceleași pietre de mormânt. Se va constata astfel foloasele și desavantagiile celor două procedee mai sus indicate.

Atât în documente cât și în pisanii și inscripții funerare, se înseamnă nu numai anul, dar și luna și ziua; până la jumătatea secolului al XVI-lea, în actele muntene mai ales, se preciza și indictionul ¹⁾. Uneori, dar aceasta mai rar, la pomenitele elemente cronologice se adăoga și sărbătoarea zilei în care se scria actul, iar alteori și crugul soarelui, al lunii ²⁾ și temelia ³⁾.

În manuscrise ⁴⁾, și mai rar în documente data e pusă în legătură și cu anumite evenimente politice sau istorice. De pildă se menționează că actul a fost scris în ziua când voevodul s'a întors victorios dintr'o luptă, etc.

Începutul anului se socotea, în documentele moldovenești, sau dela 1 Ianuarie, sau dela 1 Septemvrie ⁵⁾. Deoarece, în biserică, începutul anului se socotea a fi la 1 Septemvrie, e firesc ca în pisanii, inscripții funerare, manuscrise să se fi socotit aproape exclusiv începutul anului la 1 Septemvrie. În monumentele muntene, nu se folosea decât data de 1 Septemvrie pentru începutul anului.

¹⁾ Indictionul este o perioadă cronologică de 15 ani, utilizată încă dela 313 d. Cr., și care permitea precizarea sau verificarea unei date, fie că mileniul era indicat, fie că se putea determina cu ajutorul altor elemente ca de pildă: anii de domnie, sincronisme, etc. Indictionul 3 spre pildă, ar arăta numărul anilor în cuprinsul celor 15 ani ai indictionului, iar nu că ar fi trecut 3 indicțiuni dela anul 313.

Calcularea indictionului: anul dela facerea lumii se împarte cu 15, rămășița arată indictionul respectiv. Când nu e rămășiță, atunci indictionul este 15.

O bună tabelă cronologică, dând în paralel anii dela Cristos, indictionul, crugul soarelui, al lunii etc., găsim în A. Giry: *Manuel de diplomatique*, Paris 1925, pp. 177—210 iar pentru anii dela facerea lumii, crugul soarelui și al lunii, în V. Gardthausen: *Griechische Palaeographie*, Leipzig 1879, pp. 450—459.

Vezi, în chestiunea calculării indictionului și Damian P. Bogdan: *Diplomatica slavo-română din secolele XIV—XV* în *Rev. Ist. Rom.*, V, 1935 și N. Docan: *Despre elementele cronologice în documentele românești din Analele Academiei Române, Memoriile Secțiunii Istorice*. Seria II. Tom. XXXII, 1910, pag. 369.

²⁾ Crugul soarelui, sau ciclul solar, este o perioadă cronologică de 28 ani; iar crugul lunii sau ciclul lunii, o perioadă cronologică de 19 ani.

³⁾ Temelia (epacta din cronologia apuseană) este cifra care exprimă vârsta lunii în ziua de 1 Martie al unui anumit an (adică: primul pătrar, al doilea pătrar, etc.).

⁴⁾ *Manuscris*, ar trebui să însemne tot ce e scris cu mâna. În disciplina paleografiei se face însă o distincțiune și prin «manuscris» se înțelege transcrierea de cărți bisericești, letopisețe etc.; adică tot ceea ce ar fi astăzi carte tipărită; iar prin «document», actele publice și private. Ca întindere, manuscrisul cuprinde mai multe pagini; documentul una.

⁵⁾ Cf. pentru stilurile documentelor moldovenești: Damian P. Bogdan: *Contribuțiuni la studiul diplomatice vechi moldovenești*, București 1935, pp. 35-6.

PRECIZAREA MILENIULUI

Până în veacul al XVII-lea, anii se calculau, precum am zis, dela facerea lumii, 1 Septemvrie. Pentru transformarea anilor menționați dela creare în anii dela nașterea lui Cristos, se scade din mileniul dat 5508; iar pentru lunile Septemvrie-Decemvrie, 5509.

Majoritatea documentelor noastre slavonești se întind pe o perioadă de 3 secole: 6900, 7000 și 7100.

Pentru o mai ușoară transformare a datei dela facerea lumii în cea dela nașterea lui Cristos, sfătuim:

1. A memora că $\tilde{x}S = 6000$ și $\tilde{x}\tilde{A} = 7000$

2. A observa că: 6900 = 13.. dela Cristos

6908 = 14.. » »

7000 = 14.. » »

7008 = 15.. » »

7100 = 15.. » »

7108 = 16.. » »

3. Pentru aflarea ultimelor două cifre ale mileniului, scădem 8 din ultimele două cifre ale mileniului. De ex.:

6900 = 1392 pentru că 69 = 13 și scăzând 8 din 00 rămâne 92

7000 = 1492 » 70 = 14 » » 8 » 00 » 92

7100 = 1592 » 71 = 15 » » 8 » 00 » 92

deci 00 = 92.

Alte exemple:

6908 = 1400 pentru că 69 = 14 și scăzând 8 din 08 rămâne 00

7008 = 1500 » 70 = 15 » » 8 » 08 » 00

7108 = 1600 » 71 = 16 » » 8 » 08 » 00

6926 = 1418 » 69 = 14 » » 8 » 26 » 18

7029 = 1521 » 70 = 15 » » 8 » 29 » 21

7109 = 1601 » 71 = 16 » » 8 » 09 » 01

A C T E Ș I MANUSCRISE FĂRĂ DATĂ

Cele mai vechi acte munteneste — cel al lui Vladislav I și unele ale lui Mircea — n'au nicio dată. Multe manuscrise, de asemeni, sunt fără dată, fie că n'a existat, fie că s'a rupt fila ce menționa mileniul.

Pentru datarea, în asemenea cazuri, ne conducem după caracterele externe și după cele interne ale documentului.

Caractere externe:

Hârtia: un document pe hârtie nu poate fi anterior secolului al XV-lea.

Filigrana: un document pe hârtie cu filigrana fabricii din Braşov, de pildă, nu putea fi anterior anului 1539 când s'a înfiinţat fabrica ¹⁾).

Formatul: s'a scris întâi numai pe foi volante; iar pe foi duble de hârtie numai din secolul al XVI-lea.

Calitatea hârtiei, care a variat în decursul secolelor şi dă fluorescenţe deosebite la razele ultraviolete.

Cerneala, a cărei compoziţie poate fi diferită, ar putea iarăşi da indicaţiuni folositoare. Un studiu al cernelurilor documentelor noastre lipseşte însă până azi şi e greu de făcut pentrucă s'ar altera, deşi foarte slab, cele câteva litere atinse cu reactivi pe diferite documente; iar un examen al cernelurilor numai la microscop, colorimetru şi raze ultraviolete, n'ar fi destul de concludent.

Peceţile, după forma lor, ovală sau rotundă, mare, mijlocie, mică, inelară, după felul cum sunt aplicate, pe ceară, cu tuş, etc., după cum sunt sau nu acoperite de o hârtie protectoare, sau cu vată şi mai ales după inscripţia lor, ar putea da criterii de datare de o mare valoare. Un asemenea studiu complex lipseşte însă.

Scrisul, care urmează evoluţia pe care am descris-o, ar permite iarăşi datarea documentelor scrise la intervale mai mari de timp.

Abrevierile: sunt puţin numeroase în actele mai vechi şi se înmulţesc după descoperirea tiparului şi în măsura în care ştiutorii de carte devin mai numeroşi.

Ornamentaţia: lipsă sau rudimentară în vechile documente, devine din ce în ce mai artistică şi mai complicată cu cât ne apropiem de secolul al XVII-lea. Trebuie să ţinem însă seama totdeauna şi de natura actului, de starea de civilizaţie a unei anume epoci; Domnii ctitori de clădiri frumoase, vor avea şi ornamentaţia grafică în armonie cu stilul ctitoriilor lor.

Dominantele grafice şi mai ales *idiotismele grafice* (adică acele particularităţi specifice unui scriptor şi care nu se mai află în scrisul altuia) îngăduie, prin facerea unei expertize grafice, a identifica scrisul cutărui pisar dela care avem şi documente date.

---

¹⁾ I. Bogdan: *Documente privitoare la relaţiile Ţării Româneşti cu Braşovul şi cu Ţara Ungurească în sec. XV şi XVI*, Bucureşti 1905, p. XX.

Caracterele interne:

- **Numele și Titulatura Domnului:** mai completă în vechile documente și mult mai scurtă în documentele mai noi.

Salutațiunea, mai simplă în documentele vechi și mai încărcată de epitete măgulitoare în documentele mai noi.

Monograma: mai simplă în documentele vechi, mai complicată în vremuri mai noi, desemnată mai subțire sau mai groasă, etc.

Natura actului: în secolul al XVI-lea, denumirea de « hrisov » se înlocuiește prin aceea de « poruncă ».

Datarea în sfârșit se mai face după *limbă*, și mai ales după *cuprinsul actului*: menționarea unui fapt istoric, politic sau juridic bine cunoscut; după *martori*, *numele boierilor*, avansarea lor în slujbă, etc.

LIMBA Din punctul de vedere al limbii, monumentele slavo-române prezintă diferențieri cu totul deosebite. Așa, limba monumentelor slavo-muntene este medio-bulgară ¹⁾ care,

¹⁾ Iată câteva date asupra medio-bulgare din actele slavo-române. Caracteristica în fonetică o formează dispariția sunetelor nasale a iusurilor ж și ѡ; ж devenind românescul *ă* (мѡлостѣж = din mila), *î* (Тѣмѡ) și *îm* (Дѣмѡвица); iar ѡ capătă valoarea lui *e*, sau *ia*.

În morfologie se observă o dispariție progresivă și rapidă a flexiei nominale și înlocuirea ei, mai ales la singularul formelor flexionare paleoslave a temelor în *a* prin cazul general (exemplu великаго воєвода = a marelui voevod). La plural, generalizarea terminațiunilor în *ове*, *ови* și *ица* (exemple: лѣкѡве = arcuri, стѣгѡви = steaguri, тѣгѡви = târguri, градица = grădiști, сѣлица = săliști) și terminațiunea *и*, la nominativ și acuzativ și apoi și la celelalte cazuri (de exemplu: законѣ = legile). În gradele de comparație: comparativul format cu *по* (по выше = mai sus) iar superlativul cu *нан* (нан выше = cel mai sus). La verbe prezența indicativului prezent (care la *быти* = a fi, se întâlnește în acte sub această formă: singular сѣм, си și ет iar plural сѡе, сте și сѣт), aorist sigmatic (care în acte se întâlnește de obicei sub forma persoanei I singular: дадох = am dat, приндох = am venit și a persoanei a III-a plural (дадохѣ, приндохѣ), perfect compus, format cu indicativul prezent al lui *быти* (singularul сѣм достигѡша = am dobândit, сѣм даа = am dat și pluralul сте достигѡша = ați dobândit, сте даа = ați dat) dar și fără (singularul дошеа = a venit, a sosit și pluralul дошаа) și viitor, format cu indicativul prezent al verbului *хотѣти* = a voi, a dori (întâlnit în acte sub forma prescurtată *цѣт* (*цѣт быти* = va fi, *сѡрѣк цѣт* = va muri, *цѣт прияти* = va primi) dar și forma veche *хѣт* și *хѡкет* (*хѡкет имати* = va avea, се *хѣт* изврати = se va alege) și a verbului *имати* = a avea (*имат прияти* = va primi). Prezența apoi a conjunctivului prezent, format cu conjuncția *да* = să (*да им възмет* = să ia lor, *да нѣ простим* = să-i iert, *да приндет* = să vie), a condiționalului (*аще поажѣнт* = dacă va dori, *ако нѣст сѡрѣкѡ* = dacă n'a murit), a participiului prezent (*рѣвши* = râvnind, *вѣладажѣш-ми* = oblăduind, *вѣрѣтанѣ* се =

începând din a doua jumătate a secolului al XV-lea, suportă o puternică influență sârbească ¹⁾).

În monumentele slavo-moldovene, limba este ruso-apuseană ²⁾ însă bogată în elemente medio-bulgare când e vorba de acte destinate mănăstirilor și Brașovenilor ³⁾. Când e vorba de epitafe, pisanii și mai ales manuscrise, limba adeseori este curat medio-bulgară.

aflători), a participiului trecut (даден, о, а = dat, dată, подобен = asemănător, непотъкновено = neclintit) și a infinitivului (давати = a da, знати = a ști, почнати = a începe, избранити = a alege) și a imperativului (бжди = fie, взиманте = luați, сторите = faceți).

În sintaxă: înlocuirea genetivului cu acuzativul când avea un sens partitiv (obiectivare incompletă) sau când era după o negație și a genitivului posesiv, prin dativul cu același sens (de exemplu Дръкърс градъ владалец = al cetății Durostor stăpânitor), fapt care a contribuit mult la dispariția declinării paleoslave.

¹⁾ Care se manifestă în fonetică: prin înlocuirea lui ж și ѡ prin с (de exemplu сѣт = sunt, сже = funie), în morfologie: prin terminațiunea ѡм în loc de ж la instrumentalul singular (de exemplu мноестинѡм божинѡм = din mila lui Dumnezeu, съ юѡдом = cu Juda), terminațiunea genetivului singular masculin în га în loc de го (de exemplu мѡга = al meu, да га бантсѣт = să-l bântue), pronumele сѣ, сѣи (toți), terminațiunea мо la prezentul indicativ persoana I plural (говоримо = vorbim) și la aorist (дадохмо = am dat), adverbul сѣдъс = pretutindenii în loc de въсѣдъс, prepozițiile ca de pildă коѡ, кон (lângă), ѡд (dela, din) și apoi și o serie întreagă de cuvinte dintre care semnalăm pe trei foarte des întrebuintate: блѣг plural блѣзи = semn, влѣстѣни = dregător și гоѡдина = an.

²⁾ Caracterizată în fonetică prin prezența lui ж și ч în loc de жѡ și шт (de exemplu принсжен = silit, прѣже = mai înainte, рожество = naștere, хѡтачи = void); ѡ e deseori ѡ (de exemplu мѡ); ѡ și к devin о și ѣ (așa початокъ = început, пѡтокъ = Vineri, дагопѡлѣ = Câmpulung, дѣнь = zi); ж devine с, ѡѣ (așa е сѡѣтъ = sunt). La verbe semnalăm cam aceleași timpuri și moduri care apar în medio-bulgară (așa e indicativul prezent care la быти are aceeași formă ca în paleoslavă исѣмъ, исѣи, исѣт plural исѣми, исѣтъ, сѡѣтъ; aoristul destul de rar (folosit mai ales în actele mănăstirești și la persoana I-a singular, I-a plural și a III plural și având cam aceeași formă ca în medio-bulgară (дадохъ, дадохом, дадохѣ, помѡловахъ = am miluit, помѡлововахом și помѡловашѣ) fiind înlocuit deseori cu perfectul compus format cu ajutorul verbului быти (исѣмъ даѡ = am dat, исѣми даѡи) dar și fără (въшѣѡѡ = a ieșit); viitorul format cu ajutorul verbului быти (бѣдетъ разорити = va strica) conjunctivul prezent (да ѣст, да бѣдетъ = să fie, да порѣшитъ = să strice), condiționalul (аже приндетъ = dacă va veni); participiul prezent (желаѡ = dorind) și trecut (вѣдохом, а, о = știut, știută, знаменито = cunoscut, știut, вышѣписанно = mai sus scris, прокѡлат = blestemat); infinitivul (знати = a ști, чинити = a face) și imperativul (бѣдъ = fie, приндетѣ = veniți).

³⁾ Limba medio-bulgară fiind explicată în actele destinate Brașovenilor prin influența pe care destinatarul o exercitau asupra redactării actului, această limbă cunoscându-se de Brașoveni din relațiile lor cu Bulgarii și Muntenii. Cf. pentru influența pe care destinatarul o exercită asupra redactării actului: Damian P. Bogdan, *Diplomatica slavo-română în secolele XIV și XV* cap. *Geneza actelor*, ce se publică în *Rev. Ist. Rom.*, V, 1935.

Există însă o deosebire între limba păstrată în manuscrise și cea din acte. Așa, pe când primele prezintă o limbă curat medio-bulgară, cu prea puține elemente străine; limba actelor are, în cuprinsul ei, o mulțime de elemente străine: sârbești, neo-bulgare ¹⁾, în actele muntenesti; iar în cele moldovenești, elemente polone ²⁾ sau curat rusești ³⁾.

În toate actele, atât în cele din Muntenia cât și în cele din Moldova, sunt și elemente românești, la început de ordin toponimic ⁴⁾ și onomastic ⁵⁾. Începând cu secolul al XVI-lea, aceste elemente se înmulțesc, devin tot mai variate și spre sfârșitul aceluiași secol apar o serie de expresii care, ca formă, sunt slavonești, dar ca construcție sunt o traducere a unor forme curat românești ⁶⁾.

¹⁾ Ca elemente neobulgare semnalăm: prezența articolului *ѣт, тѣ, тѣ* (de exemplu *момѣк* = copil, *дѣлѣник* = datornic, *сѣло* = sat fac articulat *момѣкѣт, дѣлѣникѣт, сѣлата*; pronumele posesiv *нѣговѣ* = al lui, etc.; întrebuintarea lui *на* = pe cu acuzativul sau cazul general în sensul de dativ (de exemplu *сѣмъ далъ на сѣсѣра гѣсподѣства ми* = am dat slugii domniei mele), o serie de prepoziții compuse cu *отъ, отѣкъ* = dela, *отъ прѣдъ* = dinainte, *отъ надъ* = dela.

²⁾ Dar aceasta mai mult în actele destinate Polonilor, vezi aceste cuvinte, pentru actele lui Ștefan cel Mare, la Ioan Bogdan: *Documentele lui Ștefan cel Mare*, II, 1913, indicele de cuvinte slave.

³⁾ Iată câteva: *закѣска* = legătură, *отѣмокъ* = mlaștină, *посѣдѣватѣ* = a urmări, *исѣнкъ* = frasin.

⁴⁾ Iată de pildă câteva din actele sec. XV: în Muntenia *Бернѣвѣри*, *Богданѣри*, *Бѣскѣри*, *Бѣнѣ*, *Бѣлкъ кѣлѣсѣрѣ*, *Бѣцѣлѣ*, *Бѣнъ Татари* (vâii Tătarei), *Гѣлодъ*, *Гѣсѣра Жѣлѣцѣлѣ*, *Дѣскѣри*, *Дѣмѣри*, *Дрѣмъ*, *Карарѣ*, *Карарѣкѣнѣ*, *Кѣрѣнѣ*, *Крѣвѣна Мѣсѣри*, *Крѣцѣ*, *Крѣцѣлѣ Драгѣславъ* (ca semn de hotar), *Мѣлодѣла*, *Мѣлѣсѣрѣкѣнѣ*, *врашѣ*, *поинѣлѣ*, *плаѣла Бѣндѣнѣлѣ*, *Сѣсѣрѣтѣ*, *Сѣпатѣ*, *Фѣсѣрѣнтѣсѣ*, *Фѣнтѣжѣлѣ* și *Мѣзѣла* iar în Moldova: *Бѣлѣбѣлѣ*, *Бѣчѣмѣкѣнѣ*, *Кишѣри*, *Кѣрѣри*, *Кѣлѣмѣ*, *Мѣвилѣ гѣжѣнѣсѣ*, *Мѣсѣсѣрѣ*, *Мѣкѣжѣри*, *Нѣсѣри* (totacism), *Нѣговѣри*, *Нѣгриѣри*, *Нѣскъ*, *Нѣчѣрѣ*, *Пѣлѣтѣнѣшѣ*, *Пѣпѣри*, *Рѣнѣкѣ*, *Рѣнтѣри*, *Рѣжѣнѣ*, *Тѣдѣриѣнѣ*, *Цѣрина*, *Фѣнтѣмѣлѣ фѣлѣмѣнѣлѣ*, *Шѣкѣриѣнѣ* iar ca nume de arbori cari arată hotare menționăm în actele moldovene: *карѣнѣ*, *мѣстѣжѣнѣ*, *пѣдѣчѣлѣ*, *пѣлѣлѣ* și *прѣнѣ*, cf. pentru cuvintele românești din actele moldovene atât Ioan Bogdan, *op. cit.*, II, indicele de cuvinte românești cât și Mihai Costăchescu, *Documente moldovenești înainte de Ștefan cel Mare*, II, 1932, indicele de câteva româneisme.

⁵⁾ Dăm câteva nume întâlnite în actele secolului XV: în Muntenia *Бѣрѣсѣла*, *Бѣнтѣлѣ*, *Бѣнтѣлѣсѣла*, *Бѣспѣрѣ*, *Дѣсѣмѣтрѣ*, *Крѣновѣсѣла*, *Мѣлодѣвѣнѣ*, *Нѣгрѣла*, *Пѣсѣла*, *Пѣтѣрѣ*, *Стѣнѣчѣлѣ*, *Чѣлѣжѣ*, *Рѣдѣславъ сѣнтѣ кѣстѣжѣ*, *Комѣнъ Фѣгарѣшѣнѣ*, *Фѣлѣриѣ*, *Фѣлѣсѣкѣла*; în Moldova *Драгѣтѣсѣкѣлѣ*, *Крѣсѣкѣлѣ*, *Крѣцѣлѣ*, *Прѣлѣсѣкѣлѣ*, *Оѣнѣгѣрѣкѣнѣ*, *Тѣдѣрѣ Пѣнтѣкѣ* etc., iar printre numirile toponimice și onomastice se strecurau între altele și nume ale diferitelor grade de rudenii ca de pildă *кѣсѣмѣнѣтѣ*, *нѣпѣтѣ*, *фѣнѣнѣ* și *фѣнѣнѣстрѣ*.

⁶⁾ Cf. de pildă: *дѣри сѣ дрѣмъ Лѣновѣ тогѣ старѣ* = până 'n drumul Lupului cel Bătrân, *мѣ за аспри* = 40 de aspri, *сѣло естѣ хѣдѣла отъ рѣкѣ до рѣкѣ* = satul a

În actele private, elementele românești sunt mult mai numeroase pentru că diacul era uneori luat la întâmplare, cunoștințele lui de slavonie erau mai elementare, iar caracterul actelor — transacții particulare între părți — necesita atât utilizarea de nume de oameni și localități românești cât și construcții în conformitate cu sintaxa românească. Aceasta se constată chiar și în actele particulare cele mai vechi ¹⁾.

În actele oficiale însă, elementele românești se strecurau mai cu greutate dat fiind organizarea cancelariei domnești, cunoașterea deplină a limbii slavonești, care îngăduia diacului să transforme cu ușurință eventualele elemente românești în slavonește ²⁾.

În cărțile liturgice, limba e curat medio-bulgară. Tradiția e mai bine păstrată pentru că același model se imita cât mai exact, dat fiind natura acestui gen de documente.

În epitafe, pisanii și letopisețe, al cărui text se redacta de oameni crescuți în cultura medio-bulgară a mănăstirilor, puritatea limbii va fi de asemeni mai bine păstrată.

---

umblat *din mână în mână*, из ради рѣдкѣ егъменствоу = pentru *rândul* egumenului, на рѣд тръга = în *rândul* târgului, със душа моя = cu sufletul meu în loc de — моя.

¹⁾ Cf. în acest sens pronumele *al lu* în testamentul lui Petroman din 1425, a cărui fotografie o dăm în clișeu Lectiei XXIV.

²⁾ Caracteristică în acest sens apare cancelaria moldovenească unde multe din numele toponimice sunt transformate în slavonește terminând prin sufixul овци, cf. Букүровци = Bucurăuți, Скорцѣвци = Scorțăști, Чюрсачѣвци = Ciorsăuți.

II

CUPRINSUL LECȚIILOR

LECTIA I-a

eje ot
matthea
sviatoe evanghelie || ¹⁾
kniga
rojdestva
isusa hristova
sina
david ||
sina avraamlje
avraam
rodi (ro||di)
isaaca

cea dela
(a lui) Matei
sfînta Evanghelie
cartea
naşterei
(a lui) Isus (a lui) Hristos
(a) fiului
(al lui) David
(a) fiului (al lui) Avraam
Avraam
(a) născut
(al lui) Isaac

¹⁾ Indicăm sfârşitul fiecărui rând din clişeu prin două linii verticale paralele.

isaac-je rodi	<i>Isaac însă (a) născut</i>
iakova	<i>(al lui) Iacov</i>
iakov-je rodi	<i>Iacov însă (a) născut</i>
iudâ (i udâ)	<i>Iudei</i>
i	<i>și</i>
bratiia	<i>frații</i>
ego	<i>lui</i>
iuda je rodi	<i>Iuda însă (a) născut</i>
faresa i zara	<i>(a lui) Fares și (a) Zarei</i>
ot	<i>din</i>
thamarî.	<i>(a) Tamarei.</i>

Traducere liberă:

Cea dela Matei sfânta evanghelie.

Cartea nașterii lui Isus Cristos, fiul lui David, fiul lui Avraam. Avraam a născut pe Isac. Isac a născut pe Iacov. Iacov a născut pe Iuda și pe frații lui; iar Iuda a născut pe Fares și pe Zara din Tamar.

Notă. — Una din greutățile descifrării cirilicelor constă în faptul că numele proprii nu sunt scrise cu majuscule; pentru a ne obișnui cu această particularitate, am transcris, la început, cu minuscule și inițialele numelor proprii.

Cuprindem în paranteză ( ) cuvintele care lipsesc în slavonește, dar sunt necesare pentru înțelegerea textului.

Când un singur cuvânt slavonesc trebuie tradus prin mai multe cuvinte românești, pe acestea le unim printr'o liniuță.

LECTȚIA a II-a

† ПРѢСТАВИ СЕ ИЖЕ ВЪ ХРИСТѢ БОГѢ ВѢРНЫИ ІѠ
 ПЕТРШКО ВОЕВОДА И ГОСПОДИНЪ ВЫСОИ ЗЕМЛИ
 УГГРОВЛАХИСКѠ СИНЪ ІѠ РАДУЛЬ ВОЕВОДА И
 УМРЕ МѢСЕЦѢ ДЕКЕВРІЕ КС ДНѢ В ЛѢТО 735

† prĕstavi se

iĭe

vĭ

hrĭsta

boga

vĕrnĭi

io || petrashco

voevoda

i

gospodini

visoi

zemli ||

ungrovlahiskoi ¹⁾

sini

io raduli voevoda

i || umre

meseta

dekėvrie

ks (dvadeset șest)

dni

răposatu s'a

cel

în

(al lui) Hristos

(al lui) Dumnezeu

credinciosul

Io Pătrașcu

voevodul

și

domnul

toatei

țarei

ungrovlahiceștei

fiul

(al lui) Io (al lui) Radul

voevod

și (a) murit

(a) lunei

Decembrie

20 6 (două zeci, șase)

zile

¹⁾ Doi de rr se citesc «ng» ca în grecește, cf. ἀγγελ = anghel.

v léto

$\widetilde{x3\dot{2}s}$ (Sem hiliad şestdeset şest).

în anul

7000 60 6 (Șapte mii șasezeci șase).

Traducere liberă:

† A răposat cel întru Cristos Dumnezeu credinciosul Io Pătrașcu voevod și domn a toată țara Ungrovlahiei, fiul lui Io Radul voevod, și a murit în luna Decembrie, 26 zile, în anul 7066 (= 1557).

Notă. — O dificultate a descifrării unui text slav — mai ales când nu cunoşti limba — constă în faptul că nu există intervale între cuvinte: literele se însiră lipite unele de altele pe toată lungimea rândului.

Pentru a ușura citirea textelor, am graduat dificultățile și în clișeul acestei lectii am lăsat spațiu între cuvinte.

Sfat: Studentul să dea o deosebită atenție cuvintelor mici; pentru că sunt nu numai extrem de frecvente dar sunt cuvintele care formează cimentul frazei.

Dăm example:

a = *însă*

$$S = cu$$

ije = *cel, care*

$$\dot{\mathbf{i}} = \dot{s}\dot{\mathbf{i}}$$
$$k = \text{c\`at}re, spre$$
$$v\hat{a}s = tot$$

o = *despre*

$$u = la, \text{ în}$$
$$v = \hat{in}$$

LECTIA a III-a

ПРЕСТАВИСЯ РАБА БОЖІЮ КАПЛѢ ДЪЩНИКЪ
 ВЛАДА ВОЕВОДЫ СЕСТРА ІЮ РАДЪЛА ВОЕВОДЫ
 И ГНѢ ІЮ ВЛАДА ВЕЛИКАГО ВОЕВОДЫ БНВШНА
 ЖУПАНИЧА БОГДАНА ВЕЛИКАГО ДВОРНИКА
 ВЪЛАЗТО 307 МЕСЕЧА ФЕВРУАРИА КЪДѢ

† prĕstavi-se

rabà bòjiïu

càplĕ

dâști

io || vlàda voevòdi

i sèstra

io ràdula voevòdi ||

i gospodîna

io vlàda

velikàgo voevòdi

bivșia ||

jupanîța bogdàna

velikàgo dvòrnica ||

vũ lĕto

301 (sem hiliad dèvet na

dèset)

*Răposatu-s'a**roaba dumnezeiască**Caplea**fiica**(a lui) Io (a) Vladului (a)*
*voevodului**și sora**(a lui) Io (a lui) Radul (a)*
*voevodului**și (a) domnului**(al lui) Io (al lui) Vlad*
*marelui voevodului**fostă**jupanîța (a lui) Bogdan**marelui vornicului**în anul**7000 9 10 (șapte mii nouă*
spre zece)

mèseța fevruària (a) *lunii* (a lui) *Februarie*
 ka dîni (dvà-deset èdin). 20 I zile (două zeci unu).

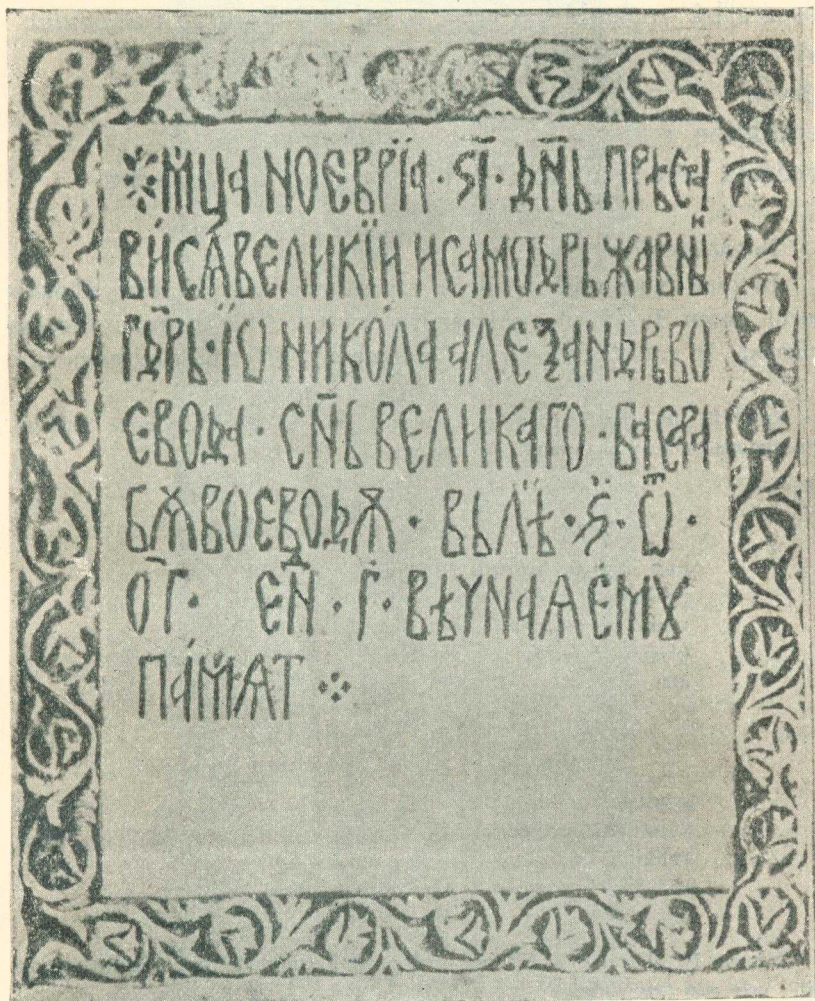
Traducere liberă:

† A răposat roaba lui Dumnezeu Caplea, fiica lui Io Vlad voevod și sora lui Io Radu voevod și a domnului Io Vlad, mare voevod, fostă jupâniță a lui Bogdan, mare vornic, în anul 7019 (= 1511) în luna Februarie, 21 zile.

Sfat : Studentul să caute a învăța *contrariile*. De pildă: *sestra* = soră, *brat* = frate, *sin* = fiu, *dâsti* = fiică, *vel* = mare, *mal* = mic.

Memorează: *dîni* = zi, *měseți* = lună, *lěto* = an.

LECTIA a IV-a

† mēseța noevria
 și dîni
 prēstavi sia (prēsta||)
 velikii i
 samodrijavnii ||
 gospodari

(a) lunei (a lui) Noembrie
 16 zile
 răposatu-s'a
 marele și
 singur-stăpânitorul
 domn

io nikola alexandrī vo evoda	<i>Io Nicolae Alexandru voevod</i>
sinī velikago	<i>fiul marelui</i>
basara bâ voevodâ	<i>(al lui) Basarab voevodului</i>
vī leto	<i>în anul</i>
^x sw or	<i>6000 800 70 3</i>
endiktion r̃	<i>endictionul 3.</i>
večnaia emu pamiat.	<i>Vecinica lui pomenire.</i>

Traducere liberă:

În luna Noemvrie 16 zile, a răposat marele și de sine stăpânitorul domn Io Niculae Alexandru voevod, fiul marelui Basarab voevod. În anul 6873 (= 1364) indictionul 3. Vecinica lui pomenire.

Sfat ; Pe un caiet, împărțit în 4 coloane, să se treacă cuvintele învățate, cu traducerea lor juxtaliniară. De exemplu:

I Verbe		II Substantive	
rodi	= (a) născut	kniga	= carte
prěstavi	= (a) răposat	rojdestvo	= naștere
umre	= (a) murit	sīna	= (a) fiului
bīvšia	= fostă	boga	= (al) Dumnezeuului
etc.		etc.	
III Adjective		IV Diverse	
sviatoe	= sfântă	eje ot	= cea dela
vernīi	= credincios	i	= și
velikīi	= mare	vī	= în
večnaia	= vecinică	ego	= a lui
etc.		etc.	

Coloana IV (Diverse) e cea mai importantă, cuvintele din această rubrică fiind cele mai frecvente.

Mai târziu, se vor trece cuvintele învățate într'alt caiet, în ordine alfabetică și în litere cirilice.

LECTIA a V-a

Epitaful Mariei, prima soție a lui Petru Rareș.
 1529.

LECȚIA a V-a

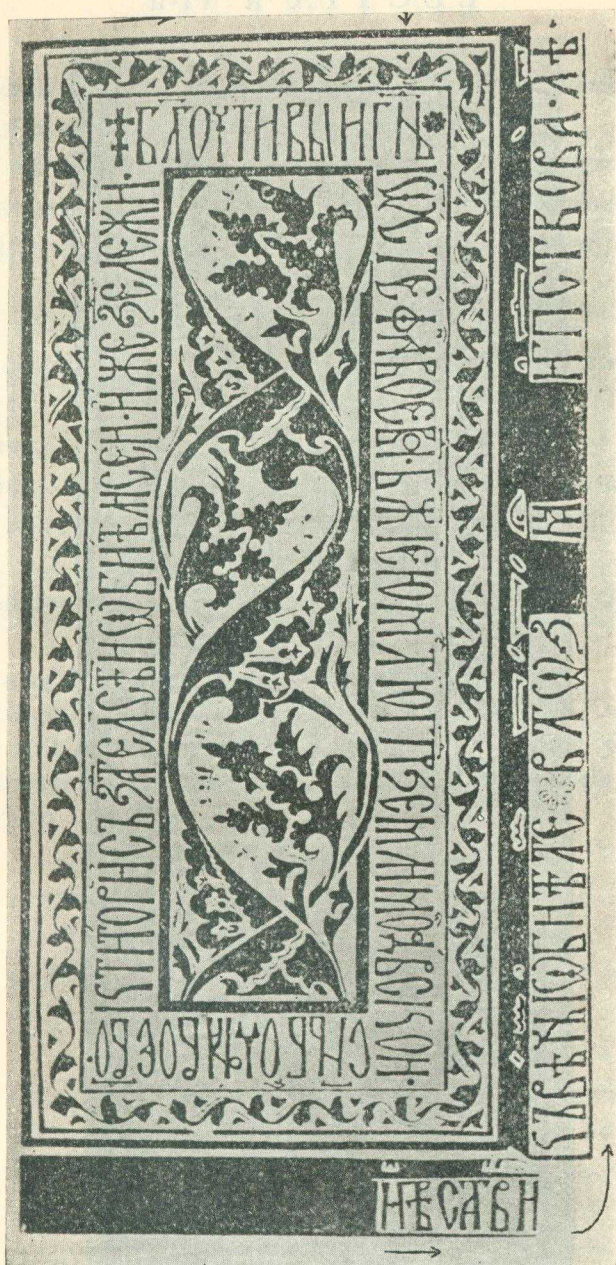
† blagočstivâi	<i>binecinstitorul</i>
i hristo liubivâi	<i>și (de) Hristos-iubitorul</i>
ioanî petrû voevòda	<i>Ion Petru voevod</i>
gospodârî zèmlî moldàvskoi	<i>domnul țării Moldoveneștei</i>
ukràsi	<i>(a) împodobit</i>
grob sâ	<i>mormântul acesta</i>
gospodji svoei marli	<i>doamnei sale Mariei</i>
ije i prèstàvi-sia	<i>care și răposatu-s'a</i>
kû vèčnîm obîtèlem	<i>spre vecinicele lăcașurilor</i>
vèčnaa ei pàmiat	<i>vecinica ei pomenire</i>
v lèto ^x 313 (sem tisiač tri	<i>în anul 7000 30 7 (șapte</i>
deset sem)	<i>mii trei zeci șapte)</i>
měseța iunia	<i>(a) lunei (a lui) Iunie</i>
кн dni (dva dèset osîm)	<i>20 8 zile (două zeci opt)</i>

Traducere liberă:

† Binecinstitorul și de Cristos iubitorul Ioan Petru voevod, domn al țării Moldovei, a împodobit acest mormânt doamnei sale Maria, care a și răposat spre vecinicele lăcașuri — vecinica ei pomenire — în anul 7037 (= 1529), în luna Iunie, 28 zile.

Notă. — Obișnuit, în documentele muntenești, cuvântul «mie» este redat prin cuvântul grec slavizat «hiliada»; iar în cele moldovenești se păstrează obișnuitul termen slav «tâșășta» exprimat însă prin rutenescul «tisěča».

LECTIA a VI-a

Piatra de pe mormântul lui Ștefan cel Mare, la mănăstirea Putna. Piatra a fost pregătită de însuși voevodul la 1492 și de aceea data morții și anilor de domnie a rămas în alb, căci nu s'a completat de urmași.

(După Kozak. Reproducere obținută prin presarea unei hârtii sugătoare peste relieful sculpturii, cu o perie înnegrită cu praf de grafit. Tot relieful a apărut astfel în negru, ca un negativ. Vezi, pagina următoare, aceeași piatră, reproducere prin fotografie).

LECTȚIA a VI-a

Aceeași piatră de pe mormântul lui Ștefan cel Mare.
(Reproducere fotografică: două clișee juxtapuse și
inegal expuse. Inscriptia marginală nu s'a foto-
grafiat).

LECȚIA a VI-a

† blagočstivîi ¹⁾ gospodinî	† <i>Binecinstitorul domn</i>
io stefan voevoda	<i>Io Ștefan voevod</i>
bojieiu milostiîu	<i>(cu a) Dumnezeului milei</i>
gospodar zemli moldavskoi	<i>domn țării moldoveneștei</i>
sîni bogdana voevodî	<i>fiu (al lui) Bogdan voe-</i>
	<i>vodului</i>
ktitor i săzdatel	<i>ctitorul și ziditorul</i>
sviatêi obiteli sei	<i>sfintei lăcașului acestei</i>
ije zde lejit	<i>care aici zace.</i>
prêstavisia	<i>Răposatu-s'a</i>
kû včēnîm obitêlem	<i>spre vecinicele lăcașurilor</i>
v lěto 7000...	<i>în anul 7000...</i>
měseța...	<i>(a) lunei...</i>
i gospodstvova lět...	<i>și (a) domnit ani...</i>

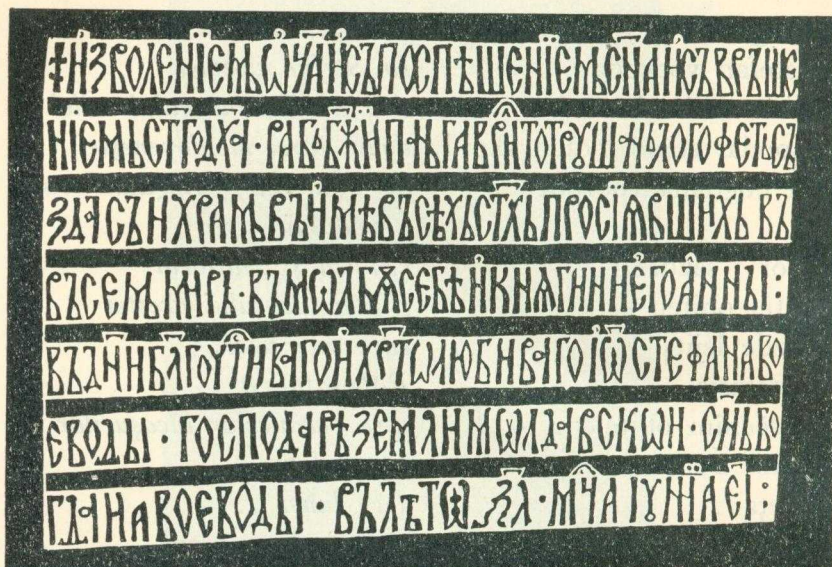
Traducere liberă:

Binecinstitorul domn Io Ștefan voevod, din mila lui Dumnezeu domn al țării Moldovei, fiul lui Bogdan voevod, ctitor și ziditor al acestui sfânt lăcaș, care aici zace. A răposat spre vecinicele lăcașuri în anul 7000..., în luna ... și a domnit .. ani.

¹⁾ Textul îl transcriem după reproducerea Kozak, întrucât fotografia nu cuprinde și sfârșitul inscripției.

LECTIA a VII-a

† izvoleniemi otta
i sŭ pospěšeniemi sîna
i sãvrãše||niemi sviatago duha

rabî bojii
panî gavrîl totruşanî
logofetî
sî||zda sîi hramî
vŭ imě
vîsěhî sfiatîhî
prosiïavşihî
vŭ || vãsemî mirě
vŭ molbî sebě
i kniaghine ego anî||
vŭ dîni blagočstivago
i hristoliubivago
io stefana vo||evodî

(Prin) voia tatălui
şi cu ajutorul fiului
şi (cu) sãvârşirea Sfântului
Duhului

robul dumnezeesc
pan Gavril Trotuşan
logofăt
(a) zidit acest hram
în numele
tuturor sfinţilor
strălucitorilor
în toatei lumi
întru rugei sie-şi
şi cniaghinei lui, Anei
în zilele binecinstitorului
şi Hristos-iubitorului
Io (al lui) Ştefan voevodului

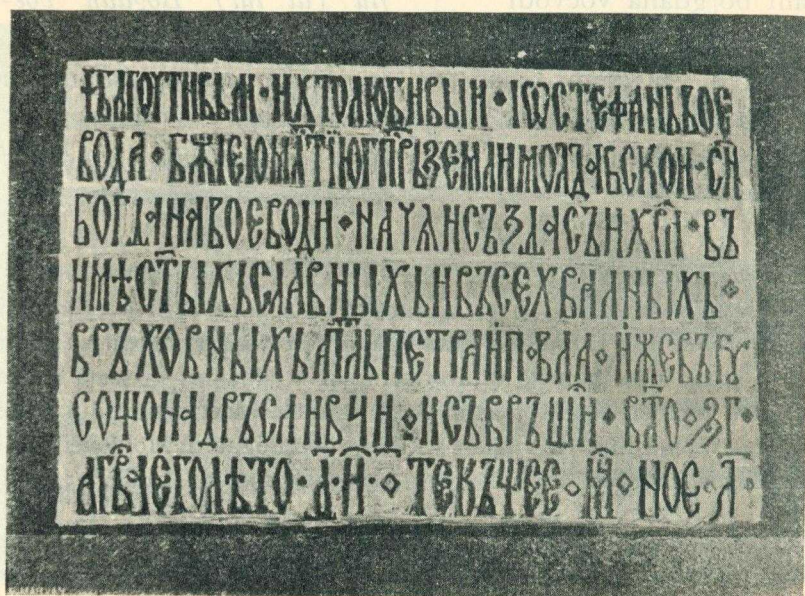
gospodarē zemli moldavskoi	domnului țării Moldoveneștei
sîni bo gdana voevodî	fiu (al lui) Bogdan voe-
	vodului
vŭ lëto x̃a (sem tisiač tri	în anul 7000 30 (șapte mii
deset)	trei zeci)
měseța iunia ẽ (piat na de-	lunei (a lui) Iunie 5 10 (cinci
set)	pe zece = 15).

Traducere liberă:

† Prin voia Tatălui și cu ajutorul Fiului și săvârșirea Sfântului Duh, robul lui Dumnezeu pan Gavril Trotușan, logofăt, a zidit acest hram întru numele tuturor sfinților strălucitori în toată lumea și întru rugă sie-și și soției lui Ana, în zilele binecinstitorului și de Cristos iubitorului, Io Ștefan voevod, domnul țării Moldovei, fiul lui Bogdan voevod, în anul 7030 (= 1522), în luna Iunie, 15.

LECTIA a VIII-a

† blagočstivii i hristoliubivii	<i>Binecinstitorul și (de) Hristos iubitorul</i>
io stefanī voe voda	<i>Io Ștefan voevod</i>
bojieiu milostiū	<i>(cu a) Dumnezeuului milei</i>
gospodari zemli moldavskoi	<i>domn țarei moldoveneștei</i>
sīnī bogdana voevodī	<i>fiu (al lui) Bogdan voevodului</i>
nacīa i sǎzda	<i>(a) început și (a) zidit</i>
săi hram	<i>acest hram</i>
vū imě sviatīhī	<i>în numele sfinților</i>
slavnīhī i vāsehvalnīhī	<i>slăviților și tuturor-lăudaților</i>
vrāhovnīhī apostolī	<i>fruntașilor apostolilor</i>
petra i pavla	<i>(al lui) Petru și (al lui) Pavel</i>
ije vū gu so	<i>care în Huși</i>
što na drāslivī	<i>ce pe Drăslăuți</i>
i sǎvrāši sīa	<i>și săvârșitu-s'a</i>

v lëto x̃ar || (sem tisiač tri)   în anul 7000 3 (șapte mii
trei)
a gospodstva ego   iar (a) domniei lui
lëto лн (tri desiat osim) te-   anul 30 8 (trei zeci opt)
kăștee   curgătorul
miasëța noevria ă (tri desiat)   lunei Noembrie 30 (trei zeci)

Traducere liberă:

† Binecinstitorul și de Hristos iubitorul Io Ștefan voevod, din mila lui Dumnezeu domn al țării Moldovei, fiul lui Bogdan voevod, a început și a zidit acest hram întru numele sfinților slăviților și întru totul lăudaților și frunțașilor apostoli Petru și Pavel, care este în Huși pe Drăslăuți. Și s'a săvârșit în anul 7003 (= 1495), iar a domniei lui anul 38 curgător, în luna Noembrie 30.

LECȚIA a IX-a

FORMULAR MUNTEAN ¹⁾

TITLU ȘI TITULATURI

I

1. Io Radulă voevoda i gos- podinî.	1. Io Radul, voevod și domn.
2. Io Mihail velikii voevoda i gospodinî.	2. Io Mihail, mare voevod și domn.
3. Io Basarab voevoda i gos- podinî vlaški.	3. Io Basarab voevod și domn român.

¹⁾ FOLOSIREA PRACTICĂ A FORMULARELOR

Putem ajunge repede și fără multă ează la descifrarea ușoară a multor documente, folosind Formularul muntenesc și cel moldovenesc în chipul următor:

Luăm din prima Tabelă a Formularului: «Titlaturi» propozițiunea Nr. 1 și o combinăm cu propozițiile Nr. 1 din Tabela II: (**Ce face domnia mea**), cu Nr. 1 din Tabela III: (**Cui scrie domnia mea**), cu Nr. 1 din Tabela IV: (**De ce dă domnia mea**), etc.

Înșirând astfel aceste fragmente, tieluim o primă schemă de act domnesc.

Combinând apoi propoziția Nr. 2 din Tabela I cu propozițiile Nr. 1 din Tabelele II, III, IV, etc., obținem un al doilea model de act.

La fel procedăm cu propozițiile Nr. 3—13 din Formularul muntenesc, combinându-le cu propoziția Nr. 1 din Tabelele II—XI.

Apoi, combinăm propozițiile 1—13 din Tabela I cu propozițiile 2, apoi cu 3, 4, 5, etc., din restul tabelelor.

Procedând la fel cu Formularul moldovenesc, obținem scheme de documente în număr infinit, astronomic, așa precum, cu un **caleidoscop**, căpătăm, la fiecare mișcare a cunoscutului aparat de fizică, prin noua îmbinare a fragmentelor de sticlă colorată multiplicată printr'un joc de oglinzi, cele mai scilipitoare îmbinări de cristale perfecte.

În Formularul moldovenesc, și în NOTE vom găsi toate cuvintele uzuale grupate ideologic: cursuri de apă, locuințe, animale, vegetale, puncte cardinale, etc.

La rigoare, studentul s'ar putea mărgini numai la studierea acestor două Formulare: i-ar fi suficient pentru a putea traduce majoritatea documentelor noastre vechi.

Nu putem în de ajuns stăruia ca cetirea textului slavon să se facă cu glas tare și totul să se scrie în cirilice.

Folosul practic al Formularelor se va vedea din ușurința cu care vom traduce lecțiile următoare.

4. Io Dan, velikîi voevoda i gospodinî samodrăjavnîi.

5. Ioanû Radulû velikîi voevoda i gospodinû văsei zemi Ugrovlahiskoi.

6. Ioanû Radulî, velikîi voevoda i samodrăjavni gospodinî văsei zemli Ugrovlahîskoi.

7. Io... milostiom bojiom gospodinî.

8. Io mladi Basarab voivoda, sin dobrogo Basaraba voevodi.

9. Io Alexandru voevoda i gospodinû văsei zemli Ugrovlahiscoi sinû Mircă velikago voevodě.

10. Vû Hrista boga blagověrnî i hristoliubîvi, Io... voevoda, bojieîa milostiîa i gospodinî văsei zemli Ugrovlahîiskoi.

11. Ije vû Hrista boga blagověrnî i hristoliubivi i samodrăjavni Ioanû Radulû velikîi voivoda, milostiâ bojieâ i bojiem darovaniemû obladaâştu-mi i gospodstvuâştu-mi văseâ zemleâ Ugrovlahîskoâ.

12. Azû ije vû Hrista Boga blagověrnî i blagočstivî i hristoliubivî Io Danû voevoda i gospodinî, milostiîa bojieîa i bojiemû darovaniemû obladaâştu-mi i gospodstvuâştu-mi văsei zemli Ugrovlahîiskoi i Zaplanskim i Amlaşu i Fagraşu herţeg.

13. Milostieiu bojieiu Io Radul voevoda, i gospodinî văsoi zemle Ugrovlahiskoe, sin velikago i

4. Io Dan, mare voevod şi domn de sine stăpânitor.

5. Ioan Radul, mare voevod şi domn a toată ţara Ungrovlahiei.

6. Ioan Radul, mare voevod şi domn de sine stătător a toată ţara Ungrovlahiei.

7. Io... din mila lui Dumnezeu domn.

8. Io Basarab cel tânăr, voevod, fiul bunului Basarab voevod.

9. Io Alexandru, voevod şi domn a toată ţara Ungrovlahiei, fiul lui Mircea, mare voevod.

10. Intru Hristos Dumnezeu binecredinciosul şi de Hristos iubitorul, Io... voevod, din mila lui Dumnezeu şi domn a toată ţara Ungrovlahiei.

11. Eu, cel în Cristos Dumnezeu binecredinciosul şi de Hristos iubitorul şi de sine stăpânitorul Ioan Radul, mare voevod cu mila lui Dumnezeu şi cu darul lui Dumnezeu stăpânind şi domnind peste toată ţara Ungrovlahiei.

12. Eu cel în Hristos Dumnezeu binecredinciosul şi binecinstitorul şi de Hristos iubitorul, Io Dan, voevod şi domn, din mila lui Dumnezeu şi cu darul lui Dumnezeu stăpânind şi domnind peste toată ţara Ungrovlahiei şi a Transalpiniei şi herţeg de Amlaş şi Făgăraş.

13. Din mila lui Dumnezeu, Io Radu Voevod şi domn a toată ţara Ungrovlahiei, fiul marelui

prědobrago pokoinago Mihneva
voevoda, vnuk starogo Alexandru
voevoda.

și prea bunului răposatului Mih-
nea voevod, nepot bătrânului
Alexandru Voevod.

CE FACE DOMNIA MEA?

II

1. Pișet gospodstvo mi.
2. Orisuetŭ gospodstvo mi.
3. Oběštavat sja gospodstvo mi.

4. Molit gospodstvo mi.
5. Vi visprașamo gospodstvo
mi.

6. Blagoproizvoli gospodstvo
mi.

7. Blagoproizvoli gospodstvo
mi svoim blagim proizvoleniem.

8. Blagoproizvoli gospodstvo
mi čistim i světlŭm srădŭtem gos-
podstva mi.

9. Davat gospodstvo mi sie
orizmo gospodstva mi.

10. Sŭ pomoștiu bojieŭ da-
vam văsem... mŭr i klětvu.

11. I vi davam u znanie eje...

12. I tuzi vi davam u znanie.

13. I davamu u uvěst priiatel-
stvu vi ere.

14. I takozŭ vi govorim.

15. I vi molim kakto dobrim
priiatelem gospodstva mi i pak
vi govorim...

16. Blagoproizvoli gospodstvo
mi svoim blagim proizvoleniem
čistŭm i světlŭm srădŭtem i da-
rovah sŭi văsěcestni i blagoo-
brazni i prepočtani ije nad vă-
semi čistŭ i darov nadstoŭi hri-
sovul gospodstva mi.

1. Scrie domnia mea.
2. Poruncește domnia mea.
3. Făgăduște aceasta domnia
mea.

4. Roagă domnia mea.
5. Vă întreabă domnia mea.

6. A binevoit domnia mea.

7. A binevoit domnia mea cu
a sa bunăvoință.

8. A binevoit domnia mea cu
inima curată și luminată a dom-
niei mele.

9. Dă domnia mea această po-
runcă a domniei mele.

10. Cu ajutorul lui Dumnezeu,
dau tuturor... pace și jurământ.

11. Și vă dau de știre că...

12. Și iată vă dau de știre.

13. Și dau de știre prieteniei
voastre că...

14. Și astfel vă grăesc.

15. Și vă rog ca pe niște buni
prietenŭ ai domniei mele, și ia-
răși vă vorbesc...

16. A binevoit domnia mea cu
a sa bunăvoință, cu inimă cu-
rată și luminată și am dăruit acest
între totul cinstit și bun la chip
și prea cinstit care este deasupra
tuturor cinstelor și darurilor ade-
vărat hrisov al domniei mele.

CUI SCRIE DOMNIA MEA

III

1. Slugam gospodstva mi.
2. Priiatelem gospodstva mi.
3. Vameșom ot Rukel i takozvi orisuetû gospodstvo mi.
4. Gostem i priiatelêm gospodstva mi.

5. Vernim priiatelem gospodstva mi.

6. Moim dobrim priiatelem, gostem i gospodom moim.

7. Dobrim i liubeznim priiatelem gospodstva mi.

8. Nașim vernim i dobrim priiatelem.

9. Sladkim i dobrim priiatelem gospodstva mi, moim bratiiam.

10. Prëpočtanomu bolërinu gospodstva mi ot Fagarașskoi zemli jupanu...

11. Prëpočtanim boliarom i prăgarom ot Brașov, velikim i malim.

12. Văsei zemli gospodstva mi, malim-je i vëlikim i văsem trăgovom gospodstva mi i vamam.

13. Sâdțu i ~i prăgarem i družem i văsem grajdanom ot veliki grad Brașovu i văsem moim dobrim priiatelem ot văsei zemli Brăse velikim-je i malim...

14. Moim dobrim i sladkim priiatelem gospodstva mi bulgăru meșteru ot Sibiu i sâdțu kralevu i dvanadesetim prăgarom.

1. Slugilor domniei mele.
2. Prietenilor domniei mele.
3. Vameșilor din Rucăr și astfel vă poruncește domnia mea.
4. Oaspeților și prietenilor domniei mele.

5. Credincioșilor prieteni ai domniei mele.

6. Bunilor mei prieteni, oaspeților și domnilor mei.

7. Bunilor și iubiților prieteni ai domniei mele.

8. Credincioșilor și bunilor noștri prieteni.

9. Dulcilor și bunilor prieteni ai domniei mele, fraților mei.

10. Prea cinstitului boier al domniei mele din Țara Făgărașului jupanului...

11. Prea cinstiților boieri și pârgari din Brașov, mari și mici.

12. Intregei țări a domniei mele, celor mici și celor mari, și tuturor târgurilor domniei mele și vămilelor.

13. Județului și celor 12 pârgari și tuturor celorlalți cetățeni din marea cetate a Brașovului, și tuturor prietenilor mei celor buni, din întreaga țară a Bârsei, mari și mici.

14. La ai mei buni și dulci prieteni ai domniei mele bulgar-meșterului (*primarului*) din Sibiu și județului crăesc și celor doisprezece pârgari.

15. Molebniku gospodstva mi
popa Kir Nikodim.

16. Světomu bojestvenomu monastiru ot na Buzeu, ideje est hram světoe Prěobrajenje gospoda Boga i Spasa našego Isusa Hrista, eje est metoh na Duška v zemle greskoi.

17. Prepočtanomu vlastelinu gospodstva mi, pačeje is kâštu gospodstva mi, jupanu... i sâs sinovi si, elițe mu Bog darovah.

18. Selu... i nasledniți selovu... po imě... i Ispasū sâs četom si.

15. Rugătorului domniei mele
lui popa Kir Nicodim.

16. Sfintei dumnezezeștei mânăstiri dela Buzău, unde este hramul sfintei Schimbări la față a Domnului Dumnezeu și a Mântuitorului nostru Isus Hristos, care este metoh la Dușca din țara grecească.

17. Prea cinstitutului dregător al domniei mele, de asemenea și din casa domniei mele, lui jupan... și cu fiii lui câți Dumnezeu îi va dăruî.

18. Satului... și moșnenilor satului anume... și Ispas cu ceata lui.

DE CE DĂ DOMNIA MEA

IV

1. Iakoje da im sât selo
Goděni...

2. Iako da im est vâ područie
selo po imeni... vâs sâ vâsom
hotarom.

3. Iako da im est edna uja u
selo...

4. Da budet obrok sviatomu
monastiru na vâseko lěto po xř
aspri.

5. I paki da im est vinarič
gospodstva mi, vare što est dos-
toanie gospodstva mi.

6. Da est sviatomu monastiru
po k kola ot sol od oknah ot
Ribnik.

7. Iakoje da emu est očnu u
selo... vâsah vare elika se htet
izbrati ot posvudi.

1. Ca să-le fie satul Godenii.

2. Ca să-le fie lor în stăpânire
satul anume... tot cu tot hotarul.

3. Ca să le fie lor o funie în
satul...

4. Să fie obroc sfintei mânăstiri
pe fiecare an câte 3.000 aspri.

5. Și de asemeni să le fie vină-
riciul domniei mele or câtă este
averea domniei mele.

6. Să-i fie sfintei mânăstiri
câte 2 care de sare, dela Ocnele
din Râmnic.

7. Ca să-i fie lui ocină în
satul... tot or cât se va alege
de pretutindenea.

8. Iakoje da sut ot săda napred u mirno i svobodni za večinanie oni i sinovi ih i sās vāsah delove ih ocinu ot prāz vās selovu.

8. Ca să fie de acum înainte în pace și slobozi de vecinie ei și fiii lor și cu toate părțile lor de ocină de peste tot satul.

MOTIVUL CONFIRMĂREI ȘI AL DONAȚIEI

V

1. Poneje im est stara i prava očna dedina.

2. Poneje est pokupena za ř koni dobri.

3. Poneje est bilo přjde očnu sviatěi monastire, a potom ga est pokupil gospodstvo mi.

4. Poneje ga dostigoše ot roditelia gospodstva mi... sās pravom slujbom potom i ot gospodstva mi.

5. Poneje est překie Anne danne.

6. Poneje ih preloje sviatomu monastiru jupan... da sut vū poslušanie i vū pokrěplenie sviatomu monastiriū.

1. Pentru că le este lor veche și dreaptă ocină de moștenire.

2. Pentrucă este cumpărată cu 3 cai buni.

3. Pentrucă a fost mai înainte ocină sfintei mânăstiri iar apoi a cumpărat-o domnia mea.

4. Pentrucă au dobândit-o dela părintele domniei mele... cu dreaptă slujbă iar apoi și dela domnia mea.

5. Pentrucă este dată de zestre Anei.

6. Pentrucă le-au adăogat-o sfintei mânăstiri jupan... ca să fie întru ascultare și întru întărire sfintei mânăstiri.

FORMULE DE POLITETE

VI

1. Mnogo zdravie prinosimo gospodstvu vi.

2. Mnogo zdravie i poklonenie.

3. Nizkoie poklonenie daje do lița zemli.

4. Sās mnogo liuboviū, zdravīu i pokloneniū.

1. Multă sănătate aducem Domniei voastre.

2. Multă sănătate și închinăciune.

3. Prea plecată închinăciune chiar până la fața pământului.

4. Cu multă dragoste, sănătate și închinăciune.

5. Mnogo zdravie našim do-
brim priatelom i blijnim suse-
dom gospodstva mi.

6. Mnogo zdravie i poklonenie
sădŭ i prăgarom ot Braşov.

5. Multă sănătate bunilor noştri
prieteni şi de aproape vecini ai
domniei mele.

6. Multă sănătate şi închină-
ciune judeţului şi pârgarilor din
Braşov.

OMUL DE INCREDERE

VII

1. I vare şto izrěcet Dan da
văruete.

2. I şto izrěcet sluga gospod-
stva mi... da veruete. Sut moi
reci.

3. I şto izrěcet slughi gos-
podstva mi... da ih vėruvate.

4. I şto izrěcet vaşimu gos-
podstvu, vaşe gospodstvo da go
văruete ča su istini reci gos-
podstva mi.

5. Ta elika imat govoriti kŭ
vaşe priiatelstvo da znaite ere
sut naš ũ rěci.

6. I tuzi pustih bolėrina gos-
podstva mi jupana Dimitra da
şto vi rečet da go veruete, poneje
săt rěci gospodstva mi.

7. Tuzi si pustih po mejdu
vas slugu mi... da elika vam
izrečet da go veruete, oti su
moe istinne rěci, iako da biste
sluşali ot samih moih ustŭ.

1. Şi orice va spune Dan să
credeţi.

2. Şi ce va spune sluga dom-
niei mele... să credeţi. Sunt
cuvintele mele.

3. Şi ce vor spune slugile
domniei mele... să-i credeţi.

4. Şi ce va spune domniei
voastre, domnia voastră să-l cre-
deţi căci sunt cuvintele adevă-
rate ale domniei mele.

5. Şi câte are să vorbească
către prietenia voastră să ştiţi că
sunt cuvintele noastre.

6. Şi iată am trimis pe boierul
domniei mele pe jupan Dumitru,
şi ce vă va spune să-l credeţi,
căci sunt cuvintele domniei mele.

7. Iată mi-am trimis printre
voi pe sluga mea... şi câte va
spune el vouă, să-l credeţi căci
sunt adevăratele mele vorbe, ca
şi cum aţi asculta din însăşi
gura mea.

AMENINŢĂRI, JURĂMINTE, BLESTEM

VIII

1. I kto sŭa ştet pokusit ot
bolėru gospodstva mi veliŭh je

1. Şi cine se va încumeta din-
tre boierii domniei mele mari şi

i malih da sia ne drăjet na što sâm utvrădilî i uzakonil, to takovii imat priiati veliko zlo i orghie ot gospodstva mi.

2. I kto se bi pokusilî da im pozabavit, aște i vlas edin, to takovii imat priiati veliko zlo i orghie ot gospodstva mi.

3. I kto sia htet pokusit... moim sirațem, aște i vlas edin, to takovi imat priiati veliko zlo i orghiia ot gospodstva mi.

4. I kto sia ștet pokusit ot bolărû gospodstva mi velițeh je i malih da prilojit toizi kumerkû a ne stoit na što sâm utvrădilû i uzakonil, na prăvîm zakoně, to takovi imat priiati veliko zlo i orghiia ot gospodstva mi, iako prěstăpnik i prěslușnik i posramitel i nevěrnîk siemu hrisovulu gospodstva mi.

5. I zaklema se na Gospoda Boga sătvorșago nebo i zemlě i na Prěčstie ego Bogumateri i na sviati Apostoli i na sviatoe ievangelie i na văsi sviati.

6. A hto bî razvalil ot bolărû gospodstva mi, makar i samo gospodstvo mi, da est prokliat ot Hrista Boga văsedrăjitelě amin.

7. I vare kto sia bi pokusil, iako da prěstăpit sie kletvi, to takovaago da ubiet Gospodî Bogî, zde je tēlom a vû bādăștii vĕkû dășea, i da imat učiastie sū

mici, să nu se țină de cele ce am întărit și lēgiuit, unul ca acela va primi mare rău și urgie dela domnia mea.

2. Și cine va îndrăzni să-i turbure, chiar și cu un fir de păr, unul ca acela va primi mare rău și urgie dela domnia mea.

3. Și cine se va încumeta să... săracilor mei, măcar cu un fir de păr, unul ca acela va primi mare rău și urgie dela domnia mea.

4. Și cine se va încumeta dintre boierii domniei mele, mari și mici, să mărească această vamă și nu se va ține de cele ce am întărit și legiuit prin așezământul de mai înainte, unul ca acela va primi mare rău și urgie dela domnia mea, ca un călcător și neascultător și rușinător și necredincios acestui hrisov al domniei mele.

5. Și ne jurăm pe Domnul Dumnezeu, carele a făcut cerul și pământul, și pe prea curata lui Maică a lui Dumnezeu și pe sfinții apostoli și pe sfânta evanghelie și pe toți sfinții.

6. Iar cine dintre boierii domniei mele ar răsturna (aceasta) măcar și însăși domnia mea, să fie blestemat de Hristos Dumnezeu a tot țiitorul, amin.

7. Și cine se va încumeta ca să calce aceste jurăminte, unul ca acela să-l ucidă Domnul Dumnezeu aici cu trupul iar în veacul viitor cu sufletul și să aibă parte

Iiudâ i sŭ Ariem i da est pro-
kliat ot otŭa i sina i sviatogo
duha i ot **ТМ** sviatiĥ oteŭ ije
vŭ Nikei amin.

8. I da mu est sâpostatniŭa
prêcista Bojiia Mati na strašnom
sâdište, i da imat učasie sâ
Iiudâ i sâ Ariâ i s oněmi Iudei
ije vâzâpiše na Gospoda Boga i
Spasa nașego, krâv ego na nih
i na ceděh ih, eje est i bâdet vŭ
vêkî aminî.

9. Eșteje i zaklinanie posta-
vlêet gospodstvo mi: iako po
sâmriti gospodstva mi kogo Gos-
podî Bog izberet biti gospodinî
Vlașkoi zemli ili ot strâdečnago
ploda gospodstva mi ili ot sâ-
rodnic gospodstva mi ili po grě-
seh nașih ot inoplemenik, tot da
aște poçetet i da ponovit i da
utvrădit sii hrisovul gospodstva
mi. I togo Gospodî Bog da ga
poçetet i da utvrădit i da sâ-
hranit v gospodstvê ego...

cu Iuda și cu Arie și să fie bles-
temat de Tatăl și de Fiul și de
Sfântul Duh și de cei 318 sfinți
părinți dela Nicea, amin.

8. Și să-i fie potrivnică prea
curata Maică a lui Dumnezeu la
înfricoșata judecată și să aibă
parte cu Iuda și cu Arie și cu
acei Iudei cari au strigat împo-
triva Domnului Dumnezeu și
Mântuitorului nostru: sângele
lui asupra lor și asupra copiilor
lor, căci este și va fi în veci
amin.

9. Încă și jurământ pune dom-
nia mea ca după moartea dom-
niei mele, pe cine va alege Dom-
nul Dumnezeu să fie domn în
Țara Românească, sau din rodul
de inimă al domniei mele, sau
din ruda domniei mele, sau după
păcatele noastre din alt neam,
unul ca acela încă să cinstească
și să înnoiască și să întărească
acest hrisov al domniei mele. Și
pe unul ca acela Domnul Dumne-
zeu să-l cinstească și să-l întă-
rească și să-l păzească în dom-
nia lui...

MARTORI

IX

1. Svêdetelie siemu hrisovulu
gospodstva mi.

2. Seje i svêdetelie postavlêet
gospodstvo mi.

1. Martorii acestui hrisov al
domniei mele.

2. Iată și martori pune dom-
nia mea.

3. Pisa sĩa vŭ grad Bukurești
měseța Mart ŝ v leto „ŝuŝu
indiction ř.

4. I pisaâ Mihail diakî u
stolnom Trîgoviști mēseța Apri-
lia, ũ dnî, vŭ lēto „ŝuŝu endik-
tion Δ1.

5. I se ponovih i potvrđih vŭ
vrēmĩa egda mi dade gospodinî
mi kral haraghiia ot banov, da
sĩa činit vŭ zemli gospodstva mi.
Noevria î.

3. S'a scris în cetatea Bucu-
rești luna Martie 6 în anul 6978
indictionul 3.

4. Și a scris Mihail diac în
scaunul Târgoviște în luna Apri-
lie 8 zile, în anul 6945 indic-
tionul 14.

5. Și aceasta am înnoit și am
întărit în vremea când mi-a dat
domnul meu craiul hereghia de
bani, ca să se facă în țara dom-
niei mele. Noembrie 10.

LECTIA a X-a

220 нже въ хѣд бѣд блговѣрнии и хѣлюбнви и смодръ
 ждвни іѡ мнрч велнкнхвоеводѣ и господни ѡбладѣщѣ
 ми и гвѣщѣ ми всенземн и гровлѣхн и зрѣлѣмнскн ѡбѣ
 н кж пѣтрскѣ стрѣмѣ и ѡбѣ по по всесмѣ подумѣвн
 дѣхѣ и до велнкѣго морѣ и мѣстѣ божіеѣ и дрвстрѣ
 гравѣлѣ

Изъ иже въ
Христа Бога
благовѣрнии и Христолюбиви

и самодрѣ||жакни
Іw Мирча великыи воевода
и господинъ
вѣладажѣс||ми
и господствѣжѣс||ми
късеи земли Ёгровлахѣи
и западинскимъ
ещѣ же||и къ татарскимъ странамъ
и вѣа полъ
по късеи Подснани||
даже и до
великаго морѣ
и милостижъ божѣежъ
и Дръкстрѣ||градъ
кладдеи

Eu cel în
(al lui) Cristos (al lui) Dumnezeu
binecredincios și (de) Hristos-
iubitor
și singur-stăpânitor
Io Mircea mare voevod
și domn
oblăduind
și domnind
(a) toate țărei Ungrovlahiei
și peste-munților
încă și spre tătareștilor părților
și ambelor laturi
pe totului Podunaviului
chiar și pânăla
(a) marei mări
și (din) mila Dumnezeuului
și Dârstorului cetății
stăpânitor.

† Eu cel în Hristos Dumnezeu binecredinciosul și de Hristos iubitorul și de sine stăpânitorul Io Mircea, mare voevod și domn, oblăduind și domnind peste toată țara Ungrovlahiei și a Transalpiniei, încă și spre părțile tătărești și pe amândouă laturile ale întregii Podunavii, chiar și până la Marea cea mare și din mila lui Dumnezeu stăpânitor și al cetății Dârstor.

Notă. — Incepând cu Lecția X-a, dăm transcrierea textului lecțiilor în cirilice și în majuscule numele proprii.

Vezi la finele cărții: alfabetul, cifrele, variantele literilor cirilice, lista abrevierilor.

LECTIA a XI-a

Бл҃гопронзволн г҃во мн. Своѣ бл҃гн̄ пронзволѣннѣ чнстѣ
 н свѣтлѣи ср҃дцѣ н адровѣ снн хр҃і(овѣ г҃вѣ мн. н исплѣн
 прошеннѣ прѣгд рѣ брѣшѣскыи понеже проснхъ г҃во мн.
 ꙗко адр поновн̄. н адр упрѣдѣн̄. ꙗко нн цо сѣмнѣн ѿ прѣро
 антѣлн г҃вѣ мн. ꙗко нн меркѣ. потѣго вѣо у земн г҃вѣ мн. н
 нѣ пѣтн брѣшѣскыи до рѣ до брѣн̄.

Благопроизволи господство ми
 своим благим произволением
 чистим || и свѣтлым срѣдцем,
 и даровахъ
 сии хр҃іевоу господству ми
 и исплѣнихъ || прошение
 прѣгд рѣ Браншвекскимъ
 понеже просихъ
 господство ми, ||
 ꙗко да поновимъ
 и да ѣтвердимъ
 законн,
 что сѣ имали
 от прѣро || днѣлн
 господства ми
 за кѣрмеркѣ
 по трѣговоу
 ꙗ земли господства ми
 и || на пѣти Браншвекскомъ
 до рѣ до Браншвек

† (a) binevoit domnia mea
 (cu al) său bunei voinței
 curatei și luminatei inimei
 și (am) dăruit
 acest hrisov (al) domniei mele
 și (am) împlinit cererea
 pârgarilor brașovenilor
 pentru că (au) rugat
 domnia mea,
 ca să înnoesc
 și să întăresc
 legile,
 ce aceștia (au) avut
 dela străbunii
 domniei mele
 pentru vama
 prin (a) târgurilor
 în (a) țarei domniei mele
 și pe drumului Brașovului
 până la Brăila.

A binevoit domnia mea prin a mea bunăvoință, cu inimă curată și luminată, și am dăruit acest hrisov al domniei mele și am împlinit cererea pârgarilor Brașoveni fiindcă au rugat pe domnia mea ca să înnoesc și să întăresc legile ce ei au avut dela străbunii domniei mele pentru vamă prin târgurile din țara domniei mele și pe drumul Brașovului până la Brăila.

LECȚIA a XII-a

ІАЖ° АІ АІ ВІ ЖІ
 (ОЛОВН ПІ ВІ КОЛУНН БІ АІ ВІ ЧІ С АІ Д ВІ ЗІ)
 ВІ АІ РІ НІ НХ ПО НОСН ШІ КІ ФІ ЖІ СІ ІІ Х НІ ЦО

ІАЖ° ДА ДАЖАЖТ
 ВІ АІ ВІЛАР ІПРН ФЕРТШН,
 ВІ ХІ СІЛОКН ПЕРПЕР
 ВІ КОЛУНН ІІ ДІКАТИ
 ВІ ЧІХІА ІІ ДІКАТИ
 А ВІ РІЗАН || ВІЛАРЪ
 НИЦО;
 И ХТО НОСИТ
 ШАПКИ ФРЖШСКИЖ, НИЦО;

ca să dea (ei)
 dela 1 vilar (de) Ipru fertun,
 dela (al) Luviei perper
 dela Coluniei 12 ducați
 de Cehia 6 ducați
 iar dela tăiat vilar
 nimic;
 și cine aduce
 șăpci frânțești nimica.

Ca să dea: de un vilar de Ypres un fertun; de Louvain, un perper; de Colonia 12 ducați, de Cehia, 6 ducați; iar de vilar tăiat, nimica; și cine aduce șăpci frânțești, nimica.

Sfat: Cuvintele asemănătoare, ca formă grafică, se vor grupa, căutând a forma din ele o mică propozițiune.

De ex.: Никѣ ницо. Никѣ ницѣ. (*Acum nimic. Nimeni nicăeri*).

LECTIA a XIII-a

ѿ во²нннцѣ мѣ бѣ дѣ ѿ внно во²нннцѣ сѣ дѣ
 ѿ конѣ кон кѣпѣ сѣ дѣ ѿ мажѣ во²сѣ бѣ дѣ
 ѿ пнлѣ ѿ шофѣ ѿ бѣбѣ ѿ влѣнѣ кѣмнлѣвѣ ѿ
 дѣглѣпннн ѿ кожѣи ѿ кѣпнѣ ннн шо дохѣдѣ ѿ
 моѣ ѿ рѣ пѣ гѣ бѣ вѣ сѣннн бѣ дѣ бѣ гѣ кѣ вѣ
 гѣ дѣ ѿ ѿнѣ дѣ ѿ елѣннѣ кожѣ ѿ дѣ дѣ бѣ дѣ
 дѣ рѣ гнѣ кожѣ сѣ нѣ дѣ дѣ ннѣ ѿ ѿнѣ сѣ рѣ ннѣ ѿ дѣ

ѿт вознаницѣ меда
 бѣ (два на десет) дѣкати
 ѿт вино вознаницѣ
 сѣ (шесть) дѣкати ||
 ѿт конѣ
 кон кѣпѣ, сѣ дѣкати,
 ѿт мажѣ во²сѣ
 бѣ дѣкати ||
 ѿт пнѣра, ѿт шофѣра
 ѿт бѣбака,
 ѿт вѣнѣ камнлѣвѣ,
 ѿт || агнѣтннн,
 ѿт кожѣи
 ѿт кѣпнѣ ннн,
 шо дохѣдѣ ѿт || морѣ,
 ѿт рѣ (сто) перѣрѣ рѣ (три) перѣрѣ
 брак скннн
 бѣ дѣкати
 коа рѣ дѣкати
 крака || рѣ дѣкати
 ѿт кнѣа дѣкат
 ѿт елѣннѣ кожѣ
 дѣ дѣкат;
 ако бѣдѣт ||
 дрѣгнѣ кожѣ

din (al) butoiului mierei
 2 10 (12) (douăsprezece) ducăți
 din vin butoiului
 6 (șase) ducăți
 de (a) calului
 cine cumpără, 6 ducăți
 de (a) masei (a) cerei
 2 10 ducăți
 de (a) piperului, de șofranului
 de bumbacului
 de (a) lânei (a) cămilei
 de (a) mielului
 de (a) pieilor și
 de mărfurilor alte
 ce vin dela (al) mării,
 dela 100 (sută) perperi 3 (trei)
 perperi
 masculul porcului
 2 ducăți
 boul 3 ducăți
 vaca 3 ducăți
 de (a) berbecului ducatul
 de (a) cerbului pieiei
 1 ducat
 dacă vor fi
 alte piei

С НЕМЪ,
ДА НЕ ДАСТ НИЦЮ,
ОТ МѢХА СИРЕНИЕ
Ѧ ДАКАТ

cu ea,
să nu dea nimic
dela (a) burdufului brânză
i ducut.

De butoiul de miere 12 ducăți, de butoiul de vin 6 ducăți, de cal, cîne cumpără, 6 ducăți, de majă de ceară 12 ducăți, de piper, de șofran, de bumbac, de lîna de cămilă, de (lîna de) miei, de piei și de alte mărfuri ce vin dela mare, dela 100 perperi, 3 perperi; vierul 2 ducăți, boul 3 ducăți, vaca 3 ducăți, de berbece un ducat, de piele de cerb 1 ducat; dacă vor fi alte piei cu ea, să nu dea nimic dela burduful de brînză, 1 ducat.

LECTIA a XIV-a

конѣ кон мѣнѣ мномо пурчѣ г брнн пѣшѣ бѣ нѣ
 кон помннѣ (рѣ) ѿ колѣ д рѣбѣ д вѣрху чо цѣ бѣ
 да не дѣ нн чо д м брѣн мѣ д прѣ д нѣ колѣ у прѣшѣ д
 рѣбѣ у пѣговнѣ пѣ чо жѣре кѣ товарѣ бѣ ѿ цѣ
 лнбо г дѣ нн дѣ бовнѣ у колѣ колнко комѣ полнко
 н дѣ нѣ рнбѣ дѣ кѣ товарѣ г брнн дѣ нн кѣ пен
 нн чо н кѣ слѣдѣ дѣ дѣ нн пѣшѣ бѣ ф

коникъ, кон менет
 мимо Търчъ
 ѣ бани;
 пѣшецъ бан.
 И еце || кон
 поминѣжт с рнежъ,
 въ кола ѣ рѣжъ,
 а вѣхъ цо цѣтъ бити, ||
 да не дастъ нищо.
 Я на Бранловъ
 мажа ѣ перпера,
 а на кола
 с Тръгшоръ ѣ || рѣжъ;
 с Тръговище

călărețul care trece
pe la Turci (Bran)
3 bani;
pedestru (1) ban;
Și încă cei
trec cu pește,
de car 1 pește
iar (pe) deasupra ce va fi
să nu dea nimic.
Iar la Brăila
maja 1 perper,
iar la car
în Târgșor 1 pește;
în Târgoviște

ТАКОЖДЕРЕ;
 КѢН ТОКАРЕН
 БЖДІ СЪ ЦИМ || ЛИБО,
 Ъ ДШКАТИ;
 И НА ДЖЕОВИЦЖ,
 С КОЛА, КОЛИКО КОНЕ,
 ТОЛИКОЗИ || И ДШКАТИ
 И А РИБЖ;
 А УТ КѢН ТОКАРЕН
 Ъ БАНИ,
 А УТ ИНИХ КШЕН ||
 НИЦЮ;
 И КОН СЛОБОДЕН
 А ДШКАТ
 И ПШЕЦЬ БАН †.

așijderea;
 calul încărcat
 fie cu ce ori (orice)
 3 ducați
 și la Dâmbovița,
 la car câți cai,
 atâția și ducați
 și 1 pește,
 iar dela calul încărcat
 3 bani,
 iar dela altor mărfurilor
 nimic;
 și calul slobod
 1 ducat
 și pedestrul (1) ban †.

Călărețul care trece pe la Bran, 3 bani; pedestrul 1 ban. Și încă cei ce trec cu pește, de car, 1 pește; iar pentru ce va fi pe deasupra, să nu dea nimic. Iar la Brăila, de majă 1 perper; iar de car în Târgșor 1 pește. La Târgoviște așijderea. Calul încărcat, fie cu orice, 3 ducați. Și la Dâmbovița, câți cai la car, atâția ducați și 1 pește; iar dela calul încărcat, 3 bani; iar dela alte mărfuri, nimic; și calul slobod, 1 ducat; iar pedestrul 1 ban.

LECȚIA a XV-a

И ЕЩЕ КОИ С ДА ВЪ ДОБИТЪХЪ У ДАВГЪ АД С И НЩЕ ДАВЖ
 НИЦД ИЛИ ЕЦН ДЩЕ ИМЪ. А У ПРДВД ЧЛІКД АД СА ВІРЪХ.
 А ИИ ПО ПРДВД ЧЛІКД АД НЕ БЪ ПРЕ ЕЩЕ КТО СА ЦЕ ПО
 КУСН У БОЛЪР ГВД М И ВЕЛИЦЪ ЖЕ И МАЛН. БЪ АД Е КУ
 ПЕН ПОНЪ И КУМЕРІСЪ БЪ АД Е КОМ ЛИБО МЛТИ АД АСНД
 ПД ПРІЛОЖН ПД НЕ СТОИ НД ЦО СЪ УПВРД АН. НД ІКОНН
 НД ПРДВЪ ДІКОНЪ ПД ПДІОВН ИМЪ ПРНЖ ВЕЛИКО ДІО
 И ОРГНЖ У ГВДМН

И ешеже кон
 си дават добитък
 с даъгъ,

și încă cine
 își dă avutul
 în datorie,

ДА СИ НИЩЕТ
ДАЛЪЖ||НИКА
ИЛИ ЕМИЦИ,
АЩЕ ИМАТ;
А УТ ПРАКА ЧЛОВЪКА

ДА СА КАРШЪТ; ||
А НИХТО
ПРАКА ЧЛОВЪКА

ДА НЕ БАНТШЕТ.
ЕЩЕЖЕ КТО СА
ЩЕТ ПО||КШЕНТ
УТ БОЛЪР
ГОСПОДСТВА МИ,
ВЕЛИЦЪХ-ЖЕ И МАЛИХ,
БЖДІ ДА ЕСТ КШ||ПЕН
ТОИЗН КШМЕРКЪ,
БЖДІ ДА ЕСТ
КОМШ ЛИБО
МИЛОСТЬ ДАДЕНА, ||
ТА ПРІЛОЖИТ
ТА НЕ СТОИТ
НА ЦО СЖМ
ШТЕРЪДНА
И ЗАКОННА ||
НА ПРЪВОМ ЗАКОНЪ,
ТО ТАКОВИ
ИМАТ ПРИЖТИ
ВЕЛИКО ЗЛО ||
И УРГИЖ
УТ ГОСПОДСТВА МИ

să își caute
(al) datornicului
sau chezașii,
dacă are,
iar de (al) dreptului omului
(omul drept)
să se ferească;
iar nimeni
(al) dreptului omului (pe omul
drept)
să nu bântuie.
Încă cine se
va îndrăzni
dintre boierilor
domniei mele,
marilor și micilor,
fie să este cumpărat
acel vamă,
fie să este
cui-ori (oricui)
milă dată,
și adaogă
și nu stă
pe ce am
întărit
și (am) legiuit
pe întâiului legii,
atunci astfel
are (a) primi
mare rău
și urgie
dela (a) domniei mele.

Și încă, cine-și dă marfa pe datorie, să-și caute datornicul sau chezașii, dacă-i are; iar de omul drept să se ferească.

Și nimeni pe omul drept să nu bântuiască. Încă și cine se va încumeta, dintre boierii domniei mele, mari și mici, fie că va fi cumpărată acea vamă, fie că-i va fi cuiva dată ca milă, și va adaoga și nu va sta pe aceea ce am întărit și legiuit prin legea d'întâi, apoi, unul ca acela va primi mare rău și urgie dela domnia mea.

LECTIA a XVI-a

Н сѣ быѣ гнѣдонѣ фелѣнтинѣ и марѣтинѣ. и крѣсѣ. у а҃вгѣ
 полнѣ. Н сѣ свѣтѣ рѣдѣ бѣ жупѣ днѣрѣдѣ. жупѣ рѣдѣ бѣ
 жупѣ кѣдѣ жупѣ шѣрѣбѣн бѣнѣрѣ. жупѣ стѣонѣ
 рѣсѣ жупѣ бѣдѣ вѣмѣшѣ. и дѣдѣ лѣдѣ бѣдѣ овѣн пѣсѣ
 нѣдѣ дѣвѣстѣ а҃нѣ вѣдѣ сѣцѣи сѣнѣ.

И сѣ быет,
 гнѣ донде
 Фелентин и Мартин
 и Крѣсѣ
 сѣ дѣлѣом || полнѣ,
 и сѣ свѣдѣтеле:
 Радѣлѣ бан,
 жупанѣ Андѣриѣш,
 жупанѣ Радѣлѣ,
 брат || жупанѣ Казанѣ,
 жупанѣ Шѣрбанѣ Билѣарѣкѣ,
 жупанѣ Стѣонѣ || Рѣсинѣ,
 жупанѣ Бадѣѣ Намѣшѣкѣ.
 И азѣ лѣгѣфѣт
 Балдовинѣ писѣхѣ, ||
 мѣсѣцѣ А҃вгѣста
 сѣ дѣнѣ,
 кѣ лѣто сѣцѣа, (шѣстѣ хи҃лѣадѣ
 дѣкѣтѣ сто дѣа дѣсѣтѣ еднѣ)
 еднѣкѣтѣнѣ сѣ.

și aceasta (a) fost,
 când (au) venit
 Felentin și Martin
 și Cruș
 la Lungului-câmpului
 și iată martorii:
 Radul ban,
 jupan Andriaș,
 jupan Radul,
 frate (al) jupanului (al lui) Cazan,
 jupan Șerban (al lui) Bilcear
 jupan Stoica (al) Rusului,
 jupan Badea (al) Vameșului.
 Și eu logofătul
 Baldovin (am) scris,
 (a) luni (a lui) August
 6 zile,
 în anul 6921 (șase mii nouă sute
 două zeci unu)
 indictionul 6.

Și aceasta a fost când au venit în Câmpulung Felentin, Martin și Cruș.

Și iată martorii: Radul ban, jupan Andriaș, jupan Radul, fratele jupanului Cazan, jupan Șerban al lui Bilcear, jupan Stoica Rusul, jupan Badea, al vameșului. Și eu, logofătul Baldovin, am scris în luna lui August 6 zile în anul 6921 (= 1413) indictionul 6.

LECTIA a XVII-a

† Милостѣмъ кожѣмъ
 Іо Владъ воевода
 и господинъ къ сѣмъ земанъ Оугро-
 клахѣнсконъ
 синь Влада великаго воевода, ||
 даватъ господствъ ми
 сѣе повелѣнїе
 господства ми
 скѣтомъ храмъ
 и шенїемъ
 прѣсвѣтенъ и чистыи
 и прѣблага || словенъ
 владѣнїицѣ нашенъ
 Богородице
 приснодѣвѣи Марїе
 и славнои еи оуспенїю
 монастырѣ || въ Говора
 и наставнїкѣи нмѣ
 вътѣи Іисѣѣ
 и егѣменѣи попи Доротею
 и къ сѣмъ таже въ Христѣ ||
 братїямъ, шкѣтающимъ се
 къ томъ скѣтомъ монастырѣ
 іако да имъ естъ
 вчина зовома Хинца ||
 сѣе вѣс хотарѣ, понеже
 покоупи господство ми
 тѣзи вчинѣи
 въ Станцю, синь Коннѣвъ,
 въ Очнѣхъ, и въ Данъ ||
 и Вѣлкоу въ Гладъ
 за афъ аспрїи.

(Cu) mila (lui) Dumnezeu
 Io Vlad voevod
 și domn toatei țării Ungrovlahi-
 ceștei
 fiu Vladului marelui voevod
 dă domnia mea
 această poruncă
 (a) domniei mele
 Sfântului hramului
 și lăcașului
 Prea-Sfintei și Curatei
 și Preabinecuvântatei
 stăpânei noastre
 Născătoare-de-Dumnezeu
 Pururea-Fecioarei Mariei
 și slăvitei ei Adormiri
 mănăstirei dela Govora
 și conducătorului lui
 părintelui Iosif
 și egumenului popei Dorotei
 și tuturor cei întru Hristos
 fraților, aflători
 în acestui sfântului mănăstirei
 ca să lor este (să le fie)
 moșia numită Hința
 cu tot hotarul pentru că
 (a) cumpărat Domnia mea
 această moșie
 dela Stanciu, fiul (lui) Voinea
 dela Ocne și dela Dan
 și Vâlcul dela Glod
 pentru 1500 aspri.

Din mila lui Dumnezeu, Io Vlad voevod și domn a toată țara Ungrovlahiei, fiul marelui Vlad voevod, dă domnia mea această poruncă a domniei mele sfântului hram și lăcaș al Prea Sfintei și Curatei și Prea bine Cuvântatei Stăpânei noastre, Născătoare de Dumnezeu și Pururea Fecioarei Maria, și slăvitei ei Adormiri,

mănăstirei dela Govora și conducătorului ei, părintelui Iosif și egumenului Popa Dorotei, și tuturor celor întru Cristos frați aflători în această sfântă mănăstire, ca să le fie lor moșia numită Hința, cu tot hotarul, pentru că a cumpărat domnia mea această moșie dela Stanciul, fiul lui Voinea, dela Ocne și dela Dan și Vâlcul dela Glod, pentru 1500 aspri...¹⁾.

LECȚIA a XVIII-a

Та даде
господетко ми свѣтомъ мона-
стирсѣ

и кожественѣмъ инокомъ ||
къ пищюу,
къ кѣчноу кѣспомѣнанію
свѣтопочившихъ родителѣхъ
господетка ми, и господеткѣ ми
и сѣкшомъ синѣ ||
господетка ми, Іо Владѣ коеводѣ,

да ест ѣ поменик
ѣ свѣтомъ томъ монастирсѣ
къ кѣкы кѣкомъ амин.
И сѣ || детеаіе поставакетъ господ-
етко ми :

жоупан Драгомиръ Ждрѣцкѣ,
жспан Нѣгоя Борчекъ,
жспан || Бинтиао Флорескоуа,
жспан Драгѣч Стонокѣ,
жспан Крестіан быкишѣ дворникъ,
жспан || Прѣкоуа веланки дворникъ,
жспан Станко лугофѣтъ,
Данчуа столникъ,
Колацк пѣхарникъ,
Ста || ко кистіаръ,
Владѣслав спатаръ,
и Ялѣк комисъ,

Apoi a dat-(o)
domnia mea sfintei mănăstiri

și dumnezeștilor călugărilor
întru hrană
în vecinică pomenire
sfânt-răposaților părinților
domniei mele și domniei mele
și adormitului fiului
domniei mele (lui) Io Vlad voe-
vod

să este (fie) în pomelnic
în sfântului acestui mănăstiri
în vecii vecilor amin.
Și martori pune domnia mea:

jupan Dragomir (al lui) Udriște,
jupan Neagoe (al lui) Borcea,
jupan Vintilă Florescul
jupan Drăghici (al lui) Stoica,
jupan Cristian fost vornic,
jupan Pârvul mare vornic,
jupan Staico logofăt,
Danciul stolnic,
Colțea paharnic,
Staico vistier,
Vlădislav spătarъ,
și Albul comis

¹⁾ Urmarea documentului în Lecția XVIII-a.

Рѡдѣ и Нѣг, страторнѣи.	Rodea și Neag, stratornici.
И азъ Иѣнѣш грама тик	Și eu Ianăș gramatic
писахъ	(am) scris
мѣсеца Феврѣарна дѣ	în (a) luni (a lui) Februarie 4
и кѣ лѣто хсѣчсѣ	și în anul 6996
с граду Бѣжсрѣцѣ.	în cetății București.
† Іо Бладъ Бѣжсрѣцѣ,	(Monograma) † Io Vlad Voevod
милостѣа божѣа господинѣ.	(din) mila (lui) Dumnezeu Domn.

Apoi a dat-o domnia mea sfintei mănăstiri și dumnezeeeștilor călugări întru hrană spre vecinica pomenire a sfânt răposăților părinți ai domniei mele și domniei mele și răposatului fiu al domniei mele Io Vlad voevod, să fie în pomelnicul dela această sfântă mănăstire în vecii vecilor amin.

Și martori pune domnia mea: jupan Dragomir, al lui Udriște, jupan Neagoe al lui Borcea, jupan Vintilă Florescul, jupan Drăghici al lui Stoica, jupan Cristian fost vornic, jupan Pârvul mare vornic, jupan Staico logofăt, Danciul stolnic, Colțea paharnic, Staico vis-tier, Vladislav spătar și Albu comis, Rodea și Neag stratornici. Și eu, Ianăș gramatic, am scris în luna Februarie 4, și în anul 6996 (1488), în cetatea București.

(Monograma): † Io Vlad Voevod din mila lui Dumnezeu Domn.

LECȚIA a XIX-a

FORMULAR MOLDOVENESC

TITULATURI

I

1. Іw... господар земан Молдакскон.

2. Іw Ілєѣандръ коєвода и господинъ късен земан Молдовлахїискон.

3. Милостїю Божию мы Юга коєвода, господинъ земан Молдакскон.

4. Милостїю Божию мы Ілїа коєвода и брат господетка ми Стефан коєвода, господари земан Молдакскон.

5. Бєлики самодержавнїи милости Божїи господинъ Іw Романъ коєвода, обладаѣ землею Молдакскою вт планины до моря.

6. Бєлики самодержавнїи господинъ Іw Роман коєвода землѣ Молдакскої, вт планины до брегѣ моря.

7. Милостїю Божию Іw раб владнїи моего Исѣа Христа, Іw Ілєѣандръ коєвода и господинъ късен земан Молдовлахїискон.

1. Io... domn țarei Moldovei.

2. Io Alexandru voevod și domn a toată țara Moldovlahiei.

3. Cu mila lui Dumnezeu, noi, Iuga voevod, domnul țării Moldovei.

4. Cu mila lui Dumnezeu, noi, Ilie voevod și fratele domniei mele Ștefan voevod, domnii țării Moldovei.

5. Marele, singur stăpânitor, cu mila lui Dumnezeu domn, Io Roman voevod, stăpânind țara Moldovei din munte până la mare.

6. Marele singur stăpânitor domn, Io Roman voevod al țarei Moldovei, din munte până la malul mării.

7. Cu mila lui Dumnezeu, Io, robul stăpânului meu Isus Hristos, Io Alexandru voevod și domn a toată țara Moldovlahiei.

CE FACE DOMNIA MEA?

II

1. ...Чиним знаменито...

2. Чинимъ то вѣдомо...

3. Чиним знаменито снем листом нашим...

4. Знамение чинимъ нашим листом...

1. ...Facem cunoscut...

2. Facem aceasta cunoscut...

3. Facem cunoscut cu această carte a noastră...

4. Înștiințare facem cu a noastră carte...

CUI DĂ DE ȘTIRE?

III

1. Бѣсемъ кто сзрит на сим листомъ или его слышитъ чтѣши.

2. Бѣсмъ добрымъ паномъ ктожъ на сѣи листѣ сзритъ или его слышитъ чтѣши.

3. Сѣсимъ добромъ паномъ кто на нѣ сзритъ или его слышитъ.

1. Tuturor cari vor căuta la această carte sau o vor auzi citindu-se.

2. Tuturor bunurilor pani cari vor căuta la această carte sau o vor auzi citindu-se.

3. Tuturor bunilor pani cari vor căuta spre dânsa sau o vor auzi.

CE ADUCE LA CUNOȘTINȚĂ?

IV

1. Ъже дали есми.

2. Ъже милокали есми.

3. Ъже есми ихъ милокали оособною милостію и дали есми.

4. Оже тот истинны сѣсга и боар наш, Тѣдор сѣсжила нам правію и вѣрною сѣсжею.

5. Оже милокали есми нашею оособною милостію и дали есми с нашен земли с Молдавскон.

6. Оже тот сѣсга и пан наш Строе сѣсжила прѣждечичкишим родителемъ нашимъ правую и вѣрною сѣсжею а днесъ сѣсжитъ намъ правую и верною сѣсжею.

7. Ъже чинили есми къ задѣшнѣ дѣшъ свѣтопочишнихъ предковъ и за наше здравіе и дали есми монастырю свѣтого Николая.

1. Că am dat.

2. Că am miluit.

3. Că i-am miluit cu osebîtă milă și le-am dat...

4. Că această adevărată slugă și boer al nostru, Tudor, ne-a slujit nouă cu dreaptă și credincioasă slujbă...

5. Că l-am miluit cu osebîta noastră milă și i-am dat în țara noastră a Moldovei...

6. Că această slugă și pan al nostru Stroe a slujit mai înainte răposăților părinților noștri cu dreaptă și credincioasă slujbă și astăzi ne slujește nouă cu dreaptă și credincioasă slujbă.

7. Că am făcut pentru pomenirea sufletelor sfânt răposăților înaintașilor și pentru sănătatea noastră și am dat mănăstirei Sf. Niculae...

8. Оже дали есми и милокаали по сасга наш верни пан Дан мытник из наших правих отнин и дѣдкнин за его пракою сасжеѡ что чинил нам.

9. Оже чинили есми нашим добрим смыслом и съ сѣи нашей радю и чинили за дѣшѡ прежде свѣтопочикших господар, предков наших, и за здравие нашего господства и дали есми цѣркки Святон Патници.

10. Оже дали есми по нашей доброю колю и никим непонѣдени, не сзимахъ ничеѡго за нас назадъ ѡт сѣе напредъ...

11. Оже чинили есми за наше здравіе и за наше спасеніе и дали есми монастырю ѡт Нѣмцѣ.

12. ...Благотворителю господство ми моимъ благомъ произволениемъ и чинили есмо къ задѣшнимъ свѣтопочикшихъ родителей моихъ и за здравіе и къ задѣшнимъ дѣшнимъ господству ми и госпожди господству ми Маренѣ и дѣтѣмъ господству ми.

13. ...Оже тотъ истинный Басотъ Манона прииде предъ нами своєю доброю колюю, никимъ непонѣжденъ, а ни приславанъ и далъ еѡтъ едно село, свѣтъ свѣтъ на имѣ...

14. Оже милокаали есми нашей особною милостию и потвердани есми ихъ отнина и дали есми ѡ нашей земан.

15. ...Оже разсѣмели есми нашимъ добримъ разсѣмомъ и с нашей

8. Că am dat și am miluit pe sluga noastră credinciosul pan Dan vameșul, din ale noastre drepte ocine și moșii, pentru buna slujbă ce ne-a făcut...

9. Că am făcut cu al nostru cuget bun și cu deplin sfatul nostru și am făcut pentru sufletul sfânt răposăților domni de mai înainte, înaintași ai noștri, și pentru sănătatea domniei noastre, și am dat bisericei Sfintei Vineri...

10. Că am dat de a noastră bună voce și nesiliți de nimeni, neluând nimic pentru noi îndărăt de aci înainte...

11. Că am făcut pentru sănătatea noastră și pentru mântuirea noastră și am dat mănăstirei dela Neamț...

12. ...A binevoit domnia mea cu a mea bunăvoință și am făcut pentru pomenirea sfânt răposăților părinților mei și pentru sănătatea și pomenirea sufletului domniei mele și a doamnei domniei mele Marena și a copiilor domniei mele...

13. ...Că acest adevărat Basotă Manoil a venit înaintea noastră de a sa bună voce, de nimeni silit, și nici asuprit și a dat un sat, uricul său, anume...

14. Că i-am miluit cu osebita noastră milă și am întărit ocina lor și le-am dat în țara noastră...

15. ...Că am cugetat cu cugetul nostru cel bun și cu a

доброю колю и дали еси кни-
гини нашей госпожди Маренж...
монастир... да ест еи срик.

16. Оже благоизколи господ-
ство ми нашим добрым смыслом
и дали еси, монастирю от
Молдавицъ две челеди за ци-
ганъ.

17. Оже благопронзколи гос-
подство ми нашим благым про-
изколением, и чистим и скътаем
срѣдцемъ...

noastră bună voire și am dat
soției noastre doamnei Marena...
mănăstirea... să-i fie uric...

16. Că a binevoit domnia mea
cu al nostru bun gând și am dat
mănăstirii dela Moldovița două
sălașe de țigani...

17. Că a binevoit domnia mea,
cu a noastră bună voință și curată
și luminată inimă...

U R I C

V

1. ...Да емс ест срик.
2. Да емс ест срик съ всем
доходом.

3. ...Все да емс ест срик съ
всеим хотаром...

4. Даем от нас срик...

5. ...Да емс ест срик съ всем
доходом непоршено николиже в
вѣкк...

6. ...Дали еси и потвердил
правокѣрное его крѣпленіе с на-
шей земли, едно татарское село и
с том селе десет челеди за татар
по имѣ...

7. Занеже мѣ видѣхше даніе
свѣтопочившаго родителя на-
шего, такожде даем и поткрѣж-
даем скѣтен црѣккѣ монастирю
от Нѣмцъ тотъ кышенисаное та-
тарское село да еи ест срик с
всеим доходом непоршено нико-
лиже в вѣкк.

8. Да емс ест срик съ всем
доходом, емс и дитем его и

1. ...Să-i fie uric.

2. Să-i fie uric cu tot venitul.

3. ...Totul să-i fie uric cu
tot hotarul...

4. Dăm dela noi uric...

5. ...Să-i fie lui uric cu tot
venitul nestricat niciodată în
veci...

6. ...I-am dat și i-am întărit
drept credincioasa lui vislujenie
în țara noastră, un sat tătăresc
și în acel sat zece sălașe de
tătari, anume...

7. De aceea noi văzând dania
sfânt răposatului părintelui nos-
tru de asemenea dăm și întărim
sfintei biserici a mănăstirii dela
Neamț acest mai sus scris sat
tătăresc să-i fie uric cu tot ve-
nitul nestricat niciodată în veci.

8. Să-i fie uric cu tot venitul,
lui și copiilor lui, și fraților, și

братиям и внучатом его и прѣснучатом и пращриатом и ксемс родс его кто сѧ им избереѧ наближнѧ непоршено николиже к кѣк.

9. Даем ѡт нас срѣк им, и дѣтем их и кксемс родс их к кѣк.

10. Все да ест емс срѣк с ксем хотаром и дѣтем его и внучатом его и прѣснучатом его и праштсрѣктом его и тѣм наближним братиям и сестрам его, непоршено николиже к кѣк.

nepoților lui și strănepoților lui și răsstrănepoților și întregului neam al lui cine se va alege lor mai deaproape, nestricat niciodată în veci.

9. Dăm dela noi uric lor și copiilor lor și întregului neam al lor în veci.

10. Totul să-i fie uric cu tot hotarul și copiilor lui și nepoților lui și strănepoților lui și răsstrănepoților lui și celor mai de aproape frați și surori ai lui, ne stricat niciodată, în veci.

M Ă R T U R I E

VI

1. Я на то ест кѣра нашего господства вишенписаннаго мы Ялѣѧндр ковеода.

2. Я на то ест кѣра нашего господства вишенписаннаго мы... и кѣра бояр наших.

3. . . И кѣра кѣх бояр молдавских и кѣлнких и малнх, непоршено николиже к кѣк.

4. . . Я на то ест кѣра моя и кѣра сынок моих, кѣра жспана Юга Жсржевича, кѣра жспана Стецко и с братиям своим, и кѣра кѣх бояр молдавских.

5. . . Я на то кѣра моя, кѣра матиж нашн кнѣгинѣ Мшатаж, кѣра сына нашего Олѣѧндра, кѣра сына нашего Богдана, кѣра бояръ наших: кѣра жспана Цефана, кѣра пана Станислава

1. Și la aceasta este credința domniei noastre mai sus scrisului noi Alexandru voevod.

2. Și la aceasta este credința domniei noastre, mai sus scrisului. noi... și credința boierilor noștri.

3. ...Și credința tuturor boierilor moldoveni și mari și mici, (uricul) nestricat niciodată în veci.

4. Și la aceasta este credința mea și credința fiilor mei, credința jupânului Iuga Giurgevici, credința jupânului Stețcu și cu frații lui, și credința tuturor boierilor moldoveni...

5. Și la aceasta credința mea, credința mamei noastre, doamnei Mușatii, credința fiului nostru Olecsandru, credința fiului nostru Bogdan, credința boierilor noștri: credința jupanului Ștefan,

Блокъскаго, и кѣра сѣхъ копаръ молдавскихъ.

6. ...Я на то ест кѣра нашего господства кишеписанаго Ялѣзандра коевода, и кѣра къзакюбелнаго сына нашего господства Нанаша коевода, и кѣра высехъ сынокъ нашихъ и кѣра копаръ нашихъ, кѣра пана Миханла и дѣтемъ его, кѣра...

7. Я при томъ марторна самъ господство ми кишеписанны...

credința panului Stanislav Elov-schi, și credința tuturor boierilor moldoveni.

6. Și la aceasta este credința domniei noastre mai sus scrisului Alexandru voevod și credința iubitului fiu al domniei noastre Iliăș voevod și credința tuturor fiilor noștri și credința boierilor noștri, credința panului Mihail și a copiilor lui, credința...

7. Iar la aceasta mărturia a însăși domniei mele mai sus scrisului...

INDEMN CĂTRE URMAȘI

VII

1. Я по нашемъ животѣ, кто бѣдетъ господаръ нашей земли да не разоритъ нашъ записъ и нашъ кѣрсъ безъ его кинты.

2. Я по нашемъ животѣ, кто бѣдетъ господаръ земли Молдавсконъ утъ нашихъ дѣтѣи или утъ дѣтѣи родителѣхъ нашихъ, бѣди кого Богъ изберетъ бѣти господаръ съ нашей земли Молдавсконъ, тотъ да не рѣшитъ наша дѣланіе и наше скрепленіе, нѣ да скрѣпитъ и да стврѣдитъ занеже емсѣ естъ дана отънина и дѣднина утъ насъ.

3. Я по нашемъ животѣ, кто бѣдетъ господаръ нашей земли бѣди утъ дѣтѣи нашихъ или утъ братнахъ нашихъ, или утъ нашего

1. Iar după viața noastră, cine va fi domn în țara noastră să nu strice zăpisiș nostru și credința noastră fără de vina lui.

2. Iar după viața noastră, cine va fi domn țării Moldovei din copiii noștri sau din copii părinților noștri, fie pe cine Dumnezeu va alege să fie domn în țara noastră a Moldovei, acela să nu strice dania noastră și întăritura noastră, ci să-i întărească și să-i împuternicească, pentru că îi este dată ocină și moșie dela noi.

3. Iar după viața noastră, cine va fi domn țării noastre fie din copiii noștri ori din frații noștri, ori din seminția noastră sau fie

племени, или бѣди кого Бог изберетъ бѣти, тотъ да не поршнитъ наше дѣло и наше стверженіе, али да бѣ имъ спачинитъ и скрѣпитъ занеже да имъ есмь имъ за ихъ правую и вѣрную службу.

pe cine Dumnezeu va alege să fie, acela să nu strice dania noastră și întăritura noastră ci să li-o întregească și împuternicească pentru că le-am dat pentru a lor dreaptă și credincioasă slujbă.

B L E S T E M

VIII

1. Ище кто ли разоритъ сен срик и сии знаменія да естъ проклетъ въ тѣхъ отци въ Никени и въ всѣхъ свѣтыхъ.

2. Ище кто ли разоритъ, то таковни да естъ проклетъ въ Господа Бога и въ Прѣчисти Мати его и въ тѣхъ свѣти отци въ Никени и да естъ подобенъ Ярию и Юди.

3. Таковѣи да естъ проклетъ въ Господа Бога и въ Прѣчисти Мати его и въ тѣхъ свѣти отци въ Никени и въ всѣхъ свѣтыхъ и въ свѣтаго вселеннаго патриарха и въ нашего митрополита и таковѣи да естъ подобенъ Юди Екаріотіанс предатель и юденемъ еже распени Христа, и триклетомъ Ярию.

4. ...Таковѣи да естъ подобенъ и Юди и проклетомъ Ярию и юденемъ еже рекоше на Христа, Спаса нашего, крѣвѣ его на нихъ и на чадѣхъ ихъ.

1. Iar cine va strica acest uric și aceste semne să fie blăstemat de cei 318 părinți dela Nicheia și de toți sfinții.

2. Iar cine ar strica, unul ca acela să fie blestemat de Domnul Dumnezeu și de Prea Curata lui Maică, și de cei 318 sfinți părinți dela Nicheia și să fie asemenea lui Arie și lui Iuda.

3. Unul ca acela să fie blestemat de Domnul Dumnezeu și de Prea Curata lui Maică și de cei 318 sfinți părinți dela Nicheia și de toți sfinții și de sfântul și a tot puternicul patriarh și de mitropolitul nostru și unul ca acela să fie asemenea lui Iuda Iscarioteanul, vânzătorul și jidovilor cari au răstignit pe Cristos și lui Arie cel de trei ori blestemat.

4. ...Acela să fie asemenea și lui Iuda și blestematului Arie și jidovilor cari au strigat asupra lui Cristos, Mântuitorul nostru: sângele lui asupra lor și asupra copiilor lor.

AUTENTIFICARE CU PECETE

IX

1. И на крѣпость сѣмѣ, келѣки есми писати и нашѣ печать прикѣсити к сѣмѣ листѣ.

2. Я на болюше оутѣрѣженїе келѣки есми слоуши нашѣмѣ Ицѣкови прикѣсити печать.

3. И на болюше крѣпость, келѣки есми нашѣмѣ кѣрномѣ Братю логофетѣу писати и нашѣ печать закѣсити к сѣмѣ листѣ нашѣмѣ.

4. Я на крѣпость томѣ и на паметь, келѣкъ есмо нашу печать келѣкию прикѣсити що бы непорѣшено то николиже до кѣка.

5. Я на крѣпость писалъ сѣбѣ чакъ предъ прѣосвященїемъ митрополитомъ Иосифъ, рѣкою Братїа логофета и закѣсани нашѣ печать.

1. Și pentru tăria acesteia, am poruncit să scrie și să lege pecetea noastră către această carte.

2. Și spre mai bună întăritură am poruncit slugii noastre, lui Iațcu, să lege pecetea.

3. Și spre mai bună întăritură, am poruncit credinciosului nostru Bratei logofătul, să scrie și să atârne pecetea noastră către această carte a noastră.

4. Iar pentru tăria acesteia și pentru pomenire, am poruncit să se lege pecetea noastră cea mare, ca să nu se clinească aceasta niciodată în veac.

5. Și spre întăritură am scris în Suceava dinaintea prea sfințitului mitropolit Iosif, cu mâna lui Bratei logofătul și am atârnat pecetea noastră.

DELIMITĂRI DE PROPRIETĂȚI

X

1. Я хотар томѣ селоу по старомѣ хотарѣ по кѣда изъ кѣка оживали.

2. Я хотар томѣ селѣ, сѣсми старими хотари по кѣда изъ кѣка оживали.

3. Я хотар пѣстинями, колико сѣмогѣт оживати три села досыт.

4. Тотъ естъ кѣс хотар.

1. Iar hotarul acelu sat după vechiul hotar pe unde din veac au umblat.

2. Iar hotarul acelu sat, cu toate vechile hotare, pe unde din veac au umblat.

3. Iar hotarul pustiilor, cât vor putea să trăiască trei sate în destul.

4. Acesta este tot hotarul.

5. Тот да им ест въе хотар. 5. Acesta să le fie tot hotarul.
 6. Я хотар тем дкѣм селам, 6. Iar hotarul acestor două
 почение въ ... до ... sate începând dela... până la...

Dir ec Ț i u n e:

въ толе на право, на лѣво,
 горѣ, доли погоре, пониже,
 с серед, поперекъ, около,
 на краѣ, с конецъ, далеко,
 близ, блиско,
 здѣ, тамо, подан,
 под, на, над,
 испрѣкъ, на конецъ,
 прѣд, сзад,
 протѣк, опатъ,
 с (к), через, после, сквозъ,
 межъ (междъ),
 с конец, с крѣхъ,
 въ верх (= обрѣшини) до сѣтина,
 гдѣ сходѣтъ.

De acolo la dreapta, la stânga,
 în sus, în jos, mai sus, mai jos,
 la mijloc, de-a-curmeziș, împrejur,
 la margine, la capăt, departe,
 aproape, aproape de,
 aici, acolo, lângă,
 sub, pe, deasupra,
 dela început, la sfârșit,
 înainte, înapoi,
 în față, în dos,
 în, peste, după, prin,
 între,
 la capăt, în vârf,
 dela obârșie până la gură,
 unde coboară.

Puncte cardinale:

к полсдне, полсноци,
 косток, запад.

Spre miazăzi, miazănoapte,
 răsărit, apus.

Dimensiuni:

велики, мали,
 високи, низки,
 широки, тесни, толсти,
 много, мало,
 дрекни (= стари), нови.

Mare, mic,
 înalt, jos,
 lat, îngust, gros,
 mult, puțin,
 vechiu, nou.

T e r e n:

поле, ровнина (= ровнина),
 пѣстина, гора (= дѣла, дна),
 могилица, могила,
 рипа, ребро, брег (= берег),
 долина, планина,
 дорога (= пѣтъ), тронан (= тронан).

Câmp, șes,
 pustiu, deal,
 moviliță, movilă,
 râpă, muche, mal,
 vale, munte,
 drum, troian.

A p e:

кода, источник,	Apă, isvor,
шипот, крѣница (= колодезь, стѣденица),	șipot, fântână,
поток, поточекъ, грѣло, рѣка,	pârîu, pârîiaș, gârlă, râu,
брод, лѣг, лѣжок,	vad, luncă, luncușoară,
блато, (= болото), став, озеро,	baltă, iaz, lac,
морѣ,	mare,
заподня, топица.	zăpodie, topliță.

P ă d u r i:

лѣсѣ, лесок,	Pădure, pădurice,
дѣброва, дѣбровка,	dumbravă, dumbrăvioară,
лѣснѣ, поiana,	lizieră, poiană,
сад.	grădină.

C o p a c i:

дрѣво, брод, дѣб, бѣкѣ,	Copac, brad, stejar, fag,
берестѣ (= брест),	mesteacăn,
лѣснѣ, колаха (= олаха),	frasin, anin,
тополь, липа, кѣрба (= крѣба, крѣнѣ),	pop, tei, salcie,
орѣхо, лѣбонѣ, виноград,	nuc, măr, vie,
березникѣ, колаши, бѣковина.	mestecăniș, ariniș, făget.

L o c u i n ț e:

град (= город), трѣг, село,	Cetate, târg, sat,
кѣт (= прикѣтокѣ),	cătun,
дом, хижа,	casă, bordei,
двор, гѣмно, паснка, млино,	curte, arie, prisacă, moară,
столап (= столѣп), павѣтѣ, мост,	stâlp, gard, pod,
порог.	pod umblător.

CINE A SCRIS, UNDE, CÂND?

XI

1. Писа Миѣхана дияк.	1. A scris Ghedeon diac.
2. Писа Исана логофѣт ѿ Бани хѣцкѣс (шест тисѣчѣ дѣкѣт сто двадѣсет шестѣ).	2. A scris Isaiia logofăt în Baia, 6926 (șase mii nouă sute două zeci șase).

3. Писан с Єсчакн, в лѣто
х҃с҃цѣ (шест тисѣчкѣ девѣт стѣ
сем на десѣт) Ноѣмврѣ зѣ рѣскою
Братѣа логофѣта.

4. Писанъ листъ с лѣто шесто
тисѣчноѣ пѣано ѡ сот мѣсеца
Юма ла (тридесѣт один) ден, с
нашемъ городѣ с Романа коеводѣ.

5. Пис в лѣто х҃с҃цѣ (шест ти-
сѣчкѣ девѣт сот осмѣ) мѣсеца
Юнкѣ кѣ (два десѣт девѣт) дни
Святыхъ Апостол Петра и Павла.

6. Писа аз Гѣдеон с Єсчакн в
лѣто х҃с҃цѣа (шест тисѣчкѣ девѣт
сот четири десѣт один) Юнна
ѣ (пѣт на десѣт).

7. Оцѣа писа с Васлаш в лѣто
х҃с҃цѣа (шест тисѣчкѣ девѣт сот
четири десѣт четири) Юнкѣ гѣ
(тринадесѣт).

3. Scris în Suceava, în anul
6917 (șase mii nouă sute șapte
sprezece) Noemvrie 7, cu mâna
lui Brateiu logofătul.

4. S'a scris cartea în anul șase
mii 9 sute deplin, luna lui Iulie
în 31 (trei zeci unu) de zile, în ora-
șul nostru al lui Roman voevod.

5. Scris în anul 6908 (șase
mii nouă sute opt), luna Iunie
în 29 (douăzeci nouă), ziua Sfin-
ților Apostoli Petru și Pavel.

6. Am scris eu Ghedeon, în
Suceava, în anul 6941 (șase mii
nouă sute patru zeci unu), Iunie
15 (cinci sprezece).

7. Oțel a scris, în Vaslui, în
anul 6944 (șase mii nouă sute
patru zeci patru), Iunie 13 (trei-
spre zece).

LECȚIA a XX-a

† Мы Александръ воевода,
 господарь земли Молдавскон
 и с нашими земляны
 панты || молдавскыми, на имѣ
 панъ Жюржъ, староста
 панъ Станиславъ Ротомпанъ,
 панъ Ми||ханло Дорогунскын,
 панъ Драгошѣ вт Нѣмцѣ,
 панъ Владъ дворникъ,
 панъ Гринко, || панъ Шандръ,
 панъ Владъ Сиретскын,
 панъ Спенѣ Жюржъ,
 панъ Нестѣкъ, панъ || Тобучъ,
 панъ Сина Бырличъ,
 панъ Оана дворникъ,
 панъ Оураклѣ Петръ,
 панъ Братѣл || Страовичъ,
 панъ Югша Тадеровичъ,
 панъ Жюржъ и Станъ вт Шү-
 мұза,
 панъ Чурба, || панъ Прочелникъ
 Етопанъ,
 панъ Маневичъ Ивашко столникъ,
 панъ Бырличъ Ста||нъ чашникъ,
 панъ Илѣшъ Думитровскын,
 панъ Шерба, панъ Владъ Чер-
 нѣн, ||
 панъ Ицко, панъ Равасъ Анто-
 кон,
 сябени есмъ и сябучемъ и
 потвержаем ||
 и с снмъ анетомъ нашим
 господарекы нашему великому
 Владиславоу, королю||ви Поль-
 скому
 и корунъ королевства Польского
 тогъ анетъ што есмъ дали ||

† Noi, Alexandru voevod,
 domn țării Moldovenești
 și cu noștrii pământeni
 panii moldovenești, pe nume
 pan Giurgiu, staroste;
 pan Stanislav Rotompan,
 pan Mihail Dorohoianul,
 pan Dragoș dela Neamț,
 pan Vlad vornic,
 pan Grinco, pan Șandru,
 pan Vlad Sireteanul,
 pan Spenea Giurgiul,
 pan Nesteac, pan Tobuci,
 pan Sin Bârlici,
 pan Oana vornic,
 pan Ureacle Petru,
 pan Bratul Straovici,
 pan Iugșa (al lui) Tader
 pan Giurgiu și Stan dela Șumuz
 pan Ciurba, pan Procelnic Stoian,
 pan Manevici Ivașco stolnic,
 pan Bârlici Stan ceașnic,
 pan Iliăș Dumitrovski,
 pan Șerba, pan Vlad Negru,
 pan Iațco, pan Ravas Litovoi,
 făgăduit-am și făgăduim și în-
 țărим
 și cu acest cărței noastrei
 domnului nostrului măritului
 (lui) Vladislav craiului Poloniei
 și (a) coroanei (a) crăiei (a) Po-
 loniei
 acest carte ce am dat

его милости к Каманици
коли сѧ есмѧ голдѣкали и за-
писали

его милости што бѣ||хѡмъ
то кѣчно оудержали
яко сѧ есмѧ тогда голдѣкали
и записали кѣ||чно и
николи непорѣшено и
хочемъ его милости сѣжити
и помогати с нашою || снѡю
то мѧ сѡбѣемъ при нашен

чти и при нашеѣ кѣрк

безо лѣсти и бѣ||з хѡтѣности
поддѣтъ крестѣанскаго права.

Ѥ на потверженѣ

прикѣсили || есмѧ печать наша к
сѡмѣ листѣ нашему.

Ко Авѡкѣ под лѣтъ рѡзка Хрис-
това ||

одна тѣсѡча лѣтъ и четѣриста
лѣтъ

и ѣ лѣто, мѣсѡца Октобрія оу ѣ.

(a) Salei Mării, în Camenița
când ne-am supus și (am) scris

(a) Salei Mării că vom fi
acesta vecinic ținem
cum ne-am atunci supus
și (am) scris vecinic și
niciodată nestricat și
vrem (a) Salei Mării (a) sluji
și (a) ajuta cu noastrei puterei.
Aceasta noi făgăduim pe (a) noas-
trei

onoarei și pe (a) noastrei cre-
dinței

fără înșelăciune și fără vicleșug
după (a) creștineștei dreptului
iar la întărire

atârnat-am pecetea noastră la
acestui cărței nostrului.

În Liov sub anii Nașterei (a lui)
Hristos

una mie ani și patru sute ani

și (al) 7 an în luna (a) lui Octom-
brie în 6.

† Noi Alexandru voevod, domnul țării Moldovei, și cu ai noștri pământeni, panii moldoveni anume: pan Giurgiu staroste, pan Stanislav Rotompan, pan Mihail dela Dorohoi, pan Dragoș dela Neamț, pan Vlad vornic, pan Grinco, pan Șandru, pan Vlad dela Siret, pan Spenea Giurgiu, pan Nesteac, pan Tobuci, pan Sin Bârlici, pan Oană vornic, pan Ureacle Petru, pan Bratul Straovici, pan Iușă al lui Tader, pan Giurgiu și Stan dela Șumuz, pan Ciurba, pan Procelnic Stoian, pan Manevici Ivașco stolnic, pan Bârlici Stan ceașnic, pan Iliăș al lui Dumitru, pan Șerba, pan Vlad Negru, pan Iațco, pan Ravas Litovoi, am făgăduit și făgăduim și întărim și cu această a noastră carte domnului nostru măritului Vladislav, craiul Poloniei și Coroanei crăiei Poloniei, această carte ce am dat mării sale în Camenița, când ne am supus și am dat scris mării sale că vom ține aceasta vecinic, cum ne am supus atunci și am dat scris

vecinic și nici o dată nestricat. Și vrem a sluji mării sale și a o ajuta cu puterea noastră.

Aceasta făgăduim noi, pe a noastră onoare și pe a noastră credință, fără înșelăciune și fără vicleșug după datina creștinească.

Iar spre întărire am atârnat pecetea noastră de această carte a noastră.

În Liov, în anii dela nașterea lui Cristos anul una mie patru sute șapte, luna Octomvrie în 6.

LECTIA a XXI-a

† Милостію Божію
 мы Ілѣа воевода
 господарь
 зе||ман Молдавскон
 чинимъ знаменито
 с сѣмъ || нашимъ листомъ
 оуѣмъ кто на нѣ
 оузритъ или его
 оуслышитъ || чтоучи
 аже прїиде
 прѣдъ господство ми
 Жоуржъ Оунгоурѣноуль ||
 и далъ по своему добру
 коли своего выслуженїа
 своему || сестричичеки Оуан
 и брату его Юзѣ
 двѣ селѣ на Тоур||лоуи
 на имѣ Прочеѣти и
 Нѣгишеѣи,
 а по его сѣмрѣти гдѣ ||
 ест его домъ на
 Невирѣ половина
 того села
 оу насъ Момъ.
 И ми ви||дѣвше ихъ
 волю такоже имъ
 даемъ ѿ насъ
 оурикъ и дѣтемъ ихъ
 и къ своему роду ||
 ихъ на вѣкы.
 Я при томъ былъ Жѣржъ
 староста и панъ Фырѣу
 и Пе||трѣ Братескоуа
 и Ванъ Вирішъ
 и Станѣа Дакидовъ
 и Богданъ дїакъ || и Оне и
 Филипъ.
 Я такожѣ

(Din) mila (lui) Dumnezeu
 noi Ilie voevod
 domn
 țării Moldovenești
 facem cunoscut
 cu acestui nostrului cărții
 tuturor care pe el
 vedea sau (a) lui
 auzi citindu-se
 că (a) venit
 înaintea domnia mea
 Giurgiu Ungureanul
 și (a) dat după (a) salei bunei
 voiei (a) sa (a) vislujeniei
 săului nepotului-de-soră(lui) Ulea
 și fratelui (al) lui Iugăi
 două sate la Turlui
 pe nume Proceștii și
 Neaghișeștii
 iar după (a) lui (a) morții unde
 este (a) lui casă la
 Nevira jumătate
 (a) acelui (a) satului
 în pădurea Momu.
 Și noi văzând (a) lor
 voiei asemenea lor
 dăm dela nouă
 uric și copiilor lor
 și întregului neamului
 lor pe veci.
 Iar la aceasta (a) fost Giurgiu
 staroste și pan Fărău
 și Petru Brătescul
 și Vană Viriș
 și Stanciul (al lui) David
 și Bogdan diac și One și
 Filip
 Și de-asemeni

КТО УТ НИХ
 НЕ ИМЕТ СНОУ ЛАГОДС ||
 УТ НИХ ДРЪЖАТИ
 ИЛИ ЕСДЕТ
 ОУСПОМИНАТИ
 ТОТ НАМЪ
 ЗАПЛАТИТ ||
 ШЕСТЪ ДЕСѢТЬ
 РОУБЛИ.
 И ВЕЛѢАН ЕСМИ
 Пашкоу ДѢАКС ||
 ПИСАТИ И ПЕЧАТЪ
 К СЕМОУ НАШЕМОУ
 ЛИСТОУ < ПРИВѢСТИ >.
 Пис || оу Гоучакъ
 на Петрок дѣнь
 в лѣто
 6940.

care dintre (ai) lor
 nu (va) avea acestei înțelegeri
 dintre (ai) lor (a) ținea
 sau va fi
 a pomeni
 acela nouă
 (va) plăti
 șase zeci
 ruble.
 Și poruncit-am
 (lui) Pașcu diacului
 (a) scri și pecetea
 către acestui nostrului
 cărții < a atârna >.
 Scris în Suceava
 la (a) Petrului zi
 în anul
 600 900 40 (6940)

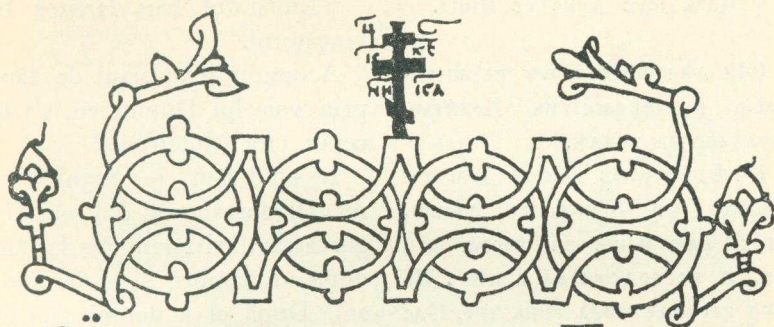
† Din mila lui Dumnezeu noi Ilie voevod, domnul țării Moldovei, facem cunoscut cu această carte a noastră tuturor cari o vor privi sau o vor auzi citindu-se, că a venit înaintea domniei mele Giurgiu Ungureanul și a dat de a lui bună voe, din vislujenia sa, nepotului său de soră, lui Ulea și fratelui său Iuga două sate la Turlui anume, Proceștii și Neghișeștii, iar după moartea lui, unde este casa lui, la Nevira, jumătatea acelu sat, în pădurea Momu. Iar noi văzând a lor voe, de asemeni le dăm dela noi uric și copiilor lor și întregului lor neam în veci.

Și la aceasta a fost: Giurgiu staroste și pan Fârău și Petru Bratescul și Vana Viriș și Stanciul al lui David și Bogdan diac și One și Filip.

Și de asemeni cine dintre ei nu va ținea această înțelegere sau va pomeni de ea, acela ne va plăti șasezeci de ruble.

Și am poruncit lui Pașco diac să scrie și < să atârne > și pecetea pe această carte a noastră. Scris în Suceava în ziua lui Petru (29 Iulie) în anul 6940 (1432).

LECTIA a XXII-a

СІНІАЪТОПНЕСЦЬ. ѿТО

ІАНАТЪПРОИЗВОЛЕНІЕМЪЖІЕМОЎДАВІСАДІЕМАТЪ:
 ③ЛПІО. 543. ПРІИДЕДРАГОШЕНОУВОДАСІУ
 ЛГФІСОНЗЕМАНІМАРАМЪРІШАЗАТІДРОНА
 ЛО. ИГВА В ЛѢ. ПОНЕГОУВАСНЬЕГОСАВОЕО
 ДА ЛѢ. ПОНЕСНЬЕГОЛІКОВОЕОДАГАН
 ЛѢ. И ПОНЕСВАБЕОУДАВОЕО 3 ЛѢ. ИГВА
 СНАМЪШАГІІПЕТТРВОЕО ВІ ЛѢ. ИПО
 НЕГВАЕРІПІЕГОРОМАВОЕОДАГ ЛѢ. ТАПОНЕМ
 ГВАЕРАПІЕГОСТІЕФАВОЕОДА3 ЛѢ. ИПОНЕ.
 ГВАГОАВОЕО СОДА А ЛѢТА:
 МОДАВІСІТІІНІ 4РІ
 ЛПІО. 543. МІА. А. ІСГ. СІІА. ЛЕЗІАВР
 ВОЕОВОДА. ГІРЕ. УМОДАВІСОНЗЕМАНІ. АІОГА
 ВООВОДА. 82А. МИРТАВОЕОВОДА. ИСІБЛА.
 ЛЕЗІАВРВОЕОВОДАМОДАВІСОНЗЕМАНІ. ЛВАѢ.

LECTIA a XXII-a¹⁾

† Царь Исусе Христосе Ника.

† Împăratul Isus Hristos Învățătorul.

Сѣи лѣтописецъ въ то || ан на-
чеса произволеніемъ Божіемъ
Молдавская земля. ||

Б лѣто ^{swaz} прѣиде Драгоше
воевода въ ^{gwrskn} земан,
въ Марамуриша за тѣромъ на ||
локъ, и господствова ѣ лѣт. По
него господствова синь его, Сас
воевода || ⁴ лѣт. По немъ синь
его, Лацко воевода, господствова
ѣ || лѣт. И по немъ господствова
Богдан воевода ⁸ лѣт. И
господствова || синь Мшштинъ,
Петръ воевода ¹² лѣт. И по ||
немъ господствова братъ его, Ро-
ман воевода ³ лѣт. Также по
немъ || господствова братъ его,
Стефан воевода ⁷ лѣт. И по
немъ || господствова Юга воевода
ѣ лѣт. ||

Молдавстии царіе. ||

Б лѣто ^{swaz} мѣсеца Априа кѣ
сталъ Александръ || воевода госпо-
даремъ ⁸ Молдавскон земан, а
Юга || ко[е]вода ³² лѣт. Мирча
воевода. И вѣлада || Александръ
воевода Молдавскою землю лѣ
лѣт.

Acesta e letopisețul de când,
prin voia lui Dumnezeu, s'a în-
ceput țara Moldovei.

În anul 6867 (= 1359) a ve-
nit Dragoș voevod din țara Un-
gurească, din Maramureș, la vânat
după un zimbru și a domnit 2
ani. După el a domnit fiul lui,
Sas voevod, 4 ani. După el fiul
lui, Lațco voevod, a domnit 8 ani.
Și după el a domnit Bogdan voe-
vod, 6 ani. Și a domnit fiul Mușa-
tei, Petru voevod, 12 ani. Și după
el a domnit fratele lui, Roman
voevod, 3 ani. Apoi, după acesta,
a domnit fratele lui, Ștefan voe-
vod, 7 ani. Și după el a domnit
Iuga voevod 2 ani.

Împărații Moldovei.

În anul 6907 (= 1399), luna
Aprilie 23, a stat Alexandru
voevod domn în țara Moldo-
vei; iar pe Iuga voevod l-a luat
Mircea voevod. Și a stăpâni
Alexandru voevod țara Moldo-
vei 32 de ani...

¹⁾ Începând cu Lecția XXII nu mai dăm traducerea juxtaliniară.

LECTIA a XXIII-a

† Бѣ Христа Бога благокр-
ны и христѡлюбивыи Іѡ Данъ
келѣ||кы воевода и господинъ
къ сѣи земли Зѣтрокѡлахѣнскѣи || и
Западинскимъ, Ямлашъ и Фѡг-
рашъ херцегъ, благо||произколи
господство ми и даровахъ сѣи
къ сѣи прѣчитани || хрисѡвѣдъ гос-
подства мѣ, болѣе господства
мѣ Дѣмитръ ѡт Ма||ниачѣ и
Балѣ съз дѣцѣми сѣи и Бръѣ-
нѣлъ съз бра||тѣми сѣи, ѡко да
имѣ ест Маниачѣ и поениа
Бръѣ||вилѡсъ и пол ѡт Изворѣни
ѡт Голѣмѣ горѣ || и Балѣ тре-
тиѣ част ѡт Стѣнѣи и Тодѣръ
и Радѣ||лъ полокина ѡт Бер-
воеѣи, къ ѡчинѣ || и къ ѡхабѣ
тѣмѣ, и тѣмѣ дѣцѣмѣ, по-
ча||виѣ ѡт ѡкѣиго кама, ѡт сви-
нѣго кама, || ѡт пчеларства, ѡт
кѣларства, ѡт глобы, || ѡт под-
возы, и ѡт подводы, рекѣ ѡт къ-
сѣки || сѣжѣи и даждѣи. И да нѣ
не смѣетъ бантовати || ни сѣдѣтъ,
ни глобникѣ, ни бирчи; конѣ сѣ||ви
похѣсѣлъ да имѣ позабавитѣ
ѡце и клас || единѣ, то таковы
имѣтъ прѣѣти кѣлико зло || и ѡр-
гѣѣ господства ми. Ёще же и
по сѣмѣрѣти господства ми, ||
къ ѡго изволитъ Господѣ Богѣ кѣ-
ти господинѣ Кѣлѣшкѣи || земли,
да ѡце поновитъ сѣи хрисѡвѣдъ
господства ми, || того Господѣ
Богѣ да ѡкрѣпитъ къ господствѣ
ѡго, ѡце ли || посрамитъ и разоритъ,
того Господѣ Богѣ да разоритъ ||

† În Cristos Dumnezeu, bine-
credinciosul și de Cristos Iubi-
torul, Io Dan, mare voevod și
domn a toată țara Ungrovlahiei
și a Transalpiniei, și duce al
Amlășului și Făgărașului, a bi-
nevoit domnia mea și am dăruit
acest întru totul prea cinstit hri-
sov al domniei mele boerilor
domniei mele: lui Dumitru din
Maniaci și lui Balea cu copiii săi
și lui Bârsan cu frații lui, ca să
le fie lor Maniaciul și poenile
lui Vrabilă și jumătate din Izvo-
renii din Dealul Mare și lui
Balea a treia parte din Stănești
și lui Toader și Radu, jumătate
din Berivoești de ocină și de
ohabă lor și copiilor lor, înce-
pând de vama oilor, de vama
porcilor, de albinărit, de găle-
tărit, de gloabe, de cărături și de
transporturi, adică de toate sluj-
bele și dăjdiile. Și să nu îndrăz-
nească a-i bântui nici județ, nici
globnic, nici birar. Cine se va
îndrăzni să-i bântue, chiar cu
un fir de păr, unul ca acela va
primi mare rău și urgie dela
domnia mea. Încă și după moar-
tea domniei mele, pe cine va
voi Domnul Dumnezeu a fi
domn al țării Românești, încă
să înoiască acest hrisov al dom-
niei mele. Pe unul ca acela,
Domnul Dumnezeu să-l întă-
rească în domnia lui. Iar dacă
va rușina și distruge, pe unul

и да съѣтъ здѣже тѣломъ, а въ бж-
дѣши въкъ || джцѣмъ, и да иматъ
счастье съ Исдѣж и съ Ирѣмъ ||
въ въки аминъ. И се скѣдетелѣ:
жѣпанъ Ялеса, || жѣпанъ Доброта,
жѣпанъ Бонко, жѣпанъ || Борчѣ,
жѣпанъ Станъ Ирчюлокъ, лѣго-
детъ Конка, || Милецъ вистниаръ,
Балѣ пахарникъ, Бѣшага сто||л-
никъ. Исписа сѣмъ сѣ Ирѣши Де-
кертѣа ѣ. ||

† Іу Данъ кѣкѣмъ да милостѣмъ
божѣмъ господинъ.

ca acela Domnul Dumnezeu să-l
distrugă și să-l ucidă, aici cu tru-
pul iar în veacul viitor cu su-
fletul și să aibă soartă cu Iuda
și cu Arie, în veci amin. Și iată
martorii: jupan Albul, jupan Do-
brotă, jupan Voico, jupan Bor-
cea, jupan Stan al lui Iarcu, lo-
gofăt Coica, Mileț vistier, Balea
paharnic, Bușaga stolnic. S'a
scris în Argeș, în Decembrie 1.

(Monograma) † Io Dan voevod
din mila lui Dumnezeu domn.

LECȚIA a XXIV-a

† Бѣ имѧ Ѡтца и Сина и
Свѧтого Дюуха, азъ Петръманъ,
направлѧм си дѧшъ при животѣ
си, и дакамъ монастирю къ ||
Козѣ цю имамъ иманѣ късе, и
ѣ винограда и дрѣго цю сѧ
вѣрацетъ мало голѣмо да е къ-
се монастирю, нѣ и кодѣница
да естъ къѣ. И семюу скѣдетеле: ||
жѣпанъ Ялѣсѧ, и жѣпанъ Иванко,
и жѣпанъ Станѣсѧ, и Кръстѧнъ
Петро, и Ханѣшъ пѣргаръ, и Боцѣ,
Конѣ Миѣалъ, и Йоно, || и Ра-
дѣсѧ Порка, и Яндрѣашъ, и Кон-
стандинъ, и Шефанъ а лѣ Ханъ Да-
видъ, и Балинъ, и Матѣшъ а лѣ
Коцани, и Янтонѣ Дѧлгы, и
попа || Стоѧ, и Бонко ѡт Ѡкна,
и Станъ. Исписасѧ сѣе въ лѣто
хѣцѧгъ, мѣсеца Июлѧ зѣ дѧнъ,
на Свѧтѣхъ Маринѣхъ. ||

Ещеже и по скѣрѣти моѣи,
аще кто разоритъ сѣе записанѣ,
то таковога Богъ да разоритъ и
да оубиетъ и зде и къ бѣдѣ || цюмъ
въцѣ, и да естъ проклѧтъ ѡт
Ѡтца и Сина и Свѧтого Дюуха
и ѡтъ тѣхъ свѧтыхъ ѡтецъ иже
къ Никенъ, и да естъ Юѣдинъ и
Ярѣинъ || и да мѣ е скѣпостатъ
Свѧтаа Тронѣа. И пакы скѣдѣ-
теле: жоупанъ Голѣ и жоупанъ
Мирѣхъ. ||

† În numele Tatălui și al Fi-
lui și al Sfântului Duh, eu Pe-
triman, îmi orânduiesc sufletul
în viața mea și dau mănăstirii
dela Cozia toată averea ce am și
2 vii și alt ce se va afla, mic-
mare, să fie totul mănăstirei. Ci
și moara să fie toată. Și acestuia
martori: jupan Albul și jupan
Ivanco și jupan Stanciul și Cris-
tian Petru și Hanoș pârgar și
Boțea, Conț Mihail și Iano și Radul
Porca și Andriaș și Constantin
și Ștefan *al lui*¹⁾ Han David și
Balin și Mateș *al lui* Coțani și
Antonie Lungul, și popa Stoia
și Voico dela Ocnă și Stan. S'a
scris acesta în anul 6933 (= 1425)
în luna lui Iulie 17 zile la Sfânta
Marina.

Încă și după moartea mea
dacă cineva va strica acest în-
scris, pe unul ca acela Dumnezeu
să-l distrugă și să-l ucidă și aici
și în veacul viitor și să fie bles-
temat de Tatăl și Fiul și Sfântul
Duh și de cei 318 sfinți părinți
dela Nicea, și să fie al lui
Iuda și al lui Arie și să-i fie
protivnică Sfânta Treime. Și
iarăși martori: jupan Golea și
jupan Mircea.

¹⁾ Atragem atenția asupra formei românești «*a lu*», într'acest document slav muntean din 1425.

LECȚIA a XXV-a

† Милостѣмъ Божѣмъ Іо
Младѣ Басаракъ кождо да и госпо-
динъ късеи земли Угровлахѣи-
скою, || дакатъ господства ми сѣе
поклѣнѣе господства ми храмъ
и вѣстѣи Прѣчистѣи || Бладицице
наши Богородице и Прѣснѣдѣи
Марѣи и Свѣтѣе Успенѣе, мона-
сти||рю въ Тисмену, тако да мѣ
сѣтъ села зовома на име: Шс-
шица, и Жи||дѣвѣица, и Жар-
ковецъ, и Потѣкъ, и вѣе Барѣ-
ниче, и Церѣвѣица, || Сѣлѣхѣица, и
Сѣлѣхѣица, и Бахна, и Гостѣици
къ Цѣлѣи Бѣбѣици, || тако да
мѣ естъ вѣина и вѣха, и ни въ
кѣгоже непѣтъкѣно || по вѣри-
мѣ господства мѣ. И карѣ кон
чѣлѣкъ хѣтъ лѣкѣи сѣ тѣго
сѣице, || да естъ слѣбѣно имъ въ
кѣсѣи даждахъ и сѣсѣахъ и
работѣхъ господства мѣ. || И да ихъ
не смѣтъ канѣвати ни правѣ-
телъ господства ми, ни сѣдѣи, ни
кѣрѣи, || понеже карѣ конъ цѣтъ кан-
ѣвати, въ цѣтъ прѣѣти кѣлико
зѣло и вѣрѣи || въ господства ми. ||

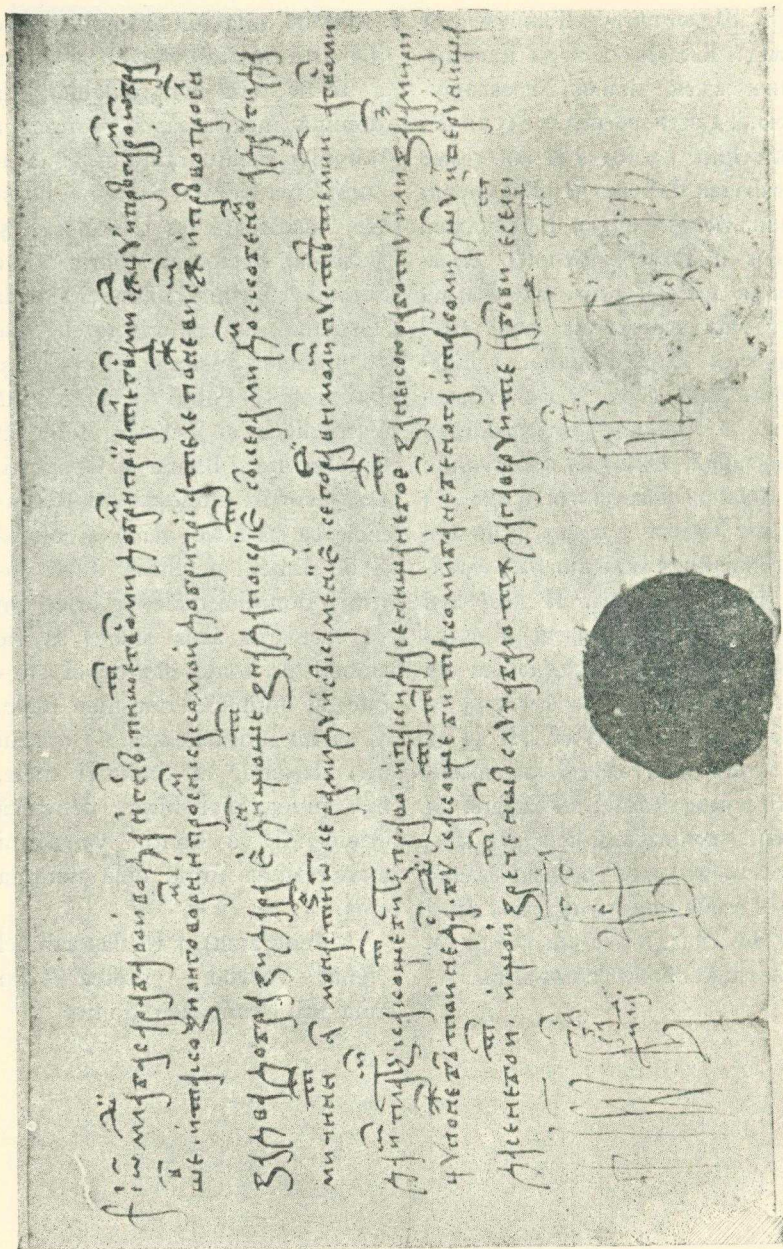
† Іо Младѣ Басаракъ кождо да,
милостѣмъ Божѣмъ господинъ.

† Din mila lui Dumnezeu, Io
Tânărul Basarab voevod și domn
a toată țara Ungrovlahiei, dă
domnia mea această poruncă a
domniei mele hramului și lăca-
șului Prea Curatei Stăpânei noas-
tre Născătoare de Dumnezeu și
pururea Fecioarei Maria și a
Sfintei Adormiri, mănăstirei dela
Tismana, ca să-i fie satele zise
cu numele: Șușița și Jidovștița și
Jarcoveț și Potoc și amândouă
Varovnicele și Țerovăț, Ielhovăț
și Ielhovița și Bahna și Gostiești,
care este în Giuleștii lui Bobot-
nici, ca să-i fie ocină și ohabă
și de nimeni neclintit, după po-
runca domniei mele. Și orice om
va locui în acea siliște să fie
slobod de toate dăjdile și sluj-
bile și muncile domniei mele.
Și să nu îndrăznească a-i bântui
nici dregător al domniei mele,
nici județ, nici birar, pentru că
oricine îi va bântui va primi
mare rău și urgie dela domnia
mea.

(Monograma) † Io Basarab cel
Tânăr voevod — pecetea — din
mila lui Dumnezeu domn.

LECȚIA a XXVI-a

L E C Ț I A a XXVI-a

† Іw Младї Басараба конкода
и господинѣ, пишеть господство
ми добрим прїателем господства
ми, сждѣс и прѣгаром ѡт Бра||
шек, и такози ки говорим и
просим како мои добри прїателе,
понеже ки сжм и прѣко проси||
за два добра зидара, єдин цю
цет зна да покрїет сѣ керамн-
дом скокеном, а дрѣги да || ми
чинит ѣ монастыр ѡт керамидѣ
и сѣ каменїе. Сего радї ки мо-
лим, пшетїте ми их, а господ-
ство ми || да им платїм како
цет битї прако. И паки да се
нища не боет за некою работѣ
или за размири||цѣ, понеже Богъ
той не даст, єсдї како цет битї,
тако ми Бога небеснога и тако
ми джшѣ и керѣ нища || да се не
конт. И цю изречет нашѣ слѣга
Балотѣ да га керѣнте. И Богъ
ки кеселит. ||

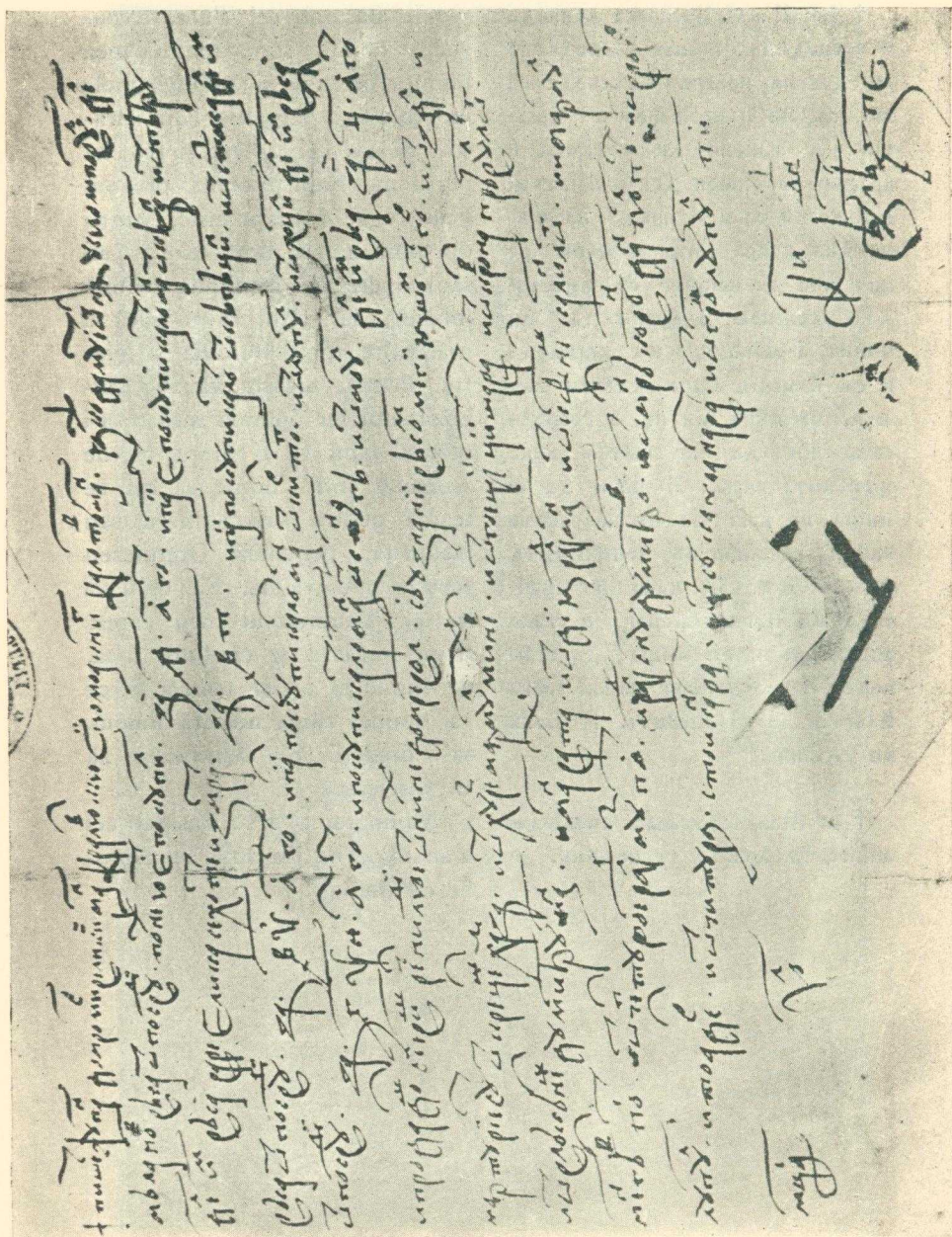
† Іw Младї Басараба кѣкѣда,
милостїѣ кожїеѣ господинѣ.

† Io Basarab cel Tânăr, voe-
vod și domn, scrie domnia mea
bunilor prieteni ai domniei mele
județului și pârgarilor din Bra-
șov. Și așa vă vorbesc și rog, ca
pe ai mei buni prieteni, precum
v'am rugat și mai înainte, pentru
doi buni zidari, unul care va ști
să acopere cu cărămidă scobită
(olane); iar altul să-mi facă o
mănăstire din cărămidă și pia-
tră. Pentru aceasta vă rog slo-
boziți-mii iar domnia mea o să-i
plătesc cum va fi drept. Și de
asemeni, întru nimic să nu se
teamă pentru vreun lucru sau
răsmiriță, pentrucă Dumnezeu
aceasta n'o va da. Fie cum va
fi, pe Dumnezeuul meu ceresc
și pe sufletul și credința mea,
de nimic să nu se teamă. Și ce
va spune sluga noastră Balotă,
să-l credeți. Și Dumnezeu să
vă veselească.

(Monograma) † Io Basarab cel
Tânăr voevod din mila lui Dum-
nezeu domn.

LECTIA a XXVII-a

LECTIA a XXVII-a

† Пишет жъпан Добромир
 елики бан Кралуевскю сѣю моа
 книга Калотък бан, іакоже да
 мѣ ест ѡчинъ с село Липовѣ,
 дело || Бѣлановъ кѣса, ѡт поксѣдї,
 понеже ю ест поксѣни за хѣ аспри
 готѡки. И пак ест поксѣни Калотъ
 бан ѡт Къзан и ѡт Пѣтрѡ ||
 дело имъ кѣса каре елика се хо-
 тет избрати, за хѣт. И пак по-
 ксѣни Калотъ ѡт Кѣпѣцини и
 ѡт Стоика дело имъ || кѣса, ѡт
 поксѣдї, за хѣ аспри готѡки. И
 пак поксѣни Калотъ бан ѡт Ки-
 топ и ѡт Лѣнѣ и ѡт Хоцѣнѣ
 дело имъ кѣса, || ѡт поксѣдї, за
 хѣ аспри готѡки. И поксѣни
 Калотъ бан ѡт Стѣнѣ и ѡт
 Бѡѣ дело имъ кѣса, за ѣ аспри
 готѡки. || И продадоше сѣе киш-
 речени люде ѡт нишѣнѣ добре колѣ,
 сѣе знанїе кѣсомъ мѣтѣшомъ ѡт
 гор и ѡт зѡл. И || мартѣе сѣт:
 ѡт Крецѣи, Хамза и ѡт Хѣрез,
 Барѣѣ Мишѣнѣ, и ѡт Гѡѣѣ,
 Цѣкѣ катахъ и ѡт Крокѣ, Прѣ-
 кѣѣ лѡгофѣт, || и ѡт Вѣлѣѣниѣ,
 Дѣмитѣ бан и Бан катахъ и ѡт
 Дїѣ, Радѣ бан и ѡт Корѣш,
 Калин лѡгофѣт и и Барѣѣ || Бен-
 гѣѣ постѣлник и ѡт Чѣпѣѣ,
 Радѣ Бѣзѣ[скѣ] (?) постѣлник и
 Радѣ синѣ Дѣмитѣѣ и ѡт
 Бѣрѣѣѣ, Данѣѣѣ постѣлник
 и ѡт Бѣрѣѣѣ, || Лѣнѣ и Тоѣѣѣ
 и ѡт Чѣпѣѣ, Стѣнѣѣ катахъ и
 ѡт Стѣѣ, Хѣѣѣ катахъ и ѡт
 Гѣѣѣ, Лѣнѣѣ.

† Scrie jupan Dobromir, mare
 ban al Craiovei, această carte a
 mea lui Calotă, banul, ca să-i fie
 lui moșie în satul Lipovul, par-
 tea lui Balan toată, de pretutin-
 deni, pentru că a cumpărat-o cu
 4000 aspri gata. Și iarăși a cum-
 părat Calotă banul, dela Căzan
 și dela Pătru, partea lor toată,
 oricât se va alege, pentru 2300.
 Și deasemeni a cumpărat Calotă,
 dela Căpățână și dela Stoica, par-
 tea lor toată de pretutindenii, pen-
 tru 2400 aspri gata. Și iarăși a
 cumpărat Calotă banul dela Chir-
 top și dela Lupul și dela Hoțilă,
 partea lor toată, de pretutindenii,
 cu 3750 aspri gata. Și a cum-
 părat Calotă banul dela Stângă
 și dela Boul partea lor toată
 pentru 900 aspri gata. Și au vân-
 dut acești mai sus pomeniți oa-
 meni de a lor bună voie, cu ști-
 rea tuturor megiașilor, și din
 deal și din vale. Și mărturie sunt:
 din Crețești: Hamza, și din
 Hurez: Barbul al lui Mihnea, și
 din Goești: Țicșa vătaful, și din
 Crovna: Pârful logofăt, și din
 Vâlcănești: Dumitru ban și Ban
 vătaf, și din Diia: Radul ban,
 și din Corneș: Calin logofătul
 și Barbul al lui Benga postelnic,
 și din Cepturoaea: Radul Buze-
 (scul) (?) postelnic și Radul, fiul
 lui Dumitru, și din Brâncoveni:
 Danciul postelnic, și din Vrâ-
 vor: Lupul și Toader, și din

Писаѣм || мѣсеца Юл ки дни,
къ лѣто 7385.

Citura: Stoican vătaf, și din
Seaca: Hrana vătaf, și din Groși:
Lupul.

S'a scris în luna Iulie 28 zile
în anul 7085 (= 1577).

L E C Ț I A a XXVIII-a

† Милостію божією мѣѣ Алек-
сандрѣ воевода, господарѣ земли
Молдавіѣ||скон, чинимѣ знаме-
нито и съ симѣ листомъ нашимѣ
оуѣкмѣ || кто на нѣ оузритѣ или
его оуслышитѣ, оже есмѣ оучи-
нили || за дѣшїе дѣшѣ дѣла
предковѣ нашихъ и за наше здо-
ровье || и дали есмѣ монастыреки
свѣтлого оузнесенїа Христова, што
на Немци||шори, одно озеро на
Прстѣ на имѣ Асчѣуѣ, николи
непо||ршенѣ на кѣкѣ кѣчнѣмѣ.

И на то кѣра нашего господ-
ства || кѣшписаннаго Александра
воеводѣ и кѣра оуѣкѣ боярѣ ||
молдавіекѣхъ.

Писан оу Гочакѣ, в лѣто 7513
Ноемврїа 3, рскою Братїа лого-
дѣта.

† Din mila lui Dumnezeu, noi
Alexandru voevod, domn al
țării Moldovei, facem cunoscut,
și cu această carte a noastră,
tuturor cari o vor vedea sau o
vor auzi, că am făcut, pentru
pomenirea sufletului strămoșilor
noștri și pentru a noastră sănă-
tate, și am dat mănăstirii sfintei
Înălțări a lui Cristos, ce este la
Nemțisor, un iezer pe Prut,
anume Luciul, de nimeni ne-
clintit, în vecii vecilor.

Iar la aceasta: credința dom-
niei noastre mai sus scrisului
Alexandru voevod și credința
tuturor boierilor moldoveni.

Scris în Suceava, în anul 6917
(= 1409) Noemvrie 7, cu mâna
lui Bratei logofătul.

LECTIA a XXIX-a

† Милостїю божїю мы Сте-
фанъ воевода, господаръ зе||ман
Молдакскон, чинимъ знаменито
не сѣмъ ли||стомъ нашимъ кто
на нѣ оузритъ или оуслы||шитъ
чтѣши, оже произволи господ-
ство ми добрымъ || нашимъ оу-
мисломъ, и оучинихмо за наше
здравїе || и за дшїе свѣтопочик-
шїихъ родителей нашихъ, и дали ||
есми монастырю въ Полѣни три
челвди циган||скы на имѣ:
Слакъ Хрѣлоуѣнъ и Косте Чръ-
нїи Гла||ковъ зѣтъ, и Микоу-
лицъ, да вѣдѣтъ томъ || прѣд-
реченномъ монастырю непорѣшени
съ кѣ||мъ доходоу на вѣки.

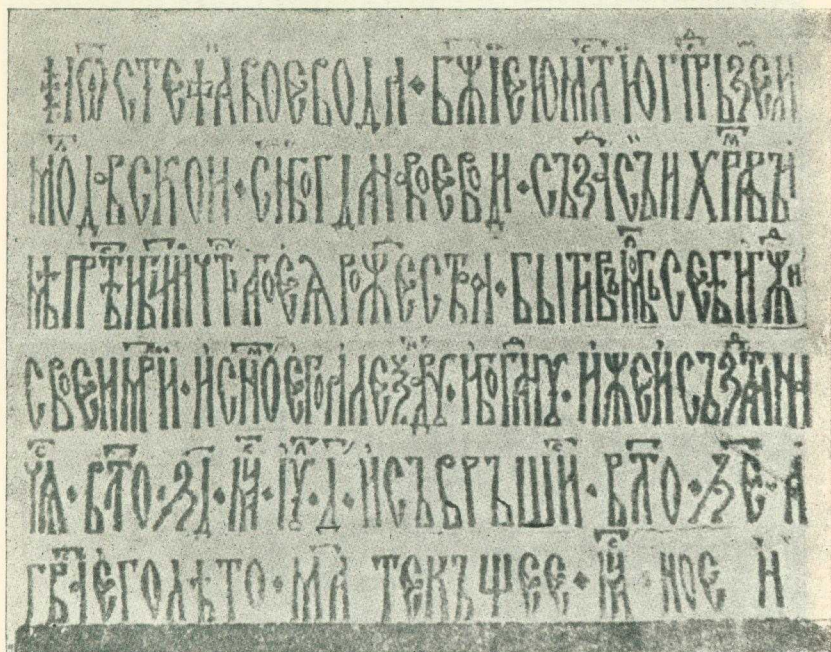
И на то ест кѣра господства
ми, || и кѣра бояръ господства
ми, кѣхъ, и великихъ и малыхъ.

Пи||салъ Оанча граматитъ оу
Гочакъ, в лѣто ^хсѣмъ || Юнѣ
въ кѣ.

† Din mila lui Dumnezeu, noi
Ștefan voevod, domn al țării
Moldovei, facem cunoscut și cu
această carte a noastră, cine o
va vedea sau o va auzi citin-
du-se, că a voit domnia mea, cu
al nostru bun gând, și am făcut,
pentru sănătatea noastră și pen-
tru pomenirea sfânt răposaților
părinților noștri, și am dat mănăstirii din Poiana trei sălașe
țigănești anume: Slav Hârlovea-
nul și Coste Negrul, ginerele lui
Slav și Miculiță, să fie aceste
mai sus pomenitei mănăstiri, ne-
clintite, cu tot venitul, în veci.

Iar la aceasta este credința
domniei mele și credința boie-
rilor domniei mele, tuturor, și
mari și mici.

A scris Oancea gramatic, în
Suceava, în anul 6942 (= 1434),
Iunie în 26.

LECTIA a XXX-a¹⁾

† Іѡ Стефан коекода, кожѣю
младестью господарь земан || Мо-
дакекон, синь Богдана коекоди,
сѣзда сѣи храм кѣ ѿмѣ Прѣ-
чисти Богородици и чистнаго ѿ
Рождества быти кѣ молебъ сѣбѣ
и господи || скои Марїи и си-
ном его Александръ и Богданъ,
иже и сѣздати на || часѣ, к лѣто
ѡд, мѣсеца Іса ѿ и сѣкръшнем
к лѣто ѡе, а || господства его
лѣто ма текъщее мѣсеца Ноем-
брїа ѿ.

† Io Ștefan voevod, din mila
lui Dumnezeu, domn al țării
Moldovei, fiul lui Bogdan voe-
vod, a zidit acest hram întru
numele Prea Curatei Născătoare
de Dumnezeu și a cinstitei ei
nașteri, ca să fie întru rugă sie-și
și a doamnei sale Maria, și a
fiilor lui: Alexandru și Bogdan.
Care a și început a se zidi în
anul 7004 (= 1496), luna Iulie
4, și s'a săvârșit în anul 7005
(= 1497), iar a domniei lui anul
41 curgător, luna Noembrie 8.

¹⁾ Exercițiile noastre paleografice fiind grupate după dificultăți; dăm în
Lecțiile XXX—XXXIII câte-va exerciții de o descifrare mai anevoioasă.

LECTIA a XXXI-a

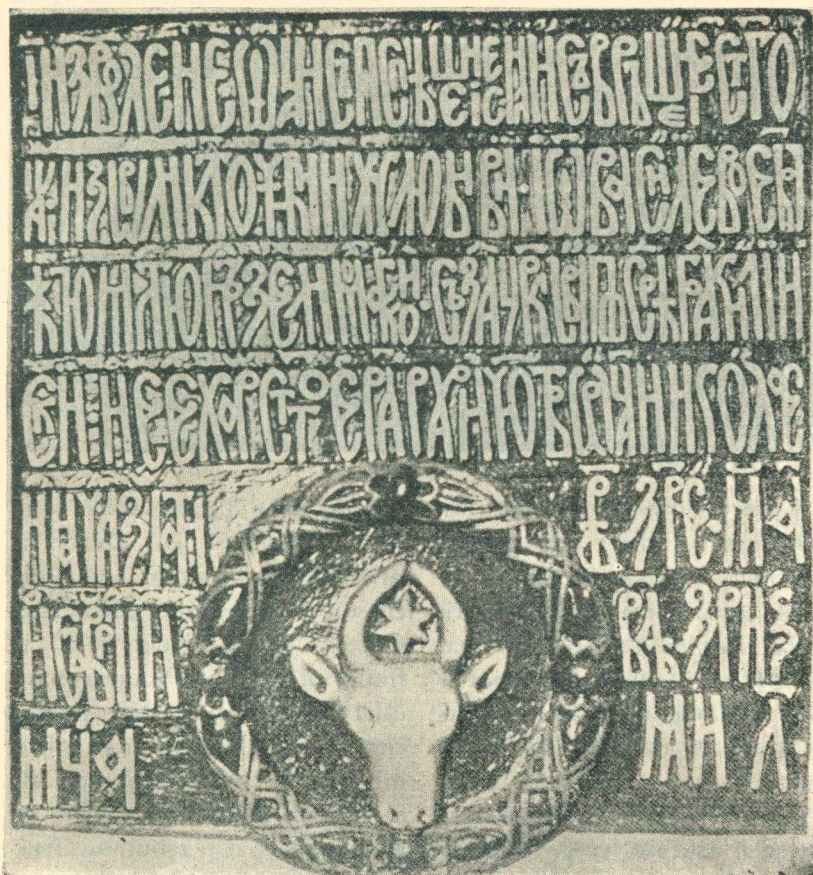

† Елена Деспотова госпожда
 Пе|тра коевода поконна[го], сѣз-
 [д]а сѣи храм || въ имѣ свѣтого
 великомоученика Гевр|гѣа къ Бо-
 тѣшанѣхъ трѣхъ, къ днѣ || г[ос]-
 по[дина] Іо Стефа[на] коевода, и
 сѣврѣ||ши в лѣтѣ змѣ, мѣ-
 сѣца ѿхтоверѣа.

Elena a Despotului, doamna
 răposatului Petru voevod, a zi-
 dit acest hram în numele sfân-
 tului marelui mucenic Gheorghe,
 în târgul Botoșanilor, în zilele
 domnului Io Ștefan voevod. Și
 s'a săvârșit în anul 7049 (= 1541),
 luna Octomvrie.

LECTIA a XXXII-a

† Изколенїем ѿтца и съ пос-
пѣшенїем[м] Сина и съкрѣшенїем
свѣтлого || Дѣха, изколи благо-
чистивїи и христомлюбикїи Іо
Василїе воеводы || божию мило-
стїю господарь земан Молдав-
скон, създа црѣкву пш срдѣ
град Киѣи||скїи, идеже ест храм
свѣтлого ерарха и чудотворца
Николае. || И начеса зидати в лѣ-
то зрне Марта, || и съкрѣшиса
в лѣто зрне, мѣсеца Маи ѿ.

† Cu voia Tatălui și cu aju-
torul Fiului și cu săvârșirea
Sfântului Duh, a voit, bine-
cinstitorul și de Hristos iubitorul,
Io Vasile voevod, din mila lui
Dumnezeu domn al țării Mol-
dovei, să zidească biserică în
mijlocul cetății Chilia, unde este
hramul sfântului ierarh și făcă-
tor de minuni Nicolae. Și a înce-
put a se zidi în anul 7155 (= 1647),
Martie și s'a sfârșit în anul 7156
(= 1648), în luna Mai 30.

LECTIA a XXXIII-a

† Изколенѣм ѿца и съ по-
спѣшенѣм Гина, съкрѣшенѣм
Скѣтаго Дѣха амин. Ге сѣо аз
раб владика моего Івѣса Христа ||
жѣпан Владѣа бан със братѣм
си жѣпан Дѣмитръ прѣкалаб и
Балика спатар, почихѣм сѣю скѣ-
ти храм къ дѣни Басараба || кѣ-
кѣда. И потомъ кѣст къ запѣ-
стенѣ много крѣме дондеже до-
стигю и азъ раб Івѣсѣу Христѣу
жѣпан Радѣа кѣл армаш и със
моимъ || братѣм жѣпан Прѣда спа-
тар и Строе постѣлник, анепси
жѣпанъ Владѣа бан и сини жѣ-
пан Радѣа бѣик кѣл армаш, ми же ||
видѣхѣм сѣю скѣтое место како
естъ несправлено, тѣмъ радѣ ми
съпотрѣдихѣм и подкигохѣм
сѣю || скѣты храм и скрасихѣм къ
молебъ скѣтого архѣерарха ѿца
нашего Никѣли Мирилекенскы. ||
И мы стѣрѣдихѣм и стѣвори хѣм
сѣю скѣти храм къ дѣни благо-

† Cu voia Tatălui și cu aju-
torul Fiului și cu săvârșirea
Sfântului Duh, amin. Iată deci,
eu robul stăpânului meu Isus
Cristos, jupan Vladul ban, cu
frații săi: jupan Dumitru păr-
călab, și Balica spătar; am în-
ceput acest sfânt hram în zilele
lui Basarab voevod. Și apoi fu
în pustiire multă vreme până ce
am ajuns și eu, robul lui Isus
Cristos, jupan Radul vel armaș
și cu frații mei jupan Preda spă-
tar și Stroe postelnic, nepoți ai
lui jupan Vladul ban și fii ai lui
jupan Radul, fost mare armaș,
noi însă, văzând acest sfânt loc
cum este neisprăvit, pentru acea-
sta noi ne-am trudit și am ridicat
acest sfânt hram și l-am zu-
grăvit, întru ruga sfântului ar-
hierarh părinte al nostru Niculae
Miralichianul. Și noi am întărit
și am făcut acest sfânt hram,

чистиваго и христѣлюбиваго Іу
Михѣ || кнѣвѣда, син великаго
и прѣдобраго Іу Аляѣандра кнѣ-
вѣда. Почисл мѣсеца Април ѣ
дни и сквернишл мѣсеца Юн ѣ
дни, в лѣто 7345.

în zilele binecinstitorului și de
Hristos iubitorului, Io Mihnea
voevod, fiul marelui și prea
bunului Io Alexandru voevod.
S'a început în luna Aprilie 20
zile și s'a săvârșit în luna Iunie
8 zile, la anul 7096 (= 1588).

EXTRASE DIN DOCUMENTE

(JURIDICE)

1. И варе кто хтет локити без колю калсгерум, то такови да знае ере га чем сѹкати ти господство ми тере мѣ кем накезати камен на грѣлѣ тере га чем мети сѹти кѣ кодѣ.

2. Чловека тога цю не ке платит камѣ скѣтомѣ монастирѣ цю ест достоанію, такокаго чловека тако да знает ере се ке на ражен поставити на брод.

3. Иноже мѣ сѣмотрихом и ми тот послѣдний запис и обрѣтохом и познахом литера его како он сам сѣ своеѣ рѣкоѣ писал.

4. Тота селище досега слѣга наш сѣ сричѣ, нѣ била зостала господарска ради една дѣшегѣбинѣ цю се сбили едни грѣци на тѣх хотари.

5. Дал крѣчмѣ ти аспри прѣд прѣгаром ѡт Рибник и господство ми кон.

6. И дал алдамаш прѣд пѣгаром ѡт Рибник аспри си.

7. Некѣла ест била кѣспрашаа по кѣсиѣ брати его ѡт село Лазорел: хоцици ли кѣспити сѣю дело емѣ или нѣ; а они ест били рекѣ, ере не могѣт да дрѣжити негове делове за очинѣ; не како да се кѣспити дрѣзе очинѣ и дѣдини.

8. Господство ми кѣпрашахом с дикан господства ми и ѡт

1. Și oricine va pescui fără voia călugărilor, unul ca acela să știe că-l va prinde domnia mea de i va lega o piatră de gât de-l va arunca în apă.

2. Acel om care nu va plăti vamă sfintei mănăstiri, ce-i este venitul, un astfel de om să se știe că se va pune în țeapă la vad.

3. Deci, cercetând și noi acest din urmă zapis, am aflat și am recunoscut litera lui, cum că el singur cu mâna lui a scris. (*Doc. Vasile Lupu. E vorba de scrisul lui Stroici logofătul*).

4. Acea siliște a dobândit-o sluga noastră cu uric, căci a rămas domnească pentru o dușegubină, pentru că a omorât un grec pe acele hotare.

5. A dat (la) cârșmă 350 aspri înaintea pârgarilor dela Râmnic iar domniei mele calul.

6. Și a dat aldamaș înaintea pârgarilor dela Râmnic aspri 250.

7. A întrebat Necula pe toți frații lui din satul Lazorel: voesc să cumpere această parte a lui sau nu; iar ei au zis că nu pot să ție părțile lor de ocină, necum să mai cumpere alte ocine și moșii.

8. Domnia mea a întrebat în divanul domniei mele înaintea

прѣд владнцем и ѡт прѣд кѣ-
сем правителем и болѣром гос-
подства ми по Радѣ постелник
и по сестра емѣ Фрѣжина, съе
каше колю продати кишереcheno
село или ни? Да не речете ки по
ошнствне господства ми яко
кѣзвратити село ѡт господства
ми и ѡт свята монастыр. Я ѡни
рекоше и виеглашанти како не
продахом того село съе нѣка
снаѣ.

9. И ти Татѣѣ ѡт Хинцици
еко те постаки господство ми
катах да ми пазниш тои браницѣ
и да се неколисаш и съе сию
книгѣ господства ми да кликаш
ѣ трѣг да слышатъ скакого чло-
века ере ю сѣм дал господство
ми свѣтомѣ монастырс...

10. Еѣ том Петрашко коекода
гледах и сѣдих по правдѣ и по
законѣ и дал ест закон кѣ бо-
лѣри да заклет. Еѣ днне стараго
поконномѣ Илѣандрѣ коекода Ба-
деа ереже не оставил ест нѣ ест
пошеа ѣ прѣх съе Стан тере ест
кѣзимал закон през закон кѣ бо-
лѣри. Таже кѣда ест бил на
дѣнѣ и на сорок, а Бадѣа ѡн
однесла закона за пѣлно ѣ ди-
кан кѣ за болери тере ест закляли
како нест имал Параскива очинѣ
ничесоже.

11. Понеже ест билн заклены
тех кѣ болѣри крико, таже кѣ
том поконномѣ стараго Илѣан-
дрѣ коекода кѣзимал ест колоки
тех кѣ болѣри како ест бил стар
закон.

vlădicăi și înaintea tuturor dre-
gătorilor și boierilor domniei
mele pe Radul postelnic și pe
sora lui Frujina: cu voia voastră
vindeți mai sus pomenitul sat sau
nu? Ca să nu spuneți, după ple-
carea domniei mele, ca să se în-
toarcă satul dela domnia mea și
dela sfânta mănăstire. Iar ei
au zis și au glăsuț că n'au
vândut acest sat cu nicio silă.

9. Și pe tine, Tatule din Hin-
țești, iată te pune domnia mea
vătaf ca să-mi păzești acea bra-
niște și să te nevoești și cu această
carte a domniei mele ca s'o strigi
în târg ca să audă orice om că
am dat domnia mea sfintei mă-
năstiri...

10. Intru aceea Pătrașcu voe-
vod a cercetat și a judecat după
dreptate și după lege și a dat
lege 12 boieri ca să jure. În zilele
răposatului bătrânului Alexandru
voevod, Badea încă nu s'a lăsat,
ci a mers la pâră cu Stan de a
luat lege peste lege 24 de boieri.
Iar când a fost la zi și la soroc,
Badea, el, a adus legea deplin
în divan — 24 boieri — de au jurat
cum că n'a avut Paraschiva ocină,
nimic.

11. Pentrucă acei 12 boieri au
jurat strâmb, răposatul bătrânul
Alexandru voevod, a luat boii
acelor 12 boieri, cum era legea
veche.

12. Таже кѣда ест била на дѣнѣ а съи болѣри иже сѣт вишереченне ѡни снѣирали се зде на стол с Бѣксреци и пошели сѣт кѣси кѣпно със Прѣда столник на свѣта митрополие иже сътворена ѡт Константин Шербан коі-кода тери ест заклешѣ със Прѣда столник кѣснх със рѣки нх по свѣтѣе евангеліе како не сътвориа Барбѣа корникѣа по мегіаши ѡт Порчени кечини с сілостинѣ.

13. Им дадохъ господство ми кѣ клетовци, тере нх сѣ однесли прѣдъ жѣпан Радѣа ѡт Борѣци, та сѣ клели како ест права ѡчина свѣтомѣ монастирѣ; а жѣпан Радѣа ѡн ест писаа книгѣ до господство ми како сѣ клели и дали свѣтомѣ монастирѣ. Сего ради и господство ми дадохъ свѣтомѣ монастирѣ.

14. Видѣхомъ господство ми и книгѣ покойномѣ дѣдѣа господства ми Ялѣандрѣа коікода над снѣ делн за очина когда бистъ теченне лѣтомъ ^х303 како нх ест била побратила Нѣкша синови със дѣщере ѡн над снѣ делн за ѡчинѣ.

15. Да сѣт колни камешн ка-лѣгером, да испишетъ с катастихъ кто не ке платитъ, те да донесетъ кѣ господства ми.

16. Хотаръ тои пасникн цю ест с хотаръ Попеѣомъ да ест колн ест хотаръ едное пасикѣ и колико бѣдетъ мочѣ кедъ единъ молодецъ ѡт сряда пасникн еднимъ киємъ на сѣи сторони.

12. Deci, când a fost la zi, acești boieri, cari sunt mai sus pomeniți, s'au adunat, aici la scaun în București, și s'au dus toți, împreună cu Preda stolnic, la sfânta mitropolie, care este făcută de Constantin Șerban Voevod, de au jurat cu Preda stolnic, toți cu mâinile lor pe sfânta evanghelie, cum că nu a făcut Barbu vornicul pe megieșii dela Porcenii vecini în putere.

13. Le-am dat domnia mea 12 jurători de i-a adus înaintea lui jupan Radu din Borăști, de au jurat cum că este dreaptă ocină sfintei mănăstiri; iar jupan Radul a scris carte la domnia mea cum au jurat și au dat sfintei mănăstiri. Pentru aceasta și domnia mea am dat sfintei mănăstiri.

14. Am văzut domnia mea și cartea răposatului moș al domniei mele, Alexandru voevod, asupra acestor părți de ocină, când a fost cursul anului 7077 (= 1569), cum a înfrățit Neacșa fiii cu fetele ei peste aceste părți de ocină.

15. Să fie volnici vameșii călugărilor să-l înscrie în catastih pe cel care nu va plăti și să-l aducă la domnia mea.

16. Hotarul acelei prisăci, care este în hotarul Popeștilor, să fie cât este hotarul unei prisăci și cât va putea să arunce un tânăr din mijlocul prisăcei cu o măciucă în toate părțile.

17. Покъснили кааѣгери за сѣ аспри и да изкадет и ѡт десет напѣсти за бир. Таже господство ми изметниа съм тѣх напѣсти ѡт катастих ѡт кистиар господства ми.

18. Ёст къпила госпожда господства ми кишеречена очинѣ със аспри ѡт над дажбоке ѡт кечини ѡт села ен за дѣдине ѡт над родителане ен, не сѣт къпене ѡт аспри господски ѡт хорѣ.

19. Нѣст имал нихто трѣкѣс да покони дѣдине пѣстин и бирничн без знаниа господства ми и адиканом.

20. И Станѣлова жена аще полюбит да къзмет мъжа да ест колна ѣзети, нѣ на двор ѡт очини.

21. Мъж ен ни един метѣх да не имет със ѡчине ен понеже сѣт ен ѡчине за прѣкине, дане ѡт мати ен.

22. Понежю ест поклонна сна ѡчина изради бирѣе что ест плати жѣпан Цалапи логофет ѡт при дѣни Радѣла коекодѣ еже погнѣе на Ривник даже до дѣни Винтила коекода, бирѣе чин аспри хѣ.

23. Ёст покъпила Радѣла кляучер кечини тере ест сътворил село еже се зовет Ържицин.

24. Того човека ест бил мѣгиаш над дѣдина его а потом ѡн се ест продал кечинѣ скѣто-мѣ монастырѣ със синоки его и

17. Au cumpărat călugării pentru 203 aspri și să-i scoată și dela 10 năpăști de bir. Pentru aceasta domnia mea am scos acele năpăști din catastiful de visterie al domniei mele. (*Doc. Mihai Vi-teazul*).

18. A cumpărat doamna domniei mele mai sus pomenita ocină cu aspri dela dăjdiile din vecinii din satele ei de moștenire dela părintele ei și nu s'au cumpărat cu aspri domnești din țară. (*Doc. Radu Mihnea 1610 Mai 17*).

19. Nimeni nu a avut treabă să cumpere moșii pustii și birnice fără știrea domniei mele și a divanului.

20. Soția lui Stanciul dacă va dori să-și ia bărbat, este volnică să-l ia, însă în afară de ocină.

21. Bărbatul ei să nu aibă niciun amestec cu ale ei ocine pentru că îi sunt ei ocine de zestre, date de mama ei.

22. Pentru că au închinat această ocină pentru birurile ce le-a plătit jupân Țalapi logofăt, din zilele lui Radu Voevod care s'a prăpădit la Râmnic, și până în zilele lui Vintilă Voevod, birurile fac aspri 4000.

23. A cumpărat Radu clucer vecini de a făcut satul care se cheamă Urâții.

24. Acest om a fost megieș pe moșia lui iar apoi s'a vândut vecin sfintei mănăstiri cu fiii lui și cu toată moșia lui, de

съе кѣсаѣ дѣднна его за добро-
колѣ его, по крѣмѣ кѣда вист
егѣмен там Глигорне кѣ цен за
хѣ аспри. И после кѣда стоаа
вити егѣмен Шѣфан ѡн подигаа
прѣх рѣкѣши како нѣкет се про-
даа вѣчинѣ ѡт довроколѣ почто
ради нѣкет вна даа нокѣини ксеѣх
запѣлно. И приидет предъ господ-
ство ми с келанки дикан тере се-
прѣше сѣа за лицѣ съе егѣмен. Еъ
томъ господство ми съам глѣдаѣх
и сѣдиѣх по правѣс и по законѣс
да пократит нокѣини скѣтомѣс
монастирѣс съе лиѣко на десетъ
дванадесетъ.

25. Яле того срик ѡт Петра
ковкода сказаа его Тоадер Башотѣ
предъ нами незапечатанъ понеже
приаѣчнѣаа вѣити изъ земли Петрѣс
ковкода тогди и не сѣхатиа его
печегати. И того срика непечатанъ
еще прикѣзаѣомъ его кѣ семѣс на-
шемѣс прикѣнѣю.

26. Ябѣи присигати съ кѣ
божианѣици, кѣси люди до-
риѣх, саѣги господства ми део-
рѣкни.

27. Того ради да не имаѣютъ
тегати ни съ единомъ листомъ
николи на кѣкни; а кто коли
споминетъ бѣдѣ с дѣноѣх и часѣх
тотъ да заплатитъ закѣкѣс ѣ рѣкѣи
сребра.

28. И кто ѡт насъ разоритъ сѣю
токмежъ или азъ или калѣгеримъ
да имаѣтъ дати пѣтдѣсѣтъ колѣ
до портѣс господарѣкѣс.

a lui bună voce, pe vremea când
era acolo egumen Gligorie, în
preț de 6000 aspri. Iar apoi, când
a stat egumen Ștefan, el a ridicat
pâră, zicând că nu s'a vândut
vecin de bunăvoie pentru că nu
i s'au dat banii toți deplin.
Și a venit înaintea domniei mele
în marele divan de s'a pârât de
față cu egumenul. Intru aceasta
domnia mea am cercetat și am
judecat, după dreptate și după
lege, ca să întoarcă banii sfintei
mănăstiri cu dobândă: dela 10
să dea 12.

25. Însă acel uric, dela Petru
voevod, l-a arătat Toader Bașotă
înaintea noastră nepecetluit pen-
trucă i s'a întâmplat atunci să
iasă din țară Petru voevod și
n'a apucat să-l pecetluiască. Și
pe acel uric nepecetluit, încă
l-am legat la acest al nostru
privilegiu. (*Doc. Eremia Movilă*
1597, *Iunie 6*).

26. Să jure cu 24 jurători toți
oameni buni, slugi, curteni ai
domniei mele.

27. Pentru aceasta să nu aibă
să se pârască cu nicio carte, nici-
odată, în veci; iar cine va po-
meni, fie în orice zi sau ceas,
acela să plătească legământ 50
ruble argint.

28. Iar cine dintre noi va strica
această tocmeală, sau eu sau că-
lugării, să aibă a da cinci zeci
de boi la poarta domnească.

29. Очине сѣтъ биле хотарисане, избранине и скаменене със кѣ болѣри хотарничи.

30. Циганин ест дал Шефан на сѣмрѣтъ сѣѣтомѣ монастырѣ къда се ест счини калѣгер како да мѣ ест за дѣше, паки потом га ест кѣшиа и господство ми ѡт синоки Шефана за хѣф аспри.

31. Они ѡкоже некое люди тѣжди и кѣщи ѡт дрѣго земаи нѣст могли дрѣжати село Плешокѣа.

32. Ек том господство ми кѣшио сѣ кѣсемѣ сѣкетомѣ господство ми великими и малими болѣри сѣтворихом сѣд и обрѣталося како тии сѣлове коториа сѣтъ погѣбелени къ хитаѣнство не подобается изити къ продажи ни къ кѣшежство.

33. Еи дакам сѣ знание за рабѣтѣсѣ вашемѣ чловекъ, на име Неое, ере ест имѣа женѣсѣ сѣ господство кѣи и пак ест имѣа и дрѣго женѣсѣ сѣ земаи господство ми; за тои нест закон, како да имѣат чловекъ дѣе женѣе.

34. Се подиже един лотрѣсѣ тѣши сѣ каше земае, и даде Богъ тѣре не донесоше кражимаша на рѣкѣ, тако ми мѣ счинихомѣ, како мѣ ест закон тѣре га знаменахомѣ.

29. Ociniile au fost hotărnicite, alese și împietrite cu 12 boieri hotarnici.

30. Țiganul, l-a dat Ștefan, la moarte, sfintei mănăstiri, când s'a făcut călugăr, ca să-i fie lui de suflet, apoi și domnia mea l-am cumpărat dela fiii lui Ștefan cu 1500 aspri.

31. Ei, ca niște oameni străini și negustori din altă țară, nu puteau stăpâni satul Pleșovul.

32. Intru aceasta, domnia mea, dimpreună cu tot sfatul domniei mele, marii și micii boieri, am făcut judecată și am aflat că acele sate care s'au pierdut în viclenie nu se cuvine a fi scoase în vânzare sau spre cumpărare.

33. Vă dau de știre pentru treaba omului vostru anume Neagoe că a avut femeie la domnia voastră și iarăși a avut o altă femeie în țara domniei mele, pentru aceasta nu e lege ca să aibă omul două femei.

34. S'a ridicat un lotru acolo, în țara voastră, și a dat Dumnezeu de ni-a adus pe vrăjmaș în mână, astfel noi i-am făcut precum îi este legea și pe el l-am însemnat.

(ISTORICE)

1. Господинок ми краля ми дѣрева харагия ѡт банокѣ да ест къ земаи господства ми како то

1. Domnul meu craiul mi-a dăruit haraghia de bani ca să fie în țara domniei mele cum

ест и къ земи неговѣ, тако да
сѣ харакескат и къ земи гос-
подства ми.

2. Да знаетъ наша милостѣ,
понеже стоѣтъ ѿ господари великѣ
сѣ конскѣ готови сѣ Дръстръ на
Дшакъ, а великы царѣ Имѣратъ
бѣгъ естъ тронъ дѣни ходъ вѣ мене.

3. Тѣзи да сѣ знаетъ чѣ до-
дохъ людие вѣтъ Влашкѣ земи
та ми казахъ че ѿде естъ смръклъ.
ѿко не смръклъ еше, естъ сосалъ зѣкъ
и смръклъ цѣтъ.

4. Съга естъ сѣ господства ми
покансара брата ми Шефана кон-
кодѣ, жѣпанъ Кѣпанъ логотѣтъ,
та га естъ посалъ на предъ, а Ше-
фанъ конкода идѣтъ сѣ късѣмъ
неговѣми конскѣ сѣ нашего помоща.

5. Дакамъ сѣ знаніе приѣтел-
ствѣ вѣ, безъ тѣи не може бѣти,
нѣ пондохъ сѣ Тѣрцѣхъ сѣ великога
царѣ, та сѣчинихъ миръ и добро-
детѣ.

6. Не знамъ кои естъ окѣи за-
конъ та се не пѣцаютъ покансари,
окѣи законъ ни сѣмъ видалъ вѣтъ
Тѣрцѣхъ ни вѣтъ Лѣсѣхъ.

7. За Цѣпелѣша еше не знаетъ
ниѣца, а колѣри вѣни ми се пок-
лонити и сѣка земи, и ѿли бѣгъ
ми естъ сѣ добротѣта и посалъ

aceasta este și în țara lui ca să
se bată bani și în țara domniei
mele. (*Dan II către Brașoveni*,
(1424) Noemvrie 10).

2. Să știe măria voastră că
stau 4 domni mari cu oști
gata la Durostor pe Dunăre,
iar marele împărat Amurat Beg,
se află la trei zile drum dela mine.
(*Alexandru Aldea către Brașo-
veni*) (1432).

3. Iată să se știe că au venit
oameni din țara Românească și
mi-au spus că Aldea a murit.
Dacă n'a murit încă, i-a venit
rău și va muri. (*Vlad Dracul
către Brașoveni*).

4. Aici este la domnia mea
solul fratelui meu, Ștefan voe-
vod, jupan Vulpăș logofăt, pe
care l-a trimis înainte; iar Ștefan
voevod vine întru ajutorul nos-
tru cu toate oștile lui. (*Basarab
Laiotă către Brașoveni*).

5. Dau știre prieteniei voa-
stre că fără de aceasta nu se
putea să fie ci am mers la Turci
la marele împărat de am făcut
pace și bine. (*Basarab Laiotă
către Brașoveni*).

6. Nu știu care este acea lege
ca să nu se sloboadă solii, o așa
lege n'am văzut nici la Turci,
nici la Leși. (*Basarab Laiotă
către Brașoveni*).

7. Despre Țepeluș încă nu se
știe nimic, iar boierii mi s'au
închinat și toată țara; iar Ali Beg
îmi este cu bunăvoință și a

е на Портѣ да ми счинит мир
и да ми донесет стѣгъ.

8. Како наш кражмаш и каш,
ако га сѣ збили Мехединци с
село Глогова.

9. Ёре посла тѣрски царъ та
ме зва на Портѣ, а господетко
ми пондѣхъ и занесѣхъ даждѣ
цю е вът Бланикъ земаю.

10. Тоѣ колѣрин, Ялѣша Бели-
каго, подкигал се ест господарь
над глакъ Блада коекода Цѣпенш,
а Блад коекода изиде съ конско
прѣмо емѣ и схвати его и по-
секлъ га ест и ѡн и късем ро-
дом его.

11. Стопка изгѣби кишеписанѣ
ѡчинѣ, понеже зѣе жена Дѣсмит-
рока тере избѣгоше с Бранѣс къ
чюждиѣ землѣ тако единъ ханъ и
злотворецъ.

12. При дѣни Радѣлока кое-
кода къда ест бѣа велико глад-
ствѣ тере се сѣтъ сѣн човеци про-
дали сыновѣи си Тѣрцемъ.

13. Ёре къда се ест збѣнет по-
конномѣ Радѣла коекода съе по-
гани Тѣрци съе Мехмедъ Ян Бѣгъ
синъ, за ради христѣиани, да не
господетѣшет погани Тѣрци Блани-
ка землѣ. Я синови Бланикъ и

trimis la Poartă ca să mi se facă
pace și să mi se aducă steag.
(*Vlad Călugărul către Brașoveni*).

8. Că al nostru vrăjmaș și al
vostru, iată l-au ucis Mehedin-
țenii în satul Glogova. (*Vlad
Călugărul către Brașoveni, despre
uciderea lui Basarab cel Tânăr*).

9. Că a trimis împăratul tur-
cesc de m'a chemat la Poartă și
domnia mea m'am dus și am
dus dajdia ce este din Țara Ro-
mânească. (*Vlad Călugărul către
Brașoveni*).

10. Acest boier, Albul cel Mare,
s'a ridicat domn peste capul lui
Vlad voevod Țepeș; iar Vlad
voevod a ieșit cu oaste împo-
triva lui, l-a prins și l-a tăiat pe
el și tot neamul lui. (*Mircea Cio-
banul mănăstirei Govora, 1551,
Aprilie 1*).

11. A pierdut Stoica mai sus
scrisa ocină pentrucă a luat pe
nevasta lui Dumitru de a fugit
la Brăila în țări străine ca un
hain și răufăcător. (*Pătrașcu cel
Bun, 1556, Noembrie 9 episcopiei
de Buzău*).

12. În zilele lui Radu voevod,
când a fost mare foamete, încât
acești oameni și-au vândut fiii
Turcilor. (*Alexandru cel Rău,
1571, Mai 24*).

13. Când s'a bătut răposatul
Radu voevod cu păgânii Turci
cu Mehmed, fiul lui Ali Beg,
pentru creștini, ca să nu stă-
pânească Turcii păgâni Țara
Românească. Iar fiii lui Bilț și

със дрѣзи хлани ѡни се сѣт по-
дигоше над глакъ поконномѣ
Радѣавѣсъ коевода и един лотрѣ
да ест господарѣ на име Драго-
слав Пѣркар.

14. Ѡн пакѣже ест достигал
жѣпан Шербан бан, шѣрѣ Прѣкъ-
ловѣ бан, тае ѡчинѣ, къда ест
ѡтишел тере ест ѣбесил по Дрѣ-
гичѣ Данчок Гогоашѣ с Цари-
градѣ почто се подигал господар
да приндет с Влашка земи.

15. Поконномѣ Миѣхана коево-
да подигал се ест съ скономѣ
конекѣ над Ъгрини и повѣдѣли
ест и добѣкали ест скака земи
Ярдѣаское и стоали ест господ-
ствѣ емѣ краю с стол Белиградѣ
и късем земле Ярдѣаское. Я къ
послед на господствѣ емѣ послах-
мо ест по прѣкъзлюбѣнаго и ѡт
срѣдечнаго ѡтрокѣ господствѣ
емѣ Николаи коевода да бѣти
господарѣ земи Влашкии и чи-
стѣтом царю ереже послахмо ест
скиптрѣ ѡт чѣстѣтаг Порта.

16. Въ днѣ Илѣзандрока кое-
вода, синѣ Илѣнаша коевода по
време что ест бѣл господство емѣ
на конекѣ със Ёкиндѣр паша с
земле Молдавское по вѣрѣдзѣх
Нѣстрѣлов на Рашков, тогда ест
бѣл ѡстакна зде на стол по жѣ-
пан Дѣмитрѣ бѣл кел бан Кра-
левскии и със вѣсѣх болѣри дѣ-
канѣлов.

17. Къда начинаютьсѣ зло-
дѣлѣствѣи къ дѣнѣ поконнаго

cu alți robi au ridicat asupra
capului răposatului Radu voe-
vod un lotru anume Dragoslav
Purcar, care să fie domn. (*Mih-
nea Turcitul, 1579, Mai 16*).

14. El, jupan Șerban ban,
cumnatul lui Pârvu ban, de ase-
menea a dobândit acea ocină
când s'a dus de a spânzurat pe
Drăghici al lui Danciul Gogoășă,
în Țarigrad, pentru că s'a ridicat
să vie domn în Țara Româ-
nească. (*Mihnea Turcitul, 1588,
Iunie 13*).

15. Răposatul Mihail voevod
s'a ridicat cu oastea sa asupra
Ungurilor și i-a învins și a do-
bândit toată țara Ardealului și a
stat domnia lui crai în scaunul
Bălgradului și a toată țara Ar-
dealului. Iar în urma domniei
lui a trimis pe prea iubitul și
din inimă copil al domniei lui,
pe Niculae voevod, ca să fie
domn al țării Românești și cin-
stitul împărat i-a trimis de ase-
meni sceptrul dela cinstita Poartă.
(*Radu Mihnea, 1614 Dec. 11*).

16. În zilele lui Alexandru
voevod, fiul lui Iliș voevod,
în vremea când domnia lui era
la oaste cu Skinder Pașa în țara
Moldovei, pe malurile Nistrului,
la Rașcov, atunci a lăsat aici în
scaun pe jupan Dumitru, fost
mare ban al Craiovei și cu toți
boierii divanului. (*Alexandru Co-
comul, 1624, April 28*).

17. Când au început răutățile, în
zilele răposatului Mihai voevod,

Михаил коекода, таже тогда встала ест свѣта монастыр свѣтаа Троицъ пѣста и нехавила за къс вт темелне, и расипаютьсѧ и каласгерне и коматеѧ и села.

18. Къ дние поконномѣ Радѣсѧ коекода синѣ Михнеа коекода, къ прѣвое господетво, къда вистечение лѣтомъ зрѣа, а Лека постелникъ иже ест бѣа тогда келспатаръ сѣлашчилѣ се сѣст емѣ сѣмрѣтъ за меча, понеже га ест прихвѣтилѣ Радѣсѧ коекода вт къ господетва емѣ сѣсѣ зла хѣтакнѣтѣсѣ.

19. Ни даде Богъ и нарѣкхристѣански вѣзѣи градъ цю бѣше поганомъ къ рѣкаѧ. Тѣмъ ради цю ест бѣла направи къ немъ, а вѣна ѣ изгорѣла къса, та га сѣга изнока прѣкимо. Тѣмъ ради ки просѣмо, да ни поможете сѣ лѣкѣки и стрѣлами и пѣшками, и да ни дасте салонитро да сѣчинѣмо прѣхъ, да поставѣмо ѣ градъ, втѣи ест ѣкѣстѣ и камъ и намъ и късемъ христѣаномъ.

20. Я пакѣ конѣ, цю сѣтъ ѣзѣти нашѣмъ сѣромаѧомъ, да ки наѣхѣнтъ Богъ, да имъ се повратѣнтъ; а темъзи злѣотворѣемъ да имъ се главе втѣкиѣштѣ.

21. Да ест ли ѣ тебе члѣокеѣстѣо, имѣаш ли ѣмъ, имѣаш ли мозѣкъ цю си чѣтетѣиш чрѣкнѣло и

atunci, a rămas sfânta mănăstire a sfintei Troițe pustie și prădată de tot din temelie, și s'au risipit și călugării și bucatele și satele. (*Referitor la mănăstirea Radu Vodă din București. Alexandru Iliaș, 1629, Mai 5*).

18. În zilele răposatului Radu voevod, fiul lui Mihnea voevod, în prima domnie, când fu cursul anilor 7121 (=1613), iar Leca postelnic, care era atunci mare spătar i s'a întâmplat lui moarte de sabie pentrucă l-a prins Radu voevod cu rea viclenie către domnia lui. (*Matei Basarab, 1641, Ianuar 16*).

19. Ne-au dat Dumnezeu și norocul creștinesc această cetate, ce a fost în mâinile păgânilor. Drept aceea ce a fost întăritura ei, aceasta a ars toată și pe aceea acum din nou o întărim. Pentru aceasta, vă rugăm să ne ajutați cu arcuri și cu săgeți și cu puști (tunuri) să ne dați silitră, ca să facem praf, să punem în cetate, căci ea este tăria și a voastră și a noastră și a tuturor creștinilor.

20. Și iarăși caii care sunt luați supușilor noștri să vă povățuiască Dumnezeu ca să li se înapoieze, iar acelor rău făcători să li se înlătore capetele. (*Basarab cel Tânăr către Brașoveni*).

21. Ai tu oare omenie, ai tu minte, ai tu creier căți strici cerneala și hârtia pentru un copil

ХАРТИЮ ИЗРАДИ ЕДНО ДЕТЕ УТ
КЪРКЕ СИНА КАМЪШНИНА, ТА ГОКО-
РИШ, ЕРЕ ТИ ЕСТ СИНЪ? ЯКО ТИ
ЕСТ СИНЪ И ХОКЕШ, ДА МѢ ДОБРО
СЧИНИШ, А ТИ ГА ВСТАВИ, ДА ЕСТ
ПО ТВОЕ СЪМРЪКТИ ГОСПОДАРЪ НА
ТВОЕ МЕСТО, И МАТЕР МѢ А ТИ Ю
СЪЗМИ ТА Ю ДРЪЖИ, ДА ТИ ЕСТ
ГОСПОДЖА, ЦО Ю СЪ ДРЪЖААН С
НАШЕ ЗЕМЛЕ СКИ РИБАРИ БРАНИЛОВСКИ.

22. НѢ ДА ЗНАЕТЕ, ЦО СЪ ДКА
ЦРЪКЕНИ ПЕНЕЗИ, ЕЩЕ НЕКЮ ДАТИ,
ДА СИ КЪПИМ ЖЕНѢ УТ ХРИСТИАНЕ;
ЕРЕ УНА ЕСТ БИЛА С РЪК ПОГАНИХЪ,
НѢ УНИ МИ СЪ МИ Ю ПОСЛААН
СЪ ЧИСТЮ А АЗЪ СЕДА ДА Ю КЪ-
ПИМ? ТОН НЕ МОЖЕ БИТИ.

23. И ГДЕ ВЕРЕТАЮТ МОЛДОВ-
КЕНЕ, ДА ИХЪ ХВАТАЮТ И ЦО НОСЕТ,
ДА ИМЪ СЪЗИМАЮТ; А НИХЪ КЪ МИНЪ
ДА ДАВОДЕТ.

24. МѢ НЕ ДОСОСА ГОБЕРЪНАТЪКЪР-
СТКО ЗЕМИ БЪГЪРЪСКОН, НЖ ПЪЩАТ,
ДА МИ КЪЗМЕТ МОА ПРАКА ОЧИНА
И МОА ЗЕМАНЦА, ФАГРАШ И ЯМ-
ЛАШ... А ГОСПОДЕТКО МИ... НЕ
ЩЖ ОСТАВИТ С МОУМЪ ГЛАВОМЪ
СРАМОТНО ДА ЗАГЪБИМЪ.

25. НЕ БИ МѢ ДОСТА СЪСЪ ТИ
ЛЮДИ, НЪ СЕ И УЩЕ ЧЕМЕРНА ДА Е
НАБРАЛ ТРИ СТА ДЕЦЕ УТ БРАШОВА
И УТ ЗЕМЛЕ БЪРЪСКЪ А НО НИХЪ СЪБРА,
ЕДНИ ПОСТАВИ НА РАЖИ, А ДРЪЖИ
СЪ УГНЪ.

de curvă, fiul Căltuneii și spui
că'ți este fiu? Dacă îți este fiu
și vrei să-i faci lui bine, apoi,
tu lasă-l ca să fie după moartea
ta domn în locul tău și pe mama
lui, pe aceea ia-o și ține-o ca
să-ți fie doamnă, pe care au
ținut-o în țara noastră toți pes-
carii brăileni. (*Boierii brăileni, buzoieni, râmniceni, către Ștefan
cel Mare*).

22. Și să știți: ce sunt doi bani
roșii, încă nu îi voi da ca să-mi
cumpăr femeea dela creștini, căci
ea a fost în mâinile păgânilor și
ei mi-au trimis-o cu cinste; iar
eu acum s'o cumpăr pe dânsa?
Aceasta nu poate să fie. (*Basa-
rab cel Tânăr, către Brașoveni*).

23. Și unde vor afla Moldovenii,
să-i prindă și ceea ce poartă să li
se ia; iar pe ei să-i aducă la mine.
(*Vlad Dracul către Brașoveni*).

24. Lui nu-i ajunge guverna-
toria țării Ungurești ci trimite ca
să-mi ia a mea dreaptă ocină și
a mea țărișoară, Făgărașul și
Amlașul... iar domnia mea...
nu voi lăsa, cu capul meu, ru-
șinos, să-o pierd. (*Vladislav II
voevod către Brașoveni*).

25. Nu i-a fost destul cu acei
oameni ci încă mai tare s'a în-
verșunat de a aduna trei sute de
copii din Brașov și din Țara
Bârsei, și pe aceștia i-au strâns,
pe unii i-a pus în țeapă iar pe
alții pe foc. (*Dan pretendentul
către Brașoveni, despre cruzimile
lui Vlad Țepeș*).

26. Не каре кто хоцет да доидет къ господетко ми, да ми сабжит, каре ест Ъгрин, каре е Сакшн, каре ест Блах, господетко ми... га щем милокат и хранит... а жоадъ не мам да им дам.

27. И дрѣго пакн да знаа господетко ки, али се конмо за ради Сакшн и доробанти, ере хтет побеже, тере хокю встати сам, ере господетко ми не имамо спензѣ ере земаѣ ест пленена и расшпена.

28. Помилока ми Богъ и подарока мене имати къ сие крѣмена едно веселне ѡт средн срѣдца моего и бити тѣстѣ... ѡт посрѣдеченное ми дѣщице господетка ми, а ѡт посдрѣчнога ми сина Богъ зна когѣда ке мене дарокати таковою веселю. Сего ради молим каша милости, како да придете и каша милости, да бѣдите кѣсно съ нами на ѡкон радостѣ.

29. Дакам ѣ знанне господеткѣ ти, понеже нинѣшнаго крѣме паде срѣдечни господетка ми синѣ, Марко коекоѣда къ тешко болест. Тем ради молю господетко ти да ми послааеш Герге крачюл, и съе виане ѡт кѣсех болестниѣ еѣа хоцет полегчити ѡт болест.

26. Deci oricine va voi să vie la domnia mea, ca să-mi slujească, ori este el ungur, ori este secuî, ori este român, domnia mea... îl voi milui și-l voi hrăni, dar joldă n'am ca să le dau (*Vlad Țepeș, Brașovenilor: oricine poate servi în armata sa însă fără leafă*).

27. Și alta iarăși să știe domnia voastră că ne temem pentru Secui și dorobanți că vor fugi și voi rămâne singur căci domnia mea nu am bani, căci țara este jefuită și risipită. (*Radu dela Afumați către Brașoveni, 2 Februarie*).

28. M'a miluit Dumnezeu și mi-a dăruit mie să am în aceste vremuri o veselie pe placul inimii mele și să fiu socru... dela iubita-mi din inimă fiică a domniei mele; iar dela iubitu-mi din inimă fiu, Dumnezeu știe când mi-o dărui o așa bucurie. Drept aceea rog pe grațiozitatea voastră ca să veniți și grațiozitatea voastră ca să fiți împreună cu noi la această bucurie. (*Radu dela Afumați către Brașoveni, Decembrie 17*).

29. Dau spre știre domniei tale că în vremea de acum a căzut iubitul dela inimă fiu al domniei mele Marcu voevod la grea boală. Drept aceea rog pe domnia ta să-mi trimiți pe Gherge vraciul și cu ierburi de toate boalele, poate că-l va ușura de boală. (*Radu Paisie către Brașoveni, August 19*).

30. В лѣто ^хсѣне мѣсеца Юліа въ гѣ дѣни, въскрѣсе сѧ глава Стефана коекодаж, господарѣ землѧ Молдавскѧ, сѧна Ялѣандра коекодаж, въ Романа коекодаж сѧна Ианѣ коекодаж и погребенъ бѣстъ въ Нѣмецкомъ монастырю тогожде мѣсеца Юліа въ сѣ дѣни.

31. Исписа сѧ сие свѣтое Евангеліе, даніемъ и повелѣніемъ митрополита . . . . . въ дѣни Іованна Стефана коекоди. Въ тоже крѣмѣ прииде и Ялѣертъ краля Лешескѧ съ многожъ слогож и многѣмъ рѣка на градъ Сѣчавскон и не къзможе приѣти градъ, и къзвратисѧ безднalenъ. Стефан же коекода, нанде нанѣ крѣпко съ сконми кон и разбѣ его на Квѣзминѣ въ лѣто ^хзе а господетка своего лѣто ^м текѣще мѣсеца Октобра ^кс къ чesъ къ дѣнѣ свѣтого Димитрія.

32. Тоѣ село бѣла вѣталъ родителю господетка ми Шефанъ коекоди отъ хикленетки въ Романа Гръковеца, кони побѣгъ до Мунтѣнсконъ землѧ.

33. Тони кишеписаннии холопи цигани дали емсѣ Мирча коекода кони ходитъ къ посолетко.

34. Тоѣ прѣдреченное мѣсто въ кѣпна родителѣ ихъ Ивнъ Рохозна дѣнакъ въ Ялѣандра коекода за една ланѣсѣхъ златни за шестдесѣтъ сѣни, що тотъ кише-

30. În anul 6955 (= 1447) în luna Iulie, în 13 zile, s'a tăiat capul lui Ștefan voevod domn al țarei Moldovei, fiu al lui Alexandru voevod de către Roman voevod, fiul lui Ilie voevod și a fost îngropat în mănăstirea Neamțului în aceeași lună Iulie în 16 zile.

31 . . . S'a scris această sfântă evanghelie, prin dania . . . în zilele lui Ion Ștefan voevod. În acea vreme a venit și Albert craiul Leșesc cu multă putere și mult cercă asupra cetății Sucevei și nu putu să ia cetatea. Și s'a întors fără ispravă. Iar Ștefan voevod porni asupra lui cu puternicile sale oști și îl răzbi pe el la Cosmin în anul 7005 (= 1497), ia a domniei lui, anul curgător 40, luna Octomvrie 26, într'un ceas în ziua sfântului Dimitrie.

32. Acest sat a rămas părintelui domniei mele Ștefan voevod din hiclenie, dela Roman Gârbovăț, care a fugit în țara Muntenească.

33. Acești mai sus scriși robi țigani i-au fost dați lui de către Mircea voevod când a mers în solie. (*E vorba, într'un document moldovenesc, de Mircea Ciobanul, domnul Țării Românești*).

34. Acel mai sus zis loc l-a cumpărat părintele lor Ion Rohozna diac dela Alexandru voevod cu un lanț de aur de șasezeci ughi, căci acel mai sus scris lanț

писанныи ланцсхъ златни ѿн биа
его добиа сѣ едно посолство колн
ходиа до Ялкерѣс сѣ Прѣшекаа
земляа.

35. Дали есми емс сие село за
его правокрною сажесѣ, и дрѣ-
гое за цю дала нам шестдѣсѣт
тисеч аспри колн нам вѣстребо-
калае кѣ потрѣесѣ земскомсѣ и
егда заплаати дакое Нанкѣла
воевода и ннихъ неколе многихъ.

36. Шо тои срик изгнѣ ѿт
кѣтанѣ, когда приидоша сѣ
Михаилемъ воевода надъ землею
господство ми.

37. Емѣ скѣта книга рекома
минею кѣпила раесѣ Божию Аскач
срикѣ и сѣ жителница его Ма-
рѣика изъ рѣка поганѣи агарѣки,
когда плениша земли аѣскон сѣ
Зендир пашѣ и сѣ Галга солтан.

38. Я тии приклие и дрѣгн
нарѣдениѣ погнѣоши и скажени
кѣси за козакѣ когда приидошѣ
Тимѣш Хмилниѣки за конски
козаки запорѣжини кѣпно сѣ Тѣ-
тарѣмъ даждѣ до Гѣсѣчакъ градѣмъ
да имаеѣтѣ кѣзимати господа
Басилевѣки воевода, инно тогда
Тимѣш Хмилниѣки пошѣдѣ сѣ
своими козаками на манастир
Драгомирна и добикаеѣтѣ еѣ и кѣ-
зималѣ кѣсе имѣкине и вѣдѣжди
и сѣсѣдѣжѣ скѣтѣи манастирѣ и
серебро и злато и кнѣсѣр за много

de aur el l-a dobândit într'o
solie când a mers la Albert în
țara Prusiei.

35. I-am dat lui acest sat pen-
tru a lui dreptcredincioasă slujbă
și alta pentru că ne-a dat nouă
șasezeci de mii de aspri căci
ne-au trebuit nouă întru nevoia
țării și când am plătit datoriile lui
Iancu voevod și alte multe nevoi.
(1589, doc. Petru voevod).

36. Căci acel uric s'a pierdut
din pricina cătanelor când au
venit cu Mihai voevod asupra
țării domniei mele. (Doc. Eremia
Movilă, 1605).

37. Această sfântă carte, nu-
mită mineiu, a cumpărat-o robul
lui Dumnezeu Lucaci uricar și
cu soția lui Mărica, din mâna
păgânilor agareni, când au pră-
dat țara leșească cu Xendir
Pașa și Galga sultanul... (7129
(=1620) Noemvrie 25 în zilele
lui Iliaș voevod).

38. Iar acele privilegii și alte
direse le-au pierdut și li s'au ars
toate de către Cazaci când au
venit Timuș Hmilnițki cu oști
căzăcești zaporojene dimpreună
cu Tătarii până la cetatea Sucevei
ca să ia pe doamna lui Vasile
voevod și atunci Timuș Hmel-
nițki a mers cu ai săi cazaci la
mănăstirea Dragomirna și a cu-
cerit-o și a luat toată averea și
odăjdiiile și vasele sfintei mănă-
stiri și argintul și aurul și giu-
vaerele de mare preț și dela alți

цѣни и ѡт иним люди и кѣнѣи
котори приключилѣ тамъ къ
скаѣтаа монастыр.

39. И сказокали прѣд нами
нѣкихъ прикляни ѡт Шефана кое-
кода и ѡт ин Шефан коекода и
ѡт Янѣандрѣ коекода срокали и
сказали за Казаки без печати и
без шокѣж, когда приндет Ти-
мѣш Хмилниѣки хетман съ кѣсѣ
конска запероска до Сѣчаки град
и вьетѣ съ Гиѡрги Шефан кодж
и съ Ъгри.

40. Тѣи срик бѣст погребен
къ земли когда кѣзвизалѣ
Гиѡргие кел логѡфѣт съ конска
Ѣгрѣскаа и съ конска мѣнтѣнска
на Касиле коекода господарь
земан Молдавскон и изгониа
бѣст.

oameni și negustori cari s'au
întâmpat acolo în sfânta mănăstire.

39. Și au arătat înaintea noastră niște privilegii dela Ștefan voevod și dela alt Ștefan voevod și dela Alexandru voevod, rupte și arse de Cazaci, fără peceti și fără mătase, când a venit Timuș Hmilnițki hatmanul cu toată oastea zaporojană până la cetatea Sucevei și s'a luptat cu Gheorghe Ștefan vodă și cu Ungurii. (*Doc. Istrate Dabija*, 1663, *Ianuarie 4*).

40. Acel uric a fost îngropat în pământ când s'a ridicat Gheorghe mare logofăt cu oaste ungurească și cu oaste muntenească asupra lui Vasile voevod domnul țării Moldovei de l-a isgonit. (*Doc. Antonie Ruset*, 1674, *Noemvrie 5*).

III

ALFABETUL

VARIANTE. CIFRE. IMBINĂRI. ABREVIERI.

VARIANTE DE LITERE

A А а а а а а а
B Б б б б б б
V В в в в в в в
Gh Г г г г г
D Д д а а а а а
E Е е е е е
J Ж ж ж ж ж ж
Dz З з з з з з
Z З з з з з з
I И и и и и и
K К к к к к к
L Л л л л л
M М м м м м м
N Н н н н н н
O О о о о о о о
P П п п п п п
R Р р р р р р
S С с с с с с
T Т т т т т т
U У у у у у у

F Ф ф ф ф
H Х х х х х
T Ц ц ц ц ц
Ge, Gi Ү ү ү
Ce, Ci Ү ү ү ү ү
Ş Ш ш ш ш
Şt Ү ү ү
ă, ũ Ț ț ț ț ț
ă, î Ъ ъ ъ ъ ъ
ea Ъ ъ ъ ъ ъ
ia А а а а а
â Ӧ ӧ ӧ ӧ
X Ț ț ț
Ps Ψ ψ ψ ψ
Th Ө ө ө
U У у у
î Ъ ъ ъ ъ ъ
iu Ю ю ю ю ю
ia Н н н
în ↑ ↑

C I F R E L E

1	Ѧ	edin	11	ѦѦ	edin na desiat
2	Ѣ	dva	12	ѢѦ	dva na desiat
3	Ѧ	tri	13	ѦѦ	tri na desiat
4	Ѧ	cetiri	21	ѦѦ	dvadesiat edin
5	Ѣ	piatî	32	ѦѢ	tridesiat dva
6	Ѣ	șesti	43	ѦѦ	četiredesiat tri
7	Ѣ	sem	154	ѦѦѦ	sto piatdesiat četiri
8	Ѧ	osim	265	ѢѢѢ	dva sto șestîdesiat piatî
9	Ѣ	deviat	376	ѦѢѢ	tri sto semdesiat șest
10	Ѧ	desiat	2000	ѢѢ	dva hiliada
20	Ѣ	dvadesiat	3000	ѢѦ	tri hiliada
30	Ѧ	tridesiat	4000	ѢѦ	četire hiliada
40	Ѧ	četiredesiat	20000	ѢѢ	dvadesiat hiliad
50	Ѣ	piatdesiat	30000	ѢѦ	tridesiat hiliad
60	Ѣ	șestdesiat	40000	ѢѦ	četiredesiat hiliad
70	Ѣ	semdesiat	6908	ѢѦѢ	șest tâsiașt devet sto osim
80	Ѣ	osimdesiat	6917	ѢѦѢ	șest tâsiașt devet sto sem na deset
90	Ѣ	deviatdesiat	6926	ѢѦѢ	șest tâsiașt devet sto dva deset șesti
100	Ѣ	sto	7037	ѢѢѢ	sem tâsiașt tri desiat sem
200	Ѣ	dva sto	7066	ѢѢѢ	sem tâsiașt șest desiat șesti
300	Ѣ	tri sto	7093	ѢѢѢ	sem tâsiașt deviat desiat tri
400	Ѣ	četire sto	1418	ѢѢѢ	edna tâsiașta cetire sto osim na desiat
500	Ѣ	piatî sto	1504	ѢѢѢ	edna tâsiașta piatî sto cetire
600	Ѣ	șesti sto	1601	ѢѢѢ	edna tâsiașta șesti sto edin
700	Ѣ	sem sto			
800	Ѣ	osim sto			
900	Ѣ	deviat sto			
1000	Ѣ	hiliada (tâsiașta)			
10000	Ѣ	desiat hiliada			

- a) Când litera cirilică are valoare de cifră, i se suprapune o acoladă.
- b) Pentru «mii», litera cu valoare de cifră mai e precedată de o liniuță oblică tăiată de o secantă.
- c) Cifrele 11—19: întâi se scrie unimea și apoi zecimea, conțăr cu ceea ce are loc cu cifrele arabe în sistemul decimal.
- d) Să nu se confunde: 6 Ѣ cu 7 Ѣ; 8 Ѣ cu 50 Ѣ. De asemeni să nu se confunde 90 cu 200, deoarece, adeseori, o simplă liniuță adaosă sub baza literei Ѣ indică pe 90. Vezi în această privință data 6996 din clișeu documentului dela pag. 96.

IMBINĂRI DE LITERE (Ligaturi)

đ đ ǧ ǧ ǧ ǧ	a, ar, ag, at, ač, au
п н н н п ш	ap, ai, an, am, aț, aș
б в ғ м н ы	ab, av, ati, amî, anî, aîu
а а а а а а	ar, ag, ap, af, ai, ar
г г г г г г	r, ri, ra, gr, tr, tr
р н н х м	pr, ir, nr, hr, mr
и и и и и	i, ii, ig, ip, it
и и и и и	ir, iv, ib, in, im
п п п ш л	pi, pg, ci, și, li
ц д е ж з д	ți, di, bi, bj, tv, dar
м п ж ю р	mar, pan, vlt, lîu, prě
аи ии ии ии ии	april, mart, gospodar, lěto, dîni

A B R E V I E R I

A

A

Ⲁⲓⲁⲗ anghel

Ⲁⲓⲁⲗ apostoli

Ⲁⲓⲁⲗ April

Ⲁⲓⲁⲗ aprod

Ⲁⲓⲁⲗ armaș

Ⲁⲓⲁⲗ aspri

Ⲁⲓⲁⲗ August

Ⲁⲓⲁⲗ August

Ⲁⲓⲁⲗ August

B

B

Ⲁⲓⲁⲗ bivși (*fost*)Ⲁⲓⲁⲗ Bog (*Dumnezeu*)Ⲁⲓⲁⲗ Boga (*al lui Dumnezeu*)Ⲁⲓⲁⲗ Bogorodița (*Născătoare de Dumnezeu*)Ⲁⲓⲁⲗ Bogomati (*Maica Domnului*)Ⲁⲓⲁⲗ boliare (*boieri*)Ⲁⲓⲁⲗ Buzev (*Buzău*)

B

V

Ⲁⲓⲁⲗ veliki (*mare*)

Ⲁⲓⲁⲗ veliki »

Ⲁⲓⲁⲗ vistiar

Вѣ	Vlaška
в	vtori (<i>al doilea</i>)
Вѣтѣ	Vtornik (<i>Martî</i>)
Г	Gh
Гѣ	Ghenar (<i>Ianuarie</i>)
Гѣ	gospodî (<i>Domn</i>)
Гѣ	gospoda (<i>al Domnului</i>)
Гѣ	gospodi (<i>Doamne</i>)
Гѣ	gospodini (<i>Domn</i>)
Гѣ	gospodini »
Гѣ	gospodari »
Гѣ	gospodari (<i>Domni</i>)
Гѣ	gospodarska (<i>domnească</i>)
Гѣ	gospodska »
Гѣ	gospodja (<i>doamnă</i>)
Гѣ	gospodstvo (<i>domnie</i>)
Гѣ	gospodstvuăştu (<i>domnina</i>)
Гѣ	gotovi (<i>gata</i>)
Гѣ	glagoleŝta (<i>spunând</i>)
Гѣ	glagoliuŝta »
Гѣ	gramatik
Гѣ	gramatik

Д

D

ДѢ

Dâmbovița

ДѢДА

Davida (*al lui David*)

ДѢ

Dekabrī (*Decembrie*)

ДѢ

Dikabrī »

ДѢ

dukat

ДѢ

dvornik

ДѢ

dostoini (*destoinic*)

Е

E

Е

Elhov (*Ilfov*)

Е

Elhov »

Е

est (*este*)

Е

endiktion (*indictionul*)

Е

endiktion »

И

I

И

Iisus

И

ispravnik

И

Evanghelie

И

Izrailevom (*Israilului*)

К

K

К

kaliți (*calici*)

К

kliucer (*clucer*)

К

komis

Λ	L
Λ̄ω	logofet
Μ	M
Μ̄α	Mai
Μ̄β	Mart
Μ̄γ	Mart
Μ̄δ	matî (<i>mamă</i>)
Μ̄π ι	mati (<i>mamă</i>)
Μ̄ρ	Marko (<i>Marcu</i>)
Μ̄θ	Mathei
Μ̄ε	Mehedinți
Μ̄λ π̄ι ι ο	milostiiu (<i>din mila</i>)
Μ̄ν η ι κ	micenik (<i>mucenic</i>)
Μ̄υ β	măseți (<i>lună</i>)
Μ̄υ γ	măseța »
Μ̄ξ	Mușcel
N	N
N̄ω λ	nași (<i>al nostru</i>)
N̄ω τ ο	nașego (<i>al nostru</i>)
N̄ω ρ α	nașega » »
N̄ε	Nedelia (<i>Duminecă</i>)
N̄α λ α	Nedelia »

$\overline{\text{NO}}$	Noembri (<i>Noemvrie</i>)
$\overline{\text{NOE}}$	Noembri »
$\overline{\text{NOE}}$	Novembri
ω	O
$\overline{\omega}$	Oktïabri (<i>Octomvrie</i>)
$\overline{\omega}$	Ohtïabri »
$\omega \text{ ч } \circ$	oteți (<i>tată</i>)
Π	P
$\overline{\text{П}} \text{ ч } \text{д}$	Padureț (<i>Јудеџул Пăдуреџ</i>)
$\overline{\text{П}} \text{ ч } \text{е}$	perper
$\overline{\text{П}} \text{ ч } \text{д}$	perpera
$\overline{\text{П}} \text{ и}$	pitar
$\overline{\text{П}} \text{ а}$	Piatok = Piatnița (<i>Vineri</i>)
$\overline{\text{П}} \text{ ч } \text{е}$	Ponedelnik (<i>Luni</i>)
$\overline{\text{П}} \text{ о } \text{р}$	portar
$\overline{\text{П}} \text{ о }$	postelnik
$\overline{\text{П}} \text{ ч } \text{д}$	Prahova
$\overline{\text{П}} \text{ ч } \text{ч } \text{д}$	Prečista
$\overline{\text{П}} \text{ р } \text{ѣ } \text{ч } \text{и } \text{е } \text{и}$	Prěsviatei (<i>Prea Sfintei</i>)
$\overline{\text{П}} \text{ р } \text{и } \text{д}$	prooroka (<i>proroc</i>)
P	R
$\overline{\text{P}} \text{ и}$	Rimnik (<i>Râmnic</i>)

Р ^о	Romanați
Р ^д П ^а Л	roditeli (<i>părinți</i>)
Г	S
С ^в М	sviat (<i>sfânt, lume</i>)
С ^м	sviat » »
С ^в М ^{ои}	sviatoi (<i>sfintei</i>)
С ^в М ^{ои}	sviatoi »
С ^м О ^и	sviatoi »
С ^м О ^е	sviatoe (<i>sfântă</i>)
С ^с Е	Sektiabri (<i>Septembrie</i>)
С ^с Е	Septiabri »
С ^с И	Siptiabri »
С ^с Я	Sâbota (<i>Sâmbătă</i>)
С ^н	sin (<i>fiu</i>)
С ^н Л	sinî »
С ^н О ^в Е	sinove (<i>fii</i>)
С ^д У	sudstvo (<i>județ</i>)
С ^д Я	Sučava (<i>Suceava</i>)
С ^д Я Р ^н	Slam Rimnik (<i>Râmnicul Sărat</i>)
С ^н Е ^н И ^с	sviaštenie (<i>sfințire</i>)
С ^н И ^н И ^с	sviaštenik (<i>preot</i>)
С ^н И ^с Е	spasenie (<i>mântuire</i>)

Ч

č

Ч^тѣčetverk (*şoi*)Ч^лѣвѣкčlovek (*om*)Ч^лѣвѣк

človek »

Ч^лѣвѣкѣčloveţi (*oameni*)Ч^лѣвѣкѣстѣčlovecestvo (*omenire*)

Ю

Iu

Ю^нIuni (*Iunie*)Ю^лIuli (*Iulie*)

—

К

ku

Р

rě

Л

lg

Т

tv

У

au

Т

tr

Т

tv

Ф

or

NOTES

NOTES

Notes on the ...

IV

NOTE

NOTE¹⁾

1. Mănăstiri

a) Mănăstirile din Țara Românească (pe secole)

Sec. XIV. Кодица, Кодмѣна, Нсчет (= Козина), Тисмѣна.

Sec. XV. Бистрица, Главачек (Glavacioc), Гокора, Дѣл (Dealul), Ъстрок, Ржнжчок, Ёнѣрок, Ътрѣгаль (Strugalea), Тѣтана.

Sec. XVI. Ягатов, Яниноса (în jud. Buzău), Ярхангел Михаил, Бенѣдик (= Менѣдик = Vintilă Vodă), Болннтин, Бонта, Брад, Брждет, из дол код карош Ёсзек (= din jos lângă orașul Buzău = mănăstirea Banului), из дол градѣ Ёскѣрецим (= din josul orașului București = mănăstirea Radu Vodă), Ёсинна, Ёхѣреци (= Viforătă), Голгота, Дѣр Яргиш (Curtea de Argeș), Дѣрѣша, Ёзер (Iezer), Іван Ёгослов, Каталѣн, Корби ѡт камен (Corbii dela Piatra = mănăstirea Valea, zidită de o călugăriță Magdalena, jupanița lui Hamza, menționată ca atare într'un act al lui Neagoe Basarab), Корнет (numită și Perivolul de lângă Valea rea sau mănăstirea de lângă Voinigești la Cornet, zidită de jupan Stanciul, grămatic al lui Neagoe Basarab), Кошѣна (era lângă Craiova = Bucovăț), Крива (în jud. Olt), Крикок (= Мѣрѣинѣни), Липок, Мислѣ, Михаилл коєкода (a lui Mihai voevod, e mănăstirea Mihai Vodă care dăinuеște și astăzi), Михѣкѣни, Мѣтнѣс, Мѣшетецѣ (zidită de Manea Perșanul), Нсчет (în jud. Dâmbovița, zidită de pârcălabul Gherghina unchiul lui Radu cel Mare), Ълтѣни, Поток ѡт на коєѣ (Potocol dela Cobia = schitul Cobia), Радѣла постелника (a lui Radul postelnic, pomenită într'un act al lui Neagoe Basarab), Сарандар (Sărindar, din București), Слѣтѣаре, Стѣлек спатар (a lui Stelea spătarul, era în București), Стѣнѣни (ctitoria Buzeștilor), Гѣка (în

¹⁾ Ținem să precizăm că însemnările ce urmează sunt culese numai din documentele cercetate de noi și ca atare se poate să ne fi scăpat unele date cuprinse în actele pe care nu le-am putut cerceta.

2. J u d e ț e l e

Muntenia:

сѣдетко (și sub forma prescurtată сѣд) = județ.

Яргиш (Arges), Балтничко (de Baltă), Бранл, Бранлов (Brăila), Бѣзек (Buzău), Влалшка, Влжча (Vâlcea), Горжил (Горни Жил = Gorj), Должил (Долни Жил = Dolj), Дѣбовица (Dâmbovița), Ёлхов (Ilfov), Жалешко (Jaleșului), Мехединци, Мотржско (a Motrului), Мѣшчел, Мѣшчел и Падѣрец (Mușcel și Pădureț), Ёлт, Падѣрецем (Pădureților), Прахова, Римник (Râmnic), Романаци, Сак, Саксени, Телеорман, Цилорт.

Moldova:

колост, держака = ținut.

Бакон (Bacău), Доросник, (Дорохон), Кигаческа (a Thigeciului), Коксрашо, Крилигатура (Cârligătura), Липшина (Lăpușna), Немецка (a Neamțului), Орхенеска (a Orheiului), Романеска (a Romanului), Соросеска (a Sorocei), Сѣчакеска (a Sucevii), Тексч, Тотрѣшеска (a Trotușului), Тѣтовк (a Tutovei), Хотинеска (a Hotinului), Хрѣловк (a Hârlăului), Цѣнинеска (a Țețineii), Фалчинеска (a Fălciului), Иеска (a Iașului).

3. V ă m i ¹⁾

Muntenia: Яргиш (Arges), с Бдински брод (la Vadul Vidinului), Бранлов (Brăila), Бѣзек (Buzău), Длжгополе (Câmpulung), Дѣбовица (Dâmbovița), Гергица, вт Железни крата (dela Porțile de Fier), на Жил (pe Jiu), Калафат, Лопатне (Lopatna), вт Ёлтица (dela Olțița), вт брод Ёлтс на Ценѣне (dela Vadul Oltului la Genune), Прахова, Рѣшнов (Râșnov), Рѣсел (Rucăr), Сѣверин, вт Сѣкнеска Жилу (dela Jiul secuesc), Трѣговниче, Трѣгшор (Târgșor, Тѣсч (Bran) și Флочн.

Moldova: Яюд, Бакон (Bacău), Банк (Baia), Бѣлгород = Бѣлград (Cetatea Albă), Берлад, Баслою, оѣ брод Калѣгерскомоѣ (la Vadul Călugăresc), Красни трѣг (Târgul Frumos), на Дорошни (la Dorohoi), Липшини трѣг (târgul Lăpușnei), Могошѣи, Молдакица, Нѣмц, Пѣтна, Романов трѣг (târgul lui Roman), на Сирѣти (la Siret), головное мыто Сочакское (vama principală a Sucevii), Таслов (Tazlău), Тотрѣш (Trotuș), Таганакачъ = Тигина, оѣ Цоцорин брод (la Vadul Țutorei), Черновци (Cernăuți), Ие (Iași).

¹⁾ Dăm în această notă localitățile vamaie din Muntenia și Moldova ce le cunoașтем din documente.

4. Câteva delimitări de proprietăți ¹⁾

варошъ = oraș.

кодѣница = moară.

вратница = poartă.

вратница = poartă.

градина = grădină.

градъ = cetate.

дѣлъ = deal.

дѣбъ = stejar.

крикина = crivină.

крѣница = fântână.

къска = casă.

къща = casă.

лозіе = vie.

лѣгъ = luncă.

мчищеніе = curătură.

падина = padină.

погаръ = deal.

пчеларство = prisacă.

пчелина = prisacă.

слѣме = culme.

стѣпина = stupină, prisacă.

хужа = casă.

шѣмъ = pădure.

5. Măsurători de pământ

агрос = ogor.

дѣлница = părțică.

дѣло = parte.

коарда = sfoară.

корочинъ = pas.

мѣсто за враленіе = loc de arătură.

ника = câmp (de lucru).

мчина за ѿ дѣни за враленіе =
moșie pentru 18 zile de arătură.

пасъ = pas.

погонъ = pogan.

рогъ за мѣсто = corn de loc.

разоръ = răzor.

сеженъ = stângen.

сжа = funie.

фалчъ = falce.

фартѣ = sfert.

четверте = sfert pl. — четвърці.

¹⁾ Vezi și formularul moldovenesc, p. 108.

6. Nume de monete

аспри = aspri; — бани — bani; —
гѣтоки — gata; — новци —
noi (bani); — сребрени — de ar-
gint.

бани = bani.

гривна = grivnă.

гроши = pl. groși.

житици = pl. galbeni (gălbe-
nuși).

желти = galben.

злати = pl. zloți; — татарски —
tătăraști.

злоти = pl. zloți, — бити — bă-
tuți.

костанда = costandă (valora 300
de bani în timpul lui Matei
Basarab).

лек = leu, — левкови — lei.

леукови = pl. lei.

перперъ = perper.

пиназъ ban pl. — пинази —
(în sensul de nume generic al
monetei).

рубли = rublă pl. — рубли.

талантъ = talant pl. — таланти.

талеръ = taler pl. — талери, —
бити — bătuți; — сребрени —
de argint.

сги = pl. ughi (prescurtat din —
сгарски — ungurești).

фортунъ = fortună.

флоринъ = florin.

черкени = roșii cf. черкени сгар-
ски = roșii ungurești (ughi
roșii).

7. Gradele de rudenie

анипсін = nepot; — ѡт брат — de

frate; — сестрокичъ — de soră.

анипсїа = nepoată; — ѡт брат —

de frate; — ѡт сестра — de

soră; — сестрокичъ — de soră.

баба = bunică.

баца = tată.

братаничїа = nepoată de frate.

братаничъ = nepot de frate.

братъ = frate.

вдова = văduvă.

кнѣка = nepoată; — за сестро —
de soră.

кнѣкъ = nepot; — за дѣцѣрк —
de fiică; — ѡт братъ — de
frate.

гадъ = copil (în sens peiorativ,
când e vorba în blestemul din
acte de copii evreilor).

ДЕКА = fecioară.

ДЕВНИЦА = fecioară.

ДЕВОНКА = fată.

ДЕВОНЧИЦА = fetiță.

ДЕДА = mătușă.

ДОЧКА = fiică.

ДОЧЬ = fiică.

ДЪДЪ = moș.

ДЖЦЬ = fiică.

ЖЕНА = soție.

ЖИТЕЛНИЦА = soție.

ЖЕНПАНИЦА = jupaniță (soția jupanului).

ЗЕТЪ = ginere.

ЗИНАТЪ = ginere.

КОПИЛЪ = copil din flori.

КРЪСТЪ = fin.

КСМЪ = cumătru.

МАИКА = mamă.

МАТЬ = mamă; — ПАСТЪРКА — vitregă.

МОМЖЪ = băiat, copil.

МОУЖЪ = bărbat.

МЖЪ = bărbat.

НЕПОТА = nepoată.

НЕПОТЪ = nepot.

НАНАШЪ = nănaș.

ОДРАСЛЪ = copil, cf. rom. odraslă.

ОТЕЦЪ = tată, părinte.

ОТКРОВНИЦА = copilă.

ОТРОКЪ = copil.

ПАДЧЕРНИЦА = fiică vitregă.

ПАНЕА = soția panului.

ПАСТЪРКЪ = vitreg; cf. СИНЪ ПАСТЪРКА — fiu vitreg; — МАТЬ ПАСТЪРКА — mamă vitregă.

ПАСТЪРКА — mamă vitregă.

ПЛЕМЕНИКА = vară.

ПЛЕМЕНИКЪ = văr.

ПЛЕМЕНИЦА = vară.

ПОДРЪЖІЕ = soție.

ПРЪКА БРАТИЧЕДА = vară primară.

ПРЪКЪН ПЛЕМЕНИКЪ = văr primar.

ПРЪКО БРАТИЧЕДЪ = văr primar.

ПРЪКНОЧИТЪ = strănepot.

ПРЪКНШЪ = strănepot.

ПРЪДЕДЪ = strămoș.

ПРЪРОДИТЕЛЪ = strămoș.

ПРЪКЪСРАТЪ = strănepot.

РОДИТЕЛЪ = părinte.

СКАТЪ = cuscru.

СКЕКА = soacră.

СКЕКО = socru.

СЕСТРА = soră.

СЕСТРИЧИНА = nepoată de soră.

СЕСТРИЧИКЪ = nepot de soră.

СИНЪ = fiu; cf. СИНЪ ПАСТЪРКА = fiu vitreg.

СНАХА = noră.

СНОХА = noră.

СТРИЦЪ = unchiu, strămoș.

СЪПРЪЖНИЦА = soție.

ТЕСТИЦА = soacră.

ТЕТКА = mătușă.

ТИТКУЦА = mătușă.

ТЮТКА = mătușă.

ТЖСТА = soacră.

ТЖЕТЪ = socru.

ШЕЦЪ = unchiu.

ШНКЪ = unchiu.

ФИНЪ = fin.

ФИНАСТРЪ = fiastru (fiu vitreg).

ШДРА = cumnată.

ШДРИНЪ = cumnat.

ШДРЪ = cumnat.

8. Numele dregătorilor

ага = agă, cf. великіи ага = marele aga.

банъ = ban; cf. велики бан Кра-левски — mare ban de Craiova, — велики бан Жилски — mare ban de Jiu.

вистниарникъ = vistier.

вистниаръ = vistier.

дворникъ = vornic.

ключаръ = clucer.

комисъ = comis.

логочетъ = logofăt.

меделничаръ = medelnicer.

меденичаръ = medelnicer.

меченоса = purtător de sabie (spătar).

пахарникъ = păharnic.

питаръ = pitar.

портаръ = portar; — Сѣчакски — de Suceava.

постелникъ = postelnic.

прѣкѣлабъ = pârcălab; — Белоградскіи — de Cetatea Albă; — Дорогѣнски — de Dorohoi; — Килинскіи — de Chilia; — Крачѣнскіи — de Crăciuna; — Немецкіи — de Neamț; — Новоградскіи (= Романски) — de Cetatea Nouă (Roman); — Орхейски — de Orhei; — Сорокски — de Soroca; — Сѣчакски — de Suceava; — Хотински — de Hotin; — Черновски — de Cernăuți.

слѣжаръ = sluger.

спатаръ = spătar.

староста = staroste; — Хотински — de Hotin.

столникъ = stolnic.

страторникъ = stratornic (postelnic).

чашникъ = ceașnic (paharnic).

9. Numele funcționarilor domnești

апродъ = aprod.

армашъ = armaș.

бирчїи = birar.

браницаръ = braniștar, îngrijitorul braniștelor domnești.

катаг = vataf, cf. велики катаг сѣчакски = marele vataf de Suceava.

катахъ = vataf.

коцинар = goștinar, cel însărcinat cu perceperea dărilor pentru porci, darea fiind numită gorștină.

глобникъ = globnic.

граматикъ = grămătic, scriitorul actelor.

гѣменикъ = îngrijitorul ariilor mai târziu, clucer de arie, din slav. гѣмно = arie.

дворникъ = vornic, cf. втори

дворник = al doilea vornic;

дворникъ глотиѣн = vornicul de gloată.

дѣлѣтникъ = zeciuitorul.

дѣлѣкъ = diac, scriitorul actelor, cf. și дѣлѣкъ ѿт вѣстѣар = diac de vistierie.

дѣшегубинарь = dușegubinar, cel ce percepea amenzile pentru omor și fapte imorale.

илишаръ = ilișar.

исправникъ = ispravnic, executor al unui ordin domnesc.

къмънаръ = cămănar, cel care îngrijea de strângerea dării ce consta din pietre (din slav камень = piatră) de ceață.

логофетъ = logofăt, întâi scriitor de acte iar apoi șeful cancelariei domnești.

олакаръ = olăcar, cel ce îngrijea de caii de olac.

ослухаръ = osluhar, executor al celor cari nu se supuneau poruncilor domnești.

пасичникъ = prisăcar.

писаръ = pisar, scriitor de acte.

плоскаръ = ploscar, cf. rom. ploscă.

подводаръ = podvodar, îngrijitorul de podvezile (carele) necesare domnului și curții domnești pentru transport.

посадникъ = posadnic.

припашаръ = pripașar,

пристакъ = pristav.

работникъ = rabotnic, funcționar care îngrijea de anumite munci ce se prestau domnului.

рѣкописателъ = scriitor cu mâna, grămatic.

словоположителъ = așezător de cuvinte, grămatic.

судѣн = județ.

судецъ = județ.

срѣдникъ = urednic, funcționar.

ушаръ = ușier.

холдшаръ = holdunar.

шолтѣзъ = șoltuz.

10. Nomenclatura documentelor

a) Țara Românească

записаніе = înscris.

записъ = zapis; — за кѣпоканіе — de cumpărătură; — за проданіе — de vânzare; — за прощеніе и за скѣпоканіе — de ertăciune și de răscumpărare (de vecinie).

книга = carte; — за братство — de înfrățire; — за кечинаніе —

de vecinie (rumânie); — за кѣрс — de credință (salv. conduct); — за кожа — de piele; — за милуканіе — de miluire; — за встал и за мир ради кечинаніа — de rămas (de lege) și de pace pentru vecinie (rumânie); — за покѣпленіе — de

cumpărătură; — за промененіе — *вризмо* = poruncă.

— de schimb; — за прѣхъ и за

встанство — de pâra şi de

rămas (de lege); — за сѣжденіе

— de judecată; — за сложеніе

— de aşezământ; — *митропо-*

лита за *афсисеніе* — mitropo-

litului de afurisenie; — *вт по-*

киновеніе — de supunere; — *вт*

скѣпованіе — de răscumpărare.

повелѣніе = poruncă.

ризмо = poruncă.

хрисовоула = *hrisov*; — за брат-

ство — de înfrăţire; — за *дѣ-*

дина — de moşie.

b) *Moldova*

запис = *zapis*; — за *марторіе* —

de mărturie; — за *втинис* —

de moşie; — за *скидѣтелство*

— de adeverire.

изводъ = *izvod*.

исписокъ = *ispisoc*; — за *кис-*

пеніе — de cumpărătură; —

за *кисаѣженіе* — de vislujenie

(o moşie dobândită dela domn

pentru dreapta slujbă); — за

дааніе — de danie; — *дароканіе*

— de dar; — за *поткрѣжденіе*

— de întărire; — за *раздѣленіе*

— de împărţeală; — за *скѣде-*

ніе — de adeverire; — за *тѣжс*

— de pâra; — за *фѣржю* — de

ferăie; — *кѣпежно* — de cum-

părare.

исприкнаіе = privilegiu; — за *по-*

ткрѣжденіе — de întărire (con-

firmare).

книга = carte; — за *дѣдинс* —

de moşie.

листъ = carte; — *глентокныи* —

salvconduct; — за *скидѣтелство*

— de adeverire.

марторіе = mărturie.

нарѣденіе = directă; — за *кис-*

пеніе — de cumpărătură; —

за *дааніе* — de danie; — за

милоканіе — de miluire; — за

поткрѣжденіе — de întărire; —

за *тѣжс* — de pâra; — за *фе-*

ржю — de ferăie.

писаніе = scriptură.

прикнаіе = privilegiu; — *данное*

— de danie; — *кѣпежное* — de

cumpărare; — за *кисѣпеніе* —

de cumpărătură; — за *дѣдинс*

— de moşie (prin moştenire);

— за *марторіе* — de mărturie;

— за *помилоканіе* — de mi-

luire; — за *раздѣленіе* — de

împărţeală; — *съ тѣжею* — cu

pâra.

скѣдѣтелство = adeverinţă.

оурикъ = uric; — *кѣпежнии* — de

cumpărare; — за *кисаѣженіе* —

de vislujenie; — за *измѣнно* —

de schimb; — за *поткрѣжденіе*

— de întărire.

11. Cronologie

Августъ = August.

Априль = Aprilie.

Благоукъщеніе = Bunavestire.

Богоукаленіе = Arătarea Domnului (Bobotează).

Божіи днь = Ziua Domnului (Crăciunul).

Белики днь = Marea zi (Paște).

Бодоухръщъ = Creștinarea cu apă (Boboteaza).

Бторникъ = Marți.

Бъведеніе къ храмъ прѣсвѣтенъ Богородици = Intrarea în Biserică a Preasfintei Născătoare de Dumnezeu.

Бъздвиженіе честнаго кръста = Înălțarea cinstitei cruci.

Бъзнесеніе Господне = Înălțarea Domnului.

Бъсешесткѣ свѣтаго Духа = Coborârea Sfântului Duh.

Бъскресеніе = Invierea (Paște), mai târziu și Duminecă.

Генаръ = Ianuarie.

Генсаръ = Ianuarie.

Декабрь = Decembrie.

Декъбрь = Decembrie.

Канунъ = Ajun.

Май = Mai.

Мартъ = Martie.

Масопустъ = Slobozirea de carne (Lăsata secului).

Неделя = Duminică, cf. неделя цѣктоносна — Dumineca Florilor.

Нокъбрь = Noembrie.

Ноемъбрь = Noembrie.

Октябрь = Octombrie.

Пасха = Paște.

Понеделникъ = Luni.

Прѣвѣраженіе господне = Schimbarea la față a Domnului.

Пѣтидесятница = A cincizecea (Rusaliile).

Пѣтница = Vineri.

Пѣтокъ = Vineri.

Рождество Христоуо = Nașterea lui Hristos.

Свѣтъ = Sfânt; свѣти апостоли Петр и Павел = sfinții Apostoli Petru și Pavel; свѣти архистратигъ Михаил = sfântul archistratig Mihail; — Іванъ Кръстителъ и Прѣдтеча = Ioan Botezătorul și Înainte mergătorul; — мѣченикъ Димитрійъ отъ Солнскаго града = mucenic Dimitrie din cetatea Solun; — мѣченикъ и побѣдоносца Гевргіе = mucenic și purtătorul de biruințe Gheorghe.

Секътябрь = Septembrie.

Септъбрь = Septembrie.

Спасокъ днь = Ziua Mântuitorului (Crăciunul).

Среда = Miercuri.

Субота = Sâmbătă.

Сѣбота = Sâmbătă.

Стретеніе господне = Întâmpinarea Domnului.

Ѓздвнжнїѣ = Înălțarea, cf. кѣꙑз-

двнжнїѣ чснаго креста — Înăl-
țarea cinstitei cruci.

Ѓзнеснїѣ = Înălțare.

Ѓспенїѣ Богородици = Adormirea
Născătoarei de Dumnezeu.

Феврѣарѣ = Februarie.

Четврѣгѣ = Joi.

Четврѣтокѣ = Joi.

Юль = Iulie.

Юнь = Iunie.

BIBLIOGRAFIE

V

BIBLIOGRAFIE

BIBLIOGRAFIE

- BĂLAN T.: *Documente bucovinene*, I, II. Cernăuți, 1932-33.
- BALȘ G.: *Bisericile și mănăstirile moldovenești din veacul al XVI-lea*. București, 1928.
- *Bisericele lui Ștefan cel Mare*. București, 1926.
- BOGDAN I.: *Album paleografic cuprinzând 26 de facsimile de documente românești din sec. XV*, București, 1905.
- *Album paléographique Moldave, documents du XIV-e, XV-e et XVI-e siècle*, București, 1926.
- *Documente privitoare la relațiile Țării Românești cu Brașovul și cu Țara Ungurească în sec. XV și XVI*. București, 1905.
- *Documentele lui Ștefan cel Mare*, I și II, București, 1912—1913.
- BOGDAN P. DAMIAN: *Contribuțiuni la studiul diplomatiei vechi moldovenești*. București, 1935.
- *Diplomatica slavo-română din secolele XIV și XV în Revista Istorică Română*, V, 1935.
- BOUARD de A.: *Manuel de diplomatie française et pontificale*, I. Paris, 1931.
- BULETINUL COMISIUNII MONUMENTELOR ISTORICE.
- COSTĂCHESCU MIHAI: *Documentele moldovenești înainte de Ștefan cel Mare*, I și II. Iași, 1932-33.
- *Documente moldovenești dela Ștefan cel Mare*. Iași, 1933.
- DOCAN N.: *Despre elementele cronologice în documentele românești*. București, 1910. (Extras din Analele Academiei Române, Memoriile Secțiunii Istorice, Seria II. Tom. XXXII, 1909—1910).
- DRĂGHICEANU VIRGIL: *Curtea domnească din Argeș* (în Buletinul Comisiunii Monumentelor Istorice, X—XVI, 1917—1923).
- GARDTHAUSEN V.: *Griechische Palaeographie*. Lipsca, 1879.
- GIRY A.: *Manuel de diplomatie*. Paris, 1925.
- IORGA N.: *Inscripțiile din bisericile României*, I și II. București 1905 și 1908.
- KOZAK A. EUGEN: *Die Inschriften aus der Bukovina*, I. Viena, 1903.
- LEIST FRIEDRICH: *Urkundenlehre*. Lipsca, 1882.
- MIHAILOVICI PAUL: *Album de documente moldovenești din veacul al XV-lea*. Iași, 1934.
- MILETIC L. și AGURA D.: *Дакоромънитѣ и тѣхната славянска писменостъ* (Dacoromânii și literatura lor slava) în *Сборникъ за народни умотворѣния наука и книжина*, IX, Sofia, 1893.
- MITSCHELL AINSWORTH C.: *Documents and their scientific examination*. London, 1922.

- MOISIL CONSTANTIN: *Bule de aur sigilare dela Domnii Țării Românești și ai Moldovei*. București, 1925.
- NICOLAIASA G.: *Chestiuni practice de cronologie românească veche în Revista Arhivelor*, II (1927—1929), p. 9—18.
- PANAITESCU P. P.: *Hrisovul lui Alexandru cel Bun pentru episcopia din Suceava* (30 Iulie, 1401). București, 1935.
- Seminarul de istoria Slavilor: *Album paleografic slavo-român*. București, 1934.
- PROU MAURICE: *Manuel de paléographie*. Paris, 1892.
- STAHL HENRI: *Grafologia și expertizele în scrieri*. București, 1925.
- *Falșuri, Fraude și Raze ultraviolete*. București, 1933.
- *Despre Autografe*. București, 1936.
- TOCILESCU G. GR.: *534 documente istorice slavo-române din Țara Românească și Moldova, privitoare la legăturile cu Brașovul*. București, 1931.
- VENELIN I.: Влахоболгарскія или дакославянскія граматы (Documentele vlahobulgare sau dacoslave), S. Petersburg, 1840.
- DOCUMENTE cu peceti și fără, dela Academia Română și dela Arhivele Statului din București, Secția Istorică.

CLIȘEELE

- Figura 1 este fotografiată după *Encyclopaedia Britannica*. Vol. 19, p. 565.
- » 2 și 14 după Leist Friedrich, *Urkundenlehre*.
- » 3 după Michon H.: *Système de graphologie*, p. 99.
- » 4 după Drăghiceanu Virg.: *Curtea domnească din Argeș*.
- » 5, 11, 15 și clișeele lecțiilor XXIV, XXV și XXVIII după originalele din Arhivele Statului, București. Secția Istorică.
- » 7, 8, XXVI după originalele din Arhiva municipiului Brașov.
- » 9, 12, 13, XX, XXIX, după I. Bogdan: *Album paléographique Moldave*.
- » 10, după C. Moisil: *Bule de aur sigilare*.
- Lecția I, după Ioan Bianu: *Evangelhia slavo-greacă scrisă la 1429 la Mănăstirea Neamțului din Moldova de Gavriil Monachul*.
- Lecțiile II și III, create de noi.
- » V, VI și VII după Kozak: *Die Inschriften aus der Bukovina*.
- Clișeele VI bis, VIII, XXX—XXXIII după Buletinul Comisiunii Monumentelor Istorice.
- » X—XVI, calchiate după o fotografie a originalului aflat la Academia Română, Fotografii IX, 2.
- » XVII după colecția de fotografii de documente din proprietatea d-lui Prof. P. P. Panaiteșcu.
- » XXI după orig. dela Academia Română: *Documente cu peceti*, Nr. 5.
- » XXII după Ioan Bogdan: *Vechile cronici moldovenești până la Ureche*.
- » XXIII după originalul, proprietatea d-lui Dr. G. Severeanu, expus în Muzeul Municipiului București.

CUPRINSUL

	Pagina
Prefața	7
Scopul urmărit	11
Planul lecțiilor	15

I

NOTIUNI DE PALEOGRAFIE

Originea alfabetului cirilic	21
Barbarizarea scrisului	22
Evoluția scrisului	23
Scrisul solemn și scrisul de toate zilele	25
Idiotisme grafice	27
Influența tiparului	27
Alfabetul cirilic	27
Variante grafice	20
Punctuațiunea	30
Cifrele	31
Abrevieri	32
Monograme	35
Peceti	38
Semnături (Iscălituri)	43
Plastografi oficiali	46
Falșuri	46
Secretul scrisorilor	47
Reînvierea scrisului	47
Procedee chimice	48
Procedee fizice	49
Razele ultraviolete	50
Sfaturi pentru reproducerea scrisului	51
Cronologie	52
Precizarea mileniului	54
Acte și manuscrise fără dată	54
Limba documentelor	56

II

CUPRINSUL LECȚIILOR

	Pagina
1. Un text religios (Evangelhia după Matei). Lecția I	63

E P I T A F E

2. Pătrașcu cel Bun, 1558 (text graduat)	65
3. Doamna Caplea, 1511 » »	67
4. Niculae Alexandru, 1364 (fotografie)	69
5. Doamna Maria, 1529 »	71
6. Ștefan cel Mare (fotografii)	73

P I S A N I I

7. Pisania bisericii din Părhăuți, 1522	76
8. » » Sf. Ap. Petru și Pavel din Huși, 1495	78
9. Formular muntenesc (cu 8 Tabele)	80

A C T E

10. Hrisovul lui Mircea cel bătrân către Brașoveni (1413). Titulatura .	91
11. Idem. Destinatarul și obiectul	92
12, 13 și 14. Vama	93
15. Clauze și blestem	96
16. Martorii și datarea	98
17. Act intern: Vlad Călugărul, 1488, Februarie 4	99
18. Idem. Continuarea	101
19. Formular moldovenesc (cu 11 Tabele)	103
20. Act extern (Alexandru cel Bun), 1407	114
21. Act intern (Ilie Voevod, 1432, Iulie 29)	118
22. O pagină din Letopisețul dela Bistrița	121
23. Act muntean (Dan Voevod, scris în Argeș la 1 Dec., fără an) . .	123
24. Un testament din 17 Iulie 1425 (muntean)	126
25. Act dela Basarab cel Tânăr dat mănăstirii Tismana (fără dată) . .	128
26. Scrisoare a lui Basarab cel Tânăr către Brașoveni (fără dată) . .	130
27. O carte a lui Dobromir banul din 28 Iulie 1577	132
28. Act dela Alexandru cel Bun din 7 Noemvrie 1409	135
29. Act dela Ștefan, fiul lui Alexandru cel Bun (26 Iunie 1434) . . .	137

P I S A N I I

30. Pisania mănăstirii Tazlău (1496)	139
31. » bisericii Sf. Gheorghe din Botoșani (1541)	140
32. » » de sub Cetatea Chilie (1648)	141
33. » mănăstirii Călui (1588), Muntenia	142

EXTRASE DIN DOCUMENTE

	<u>Pagina</u>
34. (Subiect juridic)	144
35. » istoric	149

III

A L F A B E T U L

36. Variante de litere	161
37. Cifrele	162
38. Imbinări de litere (ligaturi)	163
39. Abrevieri	164

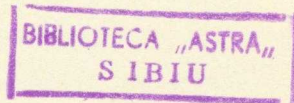
IV

N O T E

40. Mănăstirile din Țara Românească (pe secole)	175
41. » » Moldova » »	176
42. Județele	177
43. Localități vamale	177
44. Delimitări de proprietăți	178
45. Măsurătorile de pământ	178
46. Numele monetelor	179
47. Gradele de rudenie	179
48. Numele dregătorilor	181
49. Numele funcționarilor domnești	181
50. Nomenclatura documentelor	182
51. Cronologie (zile, luni, sărbători)	184

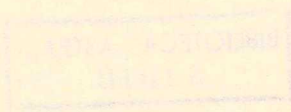
V

BIBLIOGRAFIE

MONITORUL OFICIAL ȘI
IMPRIMERIILE STATULUI
IMPRIMERIA NAȚIONALĂ
BUCUREȘTI 1936

SCRIITORII ROMÂNI CONTEMPORANI

A u a p ă r u t		R o m ă n e	
JOACHIM BOTEZ		<i>Insemnările unui belfer</i>	Lei 60
C. GANE		<i>Trecute vieți de doamne și domnițe, II</i> cu numeroase ilustrații în text	Lei 160
ADRIAN MANIU		<i>Focurile primăv. și flăcări de toamnă</i>	Lei 60
SĂRMANUL KLOPSTOCK		<i>Feciorul lui Nenea Tache Vameșul, II</i>	Lei 70
LUCIA DEMETRIUS		<i>Tinerete</i>	Lei 50
N. M. CONDIESCU		<i>Insemnările lui Safirim, I</i>	Lei 60
N. M. CONDIESCU		<i>Peste mări și țări</i> cu 20 de reproduceri în culori după acuarelele originale de S. MÜTZNER	Lei 800
A u a p ă r u t		E s e u r i . C r i t i c ă	
PAUL ZARIFOPOL		<i>Pentru arta literară</i>	Lei 60
PERPESCIUS		<i>Mențiuni critice, II</i>	Lei 80
G.-M. CANTACUZINO		<i>Izvoare și popasuri</i>	Lei 60
N. IORGA		<i>Oameni cari au fost, I</i>	Lei 80
EM. CIOMAC		<i>Viața și opera lui Richard Wagner</i>	Lei 60
M. D. RALEA		<i>Valori</i>	Lei 50
N. IORGA		<i>Oameni cari au fost, II</i>	Lei 90
ȘERBAN CIOCULESCU		<i>Corespondența dintre I. L. Caragiale și Paul Zarifopol (1905—1912)</i>	Lei 40
G. CĂLINESCU		<i>Opera lui Mihai Eminescu, II și III</i>	2 vol. Lei 140
C. ANTONIADE		<i>Renașterea italiană. Trei figuri din Cinquecento</i>	Lei 70
N. IORGA		<i>Oameni cari au fost, III</i>	Lei 90
ALICE VOINESCU		<i>Montaigne</i>	Lei 70
EM. CIOMAC		<i>Poezii armoniei, I</i>	Lei 60
G. CĂLINESCU		<i>Opera lui Mihai Eminescu, IV și V</i>	Lei 150
A u a p ă r u t		V e r s u r i	
DEMOSTENE BOTEZ		<i>Cuvinte de dincolo</i>	Lei 60
ZAHARIA STANCU		<i>Antologia poezilor tineri</i> cu portrete de Margareta STERIAN	Lei 60
G. BACOVIA		<i>Poesii</i> cu o prefață de Adrian MANIU	Lei 40
G. GREGORIAN		<i>La poarta din urmă</i>	Lei 60
ADRIAN MANIU		<i>Cartea Țării</i>	Lei 40
G. LESNEA		<i>Cântec deplin</i>	Lei 40
GEORGE SILVIU		<i>Paisie psaltul spune...</i>	Lei 40
V. CIOCĂLTEU		<i>Poesii</i>	Lei 60
N. DAVIDESCU		<i>Helada</i>	Lei 60
ION POGAN		<i>Zogar</i>	Lei 40
N. DAVIDESCU		<i>Roma</i>	Lei 60
RADU BOUREANU		<i>Golful Sângelui</i>	Lei 50
ION MINULESCU		<i>Nu sunt ce par a fi...</i>	Lei 50
VIRGIL CARIANOPOL		<i>Scrisori către plante</i>	Lei 40
ADRIAN MANIU		<i>Poezii din Carmen Sylva</i>	Lei 100
MIHAI MOȘANDREI		<i>Singurătăți</i> (poeme)	Lei 40
CICERONE THEODORESCU		<i>Cleștar</i> (poeme)	Lei 50
		E d i ț i i d e f i n i t i v e	
TUDOR ARGHEZI		<i>Versuri</i>	Lei 100
Traducerea Sfintei scripturi de PR. V. RADU și GALA GALACTION			
A u a p ă r u t		<i>Cântarea Cântărilor</i>	gratuit
		<i>Cartea lui Iov</i>	gratuit
		<i>Elemente</i>	gratuit
		<i>Eclesiastul</i>	gratuit
		<i>Cântecul Deborei</i> (fragment)	gratuit

13.11.1936

27.

Au apărut **SCRIITORII STREINI MODERNI ȘI CONTEMPORANI**

E. MADÁCH	<i>Tragedia omului</i> traducere în versuri din limba maghiară de Oct. GOGA	Lei 40
LUIGI PIRANDELLO	<i>Răposatul Matei Pascal</i> traducere din limba italiană de A. MARCU	Lei 40
M. CHOROMANSKI	<i>Gelozie și medicină</i> traducere din limba polonă de Gr. NANDRIȘ	Lei 50
R.-L. STEVENSON	<i>Comoara din insulă</i> traducere din limba engleză de Radu GEORGESCU	Lei 50

Au apărut **BIBLIOTECA DE FILOSOFIE ROMÂNEASCĂ**

D. D. ROȘCA	<i>Existența tragică</i>	Lei 60
T. VIANU	<i>Estetică, I</i>	Lei 100
PETRE PANDREA	<i>Filosofia politico-juridică a lui Simion Bărnuțiu</i>	Lei 60
LUCIAN BLAGA	<i>Orizont și stil</i>	Lei 60
T. VIANU	<i>Estetică, II</i>	Lei 100
C. RĂDULESCU-MOTRU	<i>Românismul. Catehismul unei noi spiritualități</i>	Lei 60
MIRCEA ELIADE	<i>Yoga. Essai sur les origines de la mystique indienne</i>	Lei 200
ALEXANDRU CLAUDIAN	<i>Originea socială a filosofiei lui Auguste Comte</i>	Lei 70

A apărut **BIBLIOTHÈQUE D'HISTOIRE CONTEMPORAINE**

G. I. BRĂTIANU	<i>Napoléon III et les nationalités</i>	Lei 60

OPERELE PREMIATE ALE SCRITORILOR TINERI

Au apărut	1934	
VLADIMIR CAVARNALI	<i>Poesii</i>	Lei 20
EUGEN JEBELEANU	<i>Înimi sub săbii</i> poeme	Lei 40
HORIA STAMATU	<i>Memnon</i> versuri	Lei 40
DRAGOȘ VRÂNCEANU	<i>Cloșca cu puii de aur</i> versuri	Lei 40
EMIL CIORAN	<i>Pe culmile disperării</i>	Lei 50
CONSTANTIN NOICA	<i>Mathesis</i>	Lei 40

1935

ȘTEFAN BACIU	<i>Poemele poetului tânăr</i>	Lei 20
VIRGIL GHEORGHIU	<i>Marea vânătoare</i>	Lei 20
SIMION STOLNICU	<i>Pod eleat</i>	Lei 20

1936

ȘTEFAN TEODORESCU	<i>Spre un nou umanism</i>	
I. BIBERI	<i>Thanatos</i>	Lei 60
AL. DIMA	<i>Zăcămintele folklorice în poezia noastră contemporană</i>	Lei 40
VASILE V. GEORGESCU	<i>Drept și viață</i>	Lei 40

COMPOZITORII ROMÂNI CONTEMPORANI

P. CONSTANTINESCU	<i>Sonatină pentru pian și violină</i>	Lei 120

REVISTA FUNDATILOR REGALE

Apare lunar în 240 de pagini. Numărul lei 25. Abonamentul pe un an lei 300.

Cărțile noastre se găsesc de vânzare în principalele librării din țară. Ele se pot trimite franco la domiciliu în toată țara.

FUNDAȚIA PENTRU LITERATURĂ ȘI ARTĂ „REGELE CAROL II”

39, Bulevardul Lascar Catargi, 39 — București, III — Telefon 240-70 și 206-40

Lei 140.—

C. 42.079.

901